

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temel Bilimler Anabilim Dalı
Türk Müziği Bilim Dalı

HATAY İLİ DEFNE İLÇESİ ARAP ALEVİLERİNDE (*NUSAYRİ*)
DÜĞÜN (*FERAH*) MÜZİK KÜLTÜRÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU
(Tezi Hazırlayan)

DANIŞMAN
Doç. Dr. İlhan ERSOY

İZMİR-2017

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temel Bilimler Anabilim Dalı
Türk Müziği Bilim Dalı

HATAY İLİ DEFNE İLÇESİ ARAP ALEVİLERİNDE (*NUSAYRİ*)
DÜĞÜN (*FERAH*) MÜZİK KÜLTÜRÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU
(Tezi Hazırlayan)

JÜRİ ÜYELERİ

Doç. Dr. İlhan ERSOY (Danışman)

Doç. Dr. S. Bahadır TUTU

Yrd. Doç. Dr. Levent ERGUN

İZMİR-2017

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “Hatay İli Defne İlçesi Arap Alevilerinde (*Nusayri*) Düğün (*Ferah*) Müzik Kültürü” adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : ŞENİZ ÇİÇEKÇİOĞLU

Numarası : 92140002265

Anabilim Dalı : TEMEL BİLİMLER ANABİLİM DALI

Tez Başlığı (Türkçe) : "Hatay İli Defne İlçesi Arap Alevlerinde (Nusayri) Düğün (Ferah) Müzik Kültürü"

Tez Başlığı (İngilizce) : "Arab Alewis (Nusayri) Wedding (Ferah) Music Culture in Defne in the District of Hatay"

Tez Savunma Tarihi : 01.12.2017

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRI ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. İlhan ERSOY

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. S. Bahadır TUTU

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Levent ERGÜN

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle ☒

Oy çokluğuyla ☐

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

☐☐☐

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Hatay ili Defne ilçesinde yaşayan Arap Alevilerinin düğün müzikleri incelenmiştir. Çalışmanın konusunun belirlenmesi sonrasında Hatay il genelinin demografik yapısı incelenmiş ve Arap Alevilerinin il genelinde, merkez ilçe Antakya'da, İskenderun'da, Arsuz'da, Samandağ ve Defne ilçesinde yoğun olarak yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu bilgiler ışığında çalışma alanımızı, nüfusunun büyük bölümünü Arap Alevilerinin oluşturduğu Defne ilçesi olarak belirlenmiştir.

Çalışma sürem boyunca, çalışmamın her aşamasını yakından takip ederek, deneyimleriyle bana yol gösteren ayrıca disiplinli çalışma prensibini bana aşılayan kıymetli tez danışmanım Doç. Dr. İlhan Ersoy'a teşekkürü bir borç bilirim. Yüksek lisans eğitimim esnasında derslerde ve ders dışında engin bilgilerinden istifade ettiğim, başta Prof. Dr. M. Hakan Cevher ve diğer hocalarıma, müzik hayatıma ilk adımımı atmamı sağlayan ve tezimi yazmama vesile olan babam Süleyman Çiçekçioğlu'na, Arap Alevi düğünleri müzikleri icrasında özel bir yeri olan ve çalışmam süresince müzik tecrübesinden faydalandığım dayım Hikmet Oflazoğlu'na, bu süreçte tecrübesinden yararlandığım ayrıca elde ettiğim verileri notaya alırken teknik bilgisinden faydalandığım abim Ümit Çiçekçioğlu'na, Arapça kaynakları elde etmeme ve Türkçe'ye çevirilerinde yardımını esirgemeyen Gazel Yeşil'e, düğün takiplerim için zemin hazırlayan, çalışmamda düğün evrelerini anlatırken kullandığım birçok fotoğrafı bana temin eden dostum Uğur Boz'a (Stüdyo Uğur), birçok düğünü takip etmemi sağlayan Grup Armoni'ye, düğün müzikleriyle ilgili bütün birikimini benimle paylaşan Özcan Güzel ve Özhan Güzel'e, Arap Müziği üzerine yaptığı çalışmalarda edindiği tecrübesini benden esirgemeyen Göksel Yılmaz'a, düğün ritüeli süresince yapılması gelenekselleşmiş olguları tespit etmeme yardımcı olan Nahide Haydaroğlu, Meryem Coşkun, Fatma Çiçekçioğlu, Nilgün Gülüm'e, kitaplarını kullandığım bütün yazarlara ve son olarak çalışmamın her aşamasını benimle inceleyerek destek veren meslektaşım, hayat arkadaşım Çimen Yalçın Çiçekçioğlu'na ve aileme sonsuz teşekkür ederim.

Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	2
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1
I. HATAY İLİ DEFNE İLÇESİNİN COĞRAFI KONUMU, TARİHİ VE DEMOGRAFİK YAPISI.....	2
1.1. Hatay İli Coğrafi Konumu, Tarihçesi ve Demografik Yapısı	4
1.1.1. Hatay İli Coğrafi Konumu.....	4
1.1.2. Hatay İli Tarihçesi	5
1.1.3. Hatay İli Demografik Yapısı	8
1.2. Defne İlçe Coğrafi Konumu, Tarihçesi ve Demografik Yapısı	10
1.2.1. Defne İlçesi Coğrafi Konumu	10
1.2.2. Defne İlçe Tarihçesi	10
1.2.2.1. Antakya'nın Kısa Tarihçesi.....	11
1.2.2.2. Harbiye'nin Kısa Tarihçesi	11
1.2.2.3. Daphne Efsanesi.....	12
1.2.3. Defne İlçesi Demografik Yapısı	13
II. ARAP ALEVİLİĞİ (NUSAYRİLİK).....	15
2.1. Nusayrilik Kelimesinin Kökeni.....	15
2.2. Arap Aleviliği (Nusayrilik) Tarihi ve “Gadir Hum”, “Kerbela” Olayları	17
2.2.1. Gadir Hum.....	18
2.2.2. Kerbela Olayı	20
2.2.3. On İki İmam Dönemi	23
2.2.4. Hamdâniler Dönemi	26
2.2.5. Timurlenk Dönemi	28
2.2.6. Osmanlı Dönemi.....	29
2.2.7. Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi	30
2.3. Türkiye Alevi Nusayriye Beyannamesi-2011	32
2.4. Defne Arap Alevileri (Nusayriler) ve Kültürel Kimlikleri	33
2.4.1. Arap Alevilerin (Nusayrilerin) Dinsel Kimlikleri	34
2.4.1.1. Dine Giriş (Amcalık Geleneği)	35

2.4.1.2. Namaz	36
2.4.1.3. Oruç.....	37
2.4.1.4. Cenazelerde Örf-Adetler	37
2.4.1.5. Bayramlar	38
2.4.2. Arap Alevilerinin Dil Yapısı	39
2.4.3. Arap Alevilerinin Evlenme Gelenekleri ve Süreçleri.....	42
2.4.3.1. Kız İsteme (Tıtlıbe)	43
2.4.3.2 Nişan (Hıtlbe).....	44
2.4.3.3. Çeyiz Çıkarma (Tıtlığat el Cheyz)	45
2.4.3.4. Kına (Hınne).....	46
2.4.3.5. Gelin Çıkarma (Tıtlığa).....	52
2.4.3.6. Düğün Mekânları	59
III. DEFNE İLÇESİ ARAP ALEVİ (NUSAYRİ) DÜĞÜN (ĞIRS) MÜZİK KÜLTÜRÜ	61
3.1. Defne İlçesi Müzik Kültürü ve Yapısı	61
3.1.1. Mavval.....	61
3.1.2. ‘Ataaba	62
3.1.3. Mijana.....	65
3.2. Arap Alevi Düğünlerinde Yer Alan Danslar ve İcra Edilen Müzik Türleri.....	69
3.2.1. Çiftetelliler.....	69
3.2.2. Halaylar	73
3.2.2.1. Seb’avi (Yedili).....	74
3.2.2.2. Tıklıy (Ağır Halay)	75
3.2.2.3. Arje.....	78
3.2.2.4. Düğünlerde Yer Verilen Halaylarla İlgili Bazı Tespitler	81
3.2.3. Arap Alevi Düğünlerinde Popüler Müzik ve Danslar	82
3.3. Arap Alevileri Düğün (Ğırs) Müziklerinde Müziksel Bir Bileşen Olarak: “Dil”	87
3.3.1. Arap Alevi (Nusayri) Düğünlerinde Çift Dillilik Örnekleri.....	90
3.4. Arap Alevileri Düğünlerinde Kullanılan Çalgılar	91
3.5. Arap Alevileri Düğünlerinde Müzik Grupları	96
3.5.1. Çekmeceli Kızıllar ve Geçmişten Günümüze Müzik Grupları	97
3.6. Örnek Olay: Bir Düğün Betimlemesi.....	102
SONUÇ.....	110

KAYNAKÇA	113
EKLER.....	118
Arap Alevi Düğünlerinde Gelenekselleşmiş/Karakteristik Eserler Notaları	118
Meryem Meryemte	119
Meryem Meryemte Efsanesi	120
Bestan Wroud.....	122
Ya Ayn Moulaynteyn.....	124
Ğalluş	125
Yaba Yaba Leh.....	126
Ğaynak Ğala Caritna	127
Saydale	128
Ya Mal el Sham.....	130
Ya Immel Ğaris et Hanni	131
Tino Havvaşo	132
Ya Bourdayin	133
Yah Vaydalek.....	134
Ya Hala Biddeyf.....	135
Ya Hamame.....	136
Zalguta ya Ahlil Ğarus	137
Hali Hali Hal	138
Mazzika ya Mazzika	139
ÖZGEÇMİŞ.....	140
ÖZET.....	141
ABSTRACT	141

KISALTMALAR

Arş. Gör. : Araştırma Görevlisi

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Doç. Dr. : Doçent Doktor

DTMK : Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı

İTÜ : İstanbul Teknik Üniversitesi

M.Ö : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

Prof. Dr. : Profesör Doktor

s. : Sayfa

THM : Türk Halk Müziği

TMDK : Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve diğer

yy. : Yüzyıl

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 İskenderun Günlük Siyasi Gazete 23 Temmuz 1939.....	7
Şekil 2 Cumhuriyet Gazetesi 1938 Arap Alevileri Eti Türkü	32
Şekil 3 Düyek Usûl Örneği	82

Fotoğraflar Listesi

Fotoğraf 1 Kına Grubu	50
Fotoğraf 2 Damadın, Kına Yakılması İçin Gelini İkna Etme Anı	50
Fotoğraf 3 Gelinin Kına Yakılmasına İkna Olduğu An	51
Fotoğraf 4 Gelin Ve Damada Kına Yakma Anı	51
Fotoğraf 5 Gelin Evinin Önünde Çiftetelli Oynama Anı.....	53
Fotoğraf 6 Gelin Evinin Önünde Halay Çekme Anı	54
Fotoğraf 7 Zılgıtlar Eşliğinde Gelinin Evden Çıkma Anı	55
Fotoğraf 8 Gelinin Damadın Yanına Çıkarılma Anı	55
Fotoğraf 9 Gelinin Damat Evine Davul Zurna Eşliğinde Götürülme Anı.....	56
Fotoğraf 10 Gelinin Damat Evinde Arabadan İnme (Tinzile) Anı.....	57
Fotoğraf 11 Gelinin Damat Evinin Kapısına Hamur Yapıştırma Anı	58
Fotoğraf 12 Açık Alanlarda Yapılan Düğün Örneği 1978	60
Fotoğraf 13 Günümüzde Düğün Mekânı (Defne Bedircan Düğün Salonu)	60
Fotoğraf 14 Gelin ve Damadın Halka İçene Alınma Anı	72
Fotoğraf 15 Tıklıy Halayı Fotoğraf Örneği (2007).....	77
Fotoğraf 16 Tıklıy Halayı Fotoğraf Örneği (2016).....	77
Fotoğraf 17 Hayakel Baalbeck Dabketl Arje Halayı	79
Fotoğraf 18 Arje Halayı Çekilme Anı	80
Fotoğraf 19 Popüler Dans Etme Anı	83
Fotoğraf 20 Takı Takma (Şaboş) Merasimi	84
Fotoğraf 21 Pastanın Kesilme Anı	85
Fotoğraf 22 Halka Oluşturulduğu An	86
Fotoğraf 23 Herkesin Beraber Sıçradığı An	87
Fotoğraf 24 Zamr (Argun)	93

Fotoğraf 25 Rebab	94
Fotoğraf 26 Dilli Kaval (Şıbbabe)	94
Fotoğraf 27 Mijwiz	95
Fotoğraf 28 Çekmeceli Kızıllar	98
Fotoğraf 29 1970’li Yılların Sonu Düğün Grubu	99
Fotoğraf 30 1970’li Yılların Sonu Düğün Grubu	99
Fotoğraf 31 1990’lı Yıllarda Düğün Grubu	100
Fotoğraf 32 2010 Sonrası ve Günümüz Düğün Grubu	100
Fotoğraf 33 Mayıs 2016’da Takip Edilen Düğünün Müzik Grubu	103

Notalar Listesi

Nota 1 Kına Şarkısı	49
Nota 2 ‘Ataaba Örneği	64
Nota 3 Mijana Giriş Örneği	67
Nota 4 Mijana Giriş Örneği	67
Nota 5 Mijana Ölçülü/Usullü	67
Nota 6 Ğalluş Şarkı	73
Nota 7 Seb’avi (Yedili) Halayı	74
Nota 8 Seb’avi (Yedili) Halayı	75
Nota 9 Tıkly Halayı	76
Nota 10 Ya Vaydalek	78
Nota 11 Halay Nota Örneği	80

Haritalar

Harita 1 Hatay İli Coğrafi Konumu	4
Harita 2 Hatay İl Haritası	10
Harita 3 Hatay’da Çok Dillilik Haritası	41

GİRİŞ

Günümüzde Arabistan olarak bildiğimiz, İslamiyet'in doğduğu yerde, Hz. Muhammed dünyaya gelmeden önce de kabileler arasında sorunlar vardı. İslamiyet'in doğuşunun ardından aşıldığı düşünülen bu sorunlar, Hz. Muhammed'in ölümünden sonra da yaşanmaya devam etti. Bu çekişmeler insanların ayrışmasına neden olurken ayrıca insanlar üzerinde olumsuz etkiler bıraktı. Bu olaylar neticesinde, Kerbela'da Hz. Hüseyin'in hazin bir şekilde katledilmesi, İslam Tarihi'nin erken dönemlerinde mezhep ve tarikatların oluşmaya başlamasına neden oldu.

İslam Tarihi'nin erken dönemlerinde başlayan bu ayrışmaların yanı sıra İslamiyet'in yayılması için başlatılan fetihler, Müslümanlığın daha geniş coğrafyaya yayılmasını sağladı. Ortadoğu'dan başlayarak batıya doğru yapılan fetihler sırasında, alan çalışmamızı yaptığımız Hatay, Antakya da 638'de İslam orduları kumandanı Ebu Ubeyde İbn'ül Cerrah¹ tarafından fethedildi. Günümüzde yapılan arkeolojik kazılardan elde edilen bilgiler ışında Hatay, Antakya Müslümanlarca fethedilmeden önce, M.Ö. 100.000'e kadar uzanan bir geçmişi olduğu tahmin edilmektedir. İskender Döneminde Antakya'nın kurulması (M.Ö. 330), bölgeye ilginin artmasını sağlamıştır. Roma Döneminde üç büyük kentten biri haline gelen şehir, Hristiyanlar için Kudüs'ten sonra kutsal olarak kabul ettikleri bir yer haline gelmiştir. Yahudiler içinde kıymetli olan Antakya'da 1700'lü yıllarda, Kurtuluş Caddesi'ndeki bir binanın havraya dönüştürüldüğü tahmin edilmektedir. Günümüzde havrada bulunan mukaddes kitap "Tevrat" ceylan derisi üzerine İbranice yazılmış olup, 500 yıllık bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. Bu durum, günümüzde şehrin sembolü olan "Ezan, Çan, Hazan" mozaığının oluşmasını sağlamıştır. Bu özelliğinden dolayı Antakya, üç semavi din için özel bir önem taşımaktadır. Tarihte birçok olayda ilklerin yaşandığı bir şehir olan Antakya, Hristiyan kelimesinin ilk kullanıldığı yer olarak bilinmektedir. Dünyanın ilk kilisesi "*Saint Pierre*" burada bulunmaktadır. Ayrıca dünyada ilk cadde aydınlatması (Kurtuluş Caddesi) ve ilk bulvarın burada yapıldığı bilinir. Anadolu'da yapılan ilk cami *Habibi Neccar*'da yine burada yer almaktadır. Hoşgörü kelimesiyle bütünleşen kent o günlerden beri bu dokusunu korumaktadır. Öyle ki *Habibi Neccar*, Hz. İsa'nın

¹ Bkz. Muammer Türk; "Ebu Ubeyde Bin Cerrah'ın Hediyesi Antakya", Antakya Belediyesi Yayınları, 2012.

Antakya'ya yolladığı iki havarisi olan *Yahya* ve *Yunus*'a biat ederek Hristiyanlığa inanan ilk kişi olmasına karşın, kentte yapılan ilk camiye de bu isim verilmiştir. Bizde çalışmamızda, bu kadim geçmişi bünyesinde barındıran Hatay'ın, çok kültürlülük mozaığının bir parçası olan, Arap Alevilerinin (Nusayriler) düğün müziklerini incelemeye çalıştık.

“Hatay İli Defne İlçesi Arap Alevilerinde (*Nusayri*) Düğün (*Ferah*) Müzik Kültürü” olarak belirlediğimiz tez başlığımızda “ferah” ifadesi evlenme ritüelinin genelini kapsamaktadır. Şöyle ki “ferah” kelimesinin Arapça'dan çevirisi “mutluluk” olarak yapılabilirken, kalıplaşmış bir ifade olan “Alla-i ferahna fiyk” cümlesi sadece evlilik için bir temenni ifadesi olarak kullanılır. Arapça olarak düğün ifadesinin karşılığını “ğırs” kelimesi karşılmasına rağmen, çalışmamızda evlenme geleneğinin genel bir incelemesini yapmamızdan dolayı başlığımızda “ferah” kavramını kullandık. Ferah kelimesi esasen müziğin kapsamı gereği, tüm kültürel bileşenlerle bağıntılı olması dolayısıyla, burada bu kelimenin tercihi çalışmamızı daha anlamlı ve bilinçli bir konuma taşıyacaktır.

Araştırmanın Amacı ve Problemi

Bu tez Hatay ili Defne ilçesinde yaşayan Arap Alevilerinin evlenme ritüelinde yer alan müzik pratiklerine yönelir. Müziğin bir kültürel kimlik işaretleyicisi olarak bölgedeki Arap Alevilerinde nasıl bir görünüm arz ettiği bu araştırmanın temel problemini oluşturur.

Alan Çalışmasının Bölgesel ve Zamansal Sınırları

Bu tez çalışması, bölgesel olarak Hatay'da Arap Alevilerinin yoğun olarak yaşadığı Defne ilçesi ile sınırlıdır. Zamansal sınır ise; 2015 ile 2017 yılları arasındır.

Araştırmanın Metodolojisi (Yöntemi)

Bu tez çalışmasında, Hatay ili Defne ilçesinde yaşayan Arap Alevilerinin düğün ritüellerinin içinde yer alan müzik pratiklerinin bilimsel bir zemine oturtulması

için belirli bir metodolojiye ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacın giderilmesine yönelik olarak öncelikle literatür taraması, daha sonra da yoğun bir etnografik çalışma gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın literatür aşamasında şehir ve ilçenin tanıtımı için yazılmış kitaplar ve oluşturulmuş kataloglar kütüphane ve müze yayınları incelendi. Çalışmanın etnografik aşamasında ise birçok düğün gözlemlendi. Gözlemler, video ve ses kayıt cihazlarıyla kayıt altına alındı. Geçmişte ve günümüzde düğün müziğı yapan grup üyeleri ile yüz yüze görüşmeler yaparak düğün müzikleri ile ilgili bilgiler elde edildi. Çalışmamızda müzik unsuru dışında yer alan ritüeller (eyiz çıkarma, gelin çıkarma vb.) ile ilgili bilgilerin tespiti için birçok kişi ile yüz yüze görüşmeler yapıldı. Yapılan görüşmelerde, kişilerden geçmişte yapılmış düğünlerin videoları ve fotoğrafları temin edilerek üzerlerinde analiz yapıldı. Literatürden ve etnografi yoluyla elde edilen veriler sistematikleştirilerek kaleme alındı.

Bu tez çalışmasında yer alan notalar izlenen düğünlerde canlı olarak seslendirilen eserlerden oluşur. Notalama, günümüzde aktif olarak kullanılan ve kurumsal açıdan (TRT ve Devlet Konservatuvarlarıncı) genel-geçer kabul gören Türk Halk Müziğı normları notasyonu çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

I. HATAY İLİ DEFNE İLÇESİNİN COĞRAFİ KONUMU, TARİHİ VE DEMOGRAFİK YAPISI

1.1. Hatay İli Coğrafi Konumu, Tarihçesi ve Demografik Yapısı

1.1.1. Hatay İli Coğrafi Konumu

Harita 1 Hatay İli Coğrafi Konumu

Hatay, Türkiye'nin güneyinde yer alan bir sınır kentidir. Akdeniz'in doğu şeridinde $35^{\circ} 52' - 37^{\circ} 4'$ kuzey enlemleri ile $35^{\circ} 40' - 36^{\circ} 35'$ boylamları arasında yer alır. Hatay'ın batı sınırının tamamının Akdeniz'e kıyısı vardır. Doğu sınırının tamamında ve güneyinde, kuzeybatısında Adana, kuzeyinde Osmaniye ve kuzeydoğusunda Gaziantep yer alır. Hatay ilinin yüz ölçümü 5403 km^2 olup il merkezi, Antakya'dır.

Türkiye'nin Dünya üzerindeki jeopolitik yeri, doğu ve batı; Avrupa ve Asya arasında bağlantı noktası konumundadır. Türkiye'nin güney bölgesinde bir yerleşim yeri olan Hatay'ın konumu incelendiğinde de önemli bir kavşak noktası olduğu görülmektedir. Tekin (1993: 10), Hatay'ın neden bir çekim merkezi oluşturduğunu, kentin jeo-stratejik konumuna vurgu yaparak şöyle aktarır: "Hatay, Anadolu'yu Suriye ve Filistin'e bağlayan yolların kavşak noktasındadır. Mezopotamya'dan Akdeniz'e

çıkmak için en elverişli limanların burada bulunmasından dolayı bu yöre tarihin her döneminde cazip bir yerleşim yeri olarak göçlere hedef olmuştur”.

1.1.2. Hatay İli Tarihçesi

Hatay yöresi Anadolu’nun en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Bölgede yapılan yüzey araştırmalarına ve kazı çalışmalarına göre bölgedeki yerleşim tarihi M.Ö 100.000’le başlatılan orta Paleolitik Döneme uzanır. Bunu destekleyen bir bulgu olarak il sınırları içinde Enver Bostancı’nın yaptığı araştırmalarda, 1954 yılında Altınözü ilçesinde bulunduğu ve orta Paleolitik Dönem özelliklerini taşıyan el baltası M.Ö. 100.000-40.000 arasına tarihlenmektedir.

Hatay bölgesi bulunduğu jeo-stratejik konumu ve eski bir yerleşme bölgesi olması itibariyle, 1939 tarihinde Türkiye topraklarına dahil olana kadar çok farklı kültürlerin yaşadığı, yaşatıldığı bir bölge olmuştur. Tekin de bu kültürleri, Homo Sapiens’in ortaya çıktığı Paleolitik Döneminden itibaren şöyle sıralar (Tekin, 1993:10-24).

Hatay’da M.Ö. 40.000-11.000 Homo Sapiens Çevlikensis Dönemi, yapılan kazılarda Neolitik Dönem, Kalkolitik Dönem (İlk Kalkolitik Dönem M.Ö. 5500-4200, Orta Kalkolitik Dönem M.Ö. 4200-3700, Son Kalkolitik Dönem M.Ö. 3700-2000), Tunç Çağı M.Ö. 3200-2000, yazılı tarih incelendiğinde İlk Tunç Çağı sonunda başlayan Akad egemenliği kısa sürmüş, Hititlerin ve Mısırlıların egemenliğine girmiştir. Hitit İmparatoru 1. Şuppiluliuma döneminde tekrar alınan şehir M.Ö 13. yy kadar Hitit egemenliği altında kaldı. M.Ö. 9. yy. da Asur ve ardından Urartuların egemenliğine girmiştir. M.Ö. 644’de Oğuz Han’ın şehri kuşatması ile Sakaların² egemenliğine altına girmiştir. Hatay, M.Ö. 6. yy. da Pers İmparatorluğu’nun Kilikya Satraplığı’nın içinde yer alıyor, Pers İmparatorluğuna vergi ödüyordu. M.Ö. 333 yılı sonlarında Büyük İskender’in ordusu

² Sakalar, Türkmen/Oğuzların atalarıdır.

Pers İmparatoru, III. Dareios'u yenilgiye uğratarak bölgeyi Makedonya topraklarına katmıştır.

Makedonyalıların kazandığı bu savaş sonrasında, o dönemden günümüze kadar bu bölgenin ismi olarak bilinen *Antakya* kurulur. “M.Ö. 300 senesi 22 Mayıs’ında Iopolis’in karşısında, Silpius eteğinde kentin temelleri atılır ve yeni kent Seleucus’un babası (ya da oğlu) Antiochus’un adı verilir: *Antiocheia*” (Demir, 1996: 25). Antakya’nın kurulmasıyla birlikte, Avrupa ve Asya’da yükselmiş bütün imparatorluk ve sultanlıklar için bu bölge, stratejik önemi olan bir yer haline gelmiştir. Antakya, Avrupalı imparatorlukların (Roma, Bizans) Ortadoğu’yu kontrol altına alma noktasında ilk adım iken, Ortadoğu’da kurulmuş sultanlıklar için Avrupa ile sınır niteliği taşımıştır. Antakya’nın bu stratejik altın çağı, “M.Ö 64 yılında Roma egemenliğine resmen girmesiyle başlamış oldu” (Demir, 1996: 32). “395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye bölündü. Doğu Roma (Bizans) sınırları içinde kalan Antakya, Arapların 634 yılından itibaren Suriye ve Filistin istilas, 636’da Kudüs’ün alınmasından sonra 638’de İslam orduları kumandanı Ebu Ubeyde İbn’ül Cerrah tarafından fethedildi” (Demir, 1996: 34). Hatay bölgesi Abbasiler, 877’de Tolunoğulları ve daha sonra İlşitlerin eline geçti. 944 yılında Suriye’de Seyfüddevle Ebu’l Hasan tarafından Antakya’yı da içine alan Hamdanoğulları Devleti kuruldu. 968’de Bizanslar şehri tekrar kuşattı ve bir yıl sonra şehri zapt etti” (Tekin, 1993). “1084’te Selçuklu Devleti tarafından alınan şehir, 1097’de Haçlıların kuşatması ile iki yıl sonra zapt edildi. 1268 yılında Baybars komutasındaki Memluk ordusu, Antakya’yı aldı. Antakya ve çevresi 1516 yılında Yavuz Sultan Selim’in Mısır Seferi sırasında Osmanlı hâkimiyetine girdi” (Brantd, 2010).

Hatay, 1918’de Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra Fransız işgali altında kalmıştır. 1921’den sonra da Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalarak 1939 yılına kadar bağımsız kalmıştır. 1921’den itibaren Türkiye sınırları içerisine dahil olana dek (1939) Hatay ile ilgili şu gelişmeler yaşanmıştır. “Milletler Cemiyeti kararıyla ‘Devlet’ olması kabul edilen Sancak’ın³ bağımsızlığa hazırlandığı bu günlerde, devlet olmasının gereklerinden biri olarak 7 Nisan 1938 günü *İskenderun Sancağı Resmi Gazete* adıyla,

³ İskenderun Sancağı (Fransızca: *Sandjak d’Alexandrette*, Arapça: *Liwa Aliskenderuna*), “20 Ekim 1921 tarihinde Fransa ile Türkiye arasında imzalanan Ankara Anlaşması’nda İskenderun Bölgesi için özel bir idare usulü tesis olunacaktır. Arapça ile Türkçe resmi dil olarak tanınmıştır. Fransız mandası altındaki sancak, üç kazaya bölünmüştü: İskenderun, Antakya ve Kırıkhan” (Mertcan, 2015: 152-154).

üç dilde (Fransızca-Türkçe-Arapça) bir gazete yayımlanmaya başladı” (Tekin, 2010: 337). 2 Eylül 1938’de Hatay Millet Meclisinin ilanıyla Hatay Devleti kurulmuştur. Devlet başkanlığına Tayfur Sökmen, meclis başkanlığına Abdülgani Türkmen, başbakanlığa ise Abdurrahman Melek seçilmiştir. “6 Eylül 1938 günü Meclis sabah oturumunda yeni *Hatay Anayasası* kabul edildi. Bu anayasa, Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Sancak Anayasası’nın hemen hemen aynısı olup, devletin adı anayasada Meclisin kabul ettiği şekliyle *Hatay Devleti* olarak eklenmiştir” (Tekin, 2010: 382). 1939’da İkinci Dünya Savaşı’nın başlayacağını biliniyor olmasından dolayı, Fransa’nın bu durumda savaş açamayacağından faydalanarak 7 Temmuz 1939 tarihli ve 3711 sayılı yasa ile Hatay ili oluşturuldu. 23 Temmuz 1939 tarihinde, TBMM adına gelen bir heyetle Antakya’da yapılan anavatana katılma töreniyle Hatay, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisine alınmıştır (Şekil 1).

Şekil 1⁴ İskenderun Günlük Siyasî Gazete 23 Temmuz 1939

⁴ Mehmet Mursaloğlu, Sancak, Devlet, Millet, 2012: 410

1.1.3. Hatay İli Demografik Yapısı

Hatay'daki demografik yapı oldukça kozmopolittir. Bunun en önemli sebebi, Hatay'ın coğrafi olarak Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları arasındaki konumuyla, tarihsel süreçten bu yana çok farklı kültürlerle ev sahipliği yapmasındandır. “Antik çağlarda yaşamış olan Hurriler, Hititler, Aramiler, Fenikeliler gibi tarihe damgasını vurmuş kültürler burada, Hatay'da yaşamıştır. Ayrıca Hatay batı kültürlerinden Helenistik Dönemin, Grek ve Roma kültürlerinin de etkisinde kalmıştı. Sınırları doğuda Semerkant, batıda Sardis'e kadar uzanan bir krallığa da başkentlik yapmıştır” (Türk, 2012: 25-26).

Hatay ilinin demografik yapısı ile ilgili birçok farklı bilgi mevcuttur. 1921'de Türkiye ve Fransa arasında imzalanan Ankara Anlaşması ile özerk bir statüde kalan Hatay'ın, o günden bugüne nüfus yapısı ile ilgili farklı kaynakların verdiği değişik bilgiler görmekteyiz. Arap Alevi ve Türk Sünnilerinin en kalabalık bölümünü oluşturduğu şehirde, bazı kaynaklarda Arap Alevi nüfusunun daha fazla olduğu, bazı kaynaklarda ise Türk Sünnilerinin daha kalabalık olduğu beyan edilmiştir. Bazı kaynaklara göre ise Arap Alevileri Eti Türkü olarak kabul edilmiş ve Türk nüfusu içinde gösterilmiştir. Hatay'ın demografik yapısı ile ilgili 1921'den günümüze elde ettiğimiz bilgiler şu şekildedir:

“Hatay'da nüfusça en kalabalık etnik grup Türk Sünnilerdir. Nusayriler (Arap Aleviler) ise nüfus oranı itibarıyla ikinci etnik grubu oluştururlar. Arap Sünniler ve Arap Hristiyanlar da nüfusça azımsanmayacak sayıdadırlar. Türk Sünnilerin ana dilleri Türkçedir. Bunun dışında kalan Arap Alevi, Arap Sünni ve Arap Hristiyanların ana dilleri Arapçadır. Hatay'da nüfus, esas itibarıyla bu dört etnik gruptan oluşur. Bunların dışında bir köy veya mahallede toplanmış durumda olan Çerkezler, Süryaniler, Ermeniler, Afganlar ve Özbekler gibi küçük azınlık gruplar vardır” (Türk, 2013: 30). 1939'da Hatay'ın, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisine dahil olmasından önce, Arap Alevi ve Sünni nüfus oranı günümüzden daha farklıydı. “1938 yılında Hatay'ın nüfusunun yarıya yakını Alevi iken dışarıdan Sünni vatandaşların buraya kaydırılması sonucu bu oran gittikçe düşmektedir. Bu kaydırmalar 12 Eylül'den sonra da yeniden gündeme getirilmiştir. Ayrıca 12 Eylül askeri yönetimi döneminde Nusayrilerin

yerleştiği bölgelere camiler yapılmış ve bunlara Arap Alevisi (Nusayri) imamlar atanmıştır” (Karasu, 2012: 137).

Mertcan’a (2015: 160) göre o dönemlerde kayıt altına alınan verilere göre nüfus oranları şu şekildedir:

Türkiye’de kayıt altına alınmış bazı verilere göre, 1937 yılında İskenderun Sancağı’nın toplam nüfusu 300.000 idi. Bu rakam topluluklar arasında şu şekilde dağılmaktaydı: Türkler: 240.000; Sünni Araplar 20.000; Ermeniler 25.000; Hıristiyan 15.000 şeklindedir. 1934’te Beyrut’taki Amerikan konsolosluğunun verdiği rakamlara göre ise; 1922’de Türkler 85.000; Araplar 93.000; Hıristiyan 34.000 idi ve 1922’den sonraki yıllarda Arap ve Hıristiyan nüfusun çoğaldığı kaydedilmiştir. Fransa’nın resmi istatistiklerine göre ise, 1925 ile 1936 arasında nüfus 125.042 kişiden 219.080 kişiye yükselmişti ve 1936 yılı itibariyle toplum nüfus topluluklar arasında şu şekilde dağılmaktaydı: Türkler 85.242 (%38.9), Arap Aleviler 62.062 (%28), Sünni Araplar 22.461 (%10), Hıristiyan Araplar 18.051 (%8.16), Ermeniler 24.919 (%11.36), Çerkezler 954, Yahudiler 474, vd. 130 kişi. Bayram’ın verdiği rakamlarsa şöyle: 1937’de toplam nüfus 240 bindir. Bunun % 49’u Araplar (117.600 bunun üçte ikisi Alevi, 20 bin Ortodoks Hıristiyan, gerisi Sünni Arap) % 31 Türkler (55 bin, bunun bir kısmı Türk, bir kısmı Türkmen diye ayrılmış) % 18 Ermeni (43 bin), geri kalan % 2 Kürtler ve Çerkezler gibi çeşitli azınlıklardan oluşuyor.

Cumhuriyet’in kurulmasından sonra ve Hatay’ın anavatana dahil olma tarihine kadarki dönemde Hatay’ın demografik yapısı ile ilgili birçok yabancı ve Türk kaynaklarında farklı bilgiler mevcuttur. Günümüzde bu durum özelinde doğru bilgilere ulaşmak mümkündür. Demografik yapının büyük bölümünü Türk Sünniler sonra Arap Aleviler, Arap Sünniler ve Arap Hıristiyanların oluşturduğunu görmekteyiz. Bunun yanı sıra birçok farklı etnik gruba ait insanlar da Hatay’da yaşamaktadır.

1.2. Defne İlçe Coğrafi Konumu, Tarihçesi ve Demografik Yapısı

1.2.1. Defne İlçesi Coğrafi Konumu

Teze konu olan Defne ilçesi, Hatay'ın güneybatısında yer almaktadır. İlçenin doğusunda Altınözü, batısında Samandağ, kuzeyinde Antakya, güneyinde ise Yayladağı yer almaktadır.

Harita 2 Hatay İl Haritası

1.2.2. Defne İlçe Tarihçesi

06.12.2012 Tarih ve 28489 sayılı Resmi gazetede yayımlanan 6360 sayılı kanunun 1. maddesi kapsamında Hatay ilinin bütün sınırlarını bünyesine alan Hatay Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur. Aynı yasanın ilçe kurulması ve sınırlarının belirlenmesi başlığı altında bulunan 2. maddesinin (7) bendinde Defne İlçesi ve Defne Belediyesi kurulmuştur⁵. Büyükşehirler kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte Hatay ili, merkez ilçesi olan Antakya ikiye bölünerek güneyde kalan kısım Defne, kuzeyde kalan kısmı ise Antakya olarak ayrılmıştır. Örnek olarak Çekmece Caddesinin kuzey tarafı Antakya'ya ilçesine bağlı iken güney tarafı Defne ilçesine bağlıdır. Defne (Daphne) ilçesinin ismi ise: Şimdilerde bir mahallesi olan Harbiye'nin geçmişte bilinen ismidir. Bu bilgiler ışığında 2012'de kurulmuş olan Defne ilçesinin tarihini, Antakya ve Harbiye'nin tarihsel geçmişiyle anlatmamız daha doğru olacaktır.

⁵ <http://www.defne.gov.tr/>

1.2.2.1. Antakya'nın Kısa Tarihçesi

Antakya, kuruluşundan itibaren *Doğu'nun Kraliçesi*, isimi ile anıla gelmiştir. Bulunduğu coğrafik konum sebebiyle her zaman güçlü devletlerin hedefinde olmuştur. Bu sebepten dolayı Antakya halkı, birçok farklı devlet tarafından yönetilmiştir. “Cumhuriyetin ilanından 16 yıl sonra anavatana dahil olan Antakya, İskender'in generallerinden I. Selevkos'un oğlu I. Antiochus tarafından M.Ö. IV. yüzyılda kurulmuştur. Şehrin adı buradan gelmektedir. M.Ö. 306-280 yılları arasında Asya İmparatorluğunun 26 yıl boyunca başkenti olmuştur” (Bayrak, 1982: 235).

322-400 yılları arasında yaşayan, Antakya doğumlu ünlü Romalı tarihçi Ammianus Marcellinus'un “Dünyada hiç bir kent, ne topraklarının bereketi, ne de ticaretteki zenginliği bakımından bu kenti geçemezdi” dediği, Antik Çağ'da “*Orientis Apicem Pulcrum*” (Doğu'nun Kraliçesi) olarak anılan kent Antakya'dır⁶. “Akdeniz'in doğusunda Torosların uzantısı Amanos ile Habib Neccar Dağları'nın önündeki Amik Ovası'nda en az 4-5 bin yıllık belki de 10 bin yıllık kent geçmişi olan, Roma Döneminde de dünyanın üç-dört kentinden biriydi. İsa'nın havarisi Petrus'un ilk kiliseyi kurduğu ve ilk ayini yaptığı yer olarak bilinir” (Karasu, 2012). “Hıristiyanlık, Kudüs'ten sonra ilk kez burada yayılmaya başlamıştır. Hz. İsa'ya inananlara ilk defa burada *Hıristiyan* adı verilmiştir” (Çelik, 2010: 46). “Dünyada ilk defa cadde aydınlatması Antakya'nın ortasından geçen iki tarafı mermer sütunlu, Herod Caddesi olarak bilinen bugünkü Kurtuluş Caddesidir” (Türk, 2013).

1.2.2.2. Harbiye'nin Kısa Tarihçesi

Harbiye, Hatay Büyükşehir Belediyesi oluşturulmadan önce Antakya'ya bağlı bir beldeydi. 2012'de 28489 sayılı Resmi gazetede 6360 sayılı kanunun yayımlanmasından sonra Defne ilçesi oluşturuldu. Harbiye Beldesi de Defne ilçesine mahalle olarak bağlandı. Harbiye'nin geçmişteki ismi olan Daphne (Defne efsanesinden gelmektedir) 2012'de kurulmuş olan bu ilçeye verildi.

⁶ <http://www.hatayarkeolojimuzesi.gov.tr/HatayMuzeWeb/faces/jsp/layouts/about.jsp?place=6>

Hatay'ın çağlayanlar bölgesi olan Harbiye, 8 km'lik yolla Antakya'ya bağlanır. Şelaleleriyle çok serin olduğundan yerli ve yabancı turistlerin ziyaret ettiği bir mesire yeridir. Mitolojide de özel bir yeri olan Harbiye'de yapılan arkeolojik araştırmalardan anlaşılacağı üzere elde edilen buluntulardan “M.Ö. 4500-3000 tarihlerinden itibaren yerleşim yeri olarak kullanıldığı bilinmektedir. Helenistik ve Roma devirlerinde büyük ve zengin halk kesimi bugün olduğu gibi antik çağda da bir mesire yeri olarak kullanılabilmesi için büyük malikaneler ve villalar yaptırmışlardır. Antik Çağ'da bütün yakın doğuda Apollon adına düzenlenen yarışmalar ve oyunlarla ün kazanan bu yer, 1268'de Memluklerin eline geçtikten sonra bir daha eski parlak dönemine dönememiştir” (Dinçer, 2013: 18).

“Bilindiği kadarıyla Defne'nin (Harbiye) kuruluşu Antakya'dan öncedir. Seleukos Nikator Defne'de güzel caddeler, tiyatro, mesireler kurdu. Başta Apollon heykelleri olmak üzere tapınakları ve caddeleri heykellerle süsledi. Aslında Defne'ye bu kadar önem verilmesinin tek sebebinin buranın sayfiye yeri oluşu değil, daha çok mitolojideki konumu (Defne kutsal efsanesi) nedeniyle buranın kutsal sayılmasıydı” (Tekin, 1993).

1.2.2.3. Daphne Efsanesi⁷

Harbiye, Tanrı Apollon'a adanmış bir kenttir. Tanrı Apollon'un güzel Defne ile yaşamak arzusunda olduğu bir yer olarak bilinir. Bir gün lir çalgıcısı, güzel ve bakire Defne (ırmak perisi olarak da bilinir) isimli kız Asi (Orontes) kenarında gezinirken, Tanrı Apollon karşısına çıkar. Defne ondan korkar ve kaçmaya başlar. Apollon kaçan Defne'yi kovalamaya başlar. Defne kaçır Apollon kovalar. Bu kovalamaca Defne şehrine kadar sürer. Defne tam Apollon'a yakalanacağı zaman yer tanrısına *Ey toprak ana beni ört, beni sakla* diye yalvarır. Defnenin duası kabul olur ve o anda gövdesi diri bir defne ağacı şekline gelir. Saç ve kolları birer defne yaprağı, ayakları kök olur, toprağın derinliklerine kadar saplanır. Apollon sarılır. Sert defne ağacının kabukları altında halen Defne'nin kalp atışlarını hisseder. O günden sonra bu koruluk Apollon'un

⁷ 2011 yılı içerisinde editörlüğünü Prof. Dr. Yakup Bulut'un yaptığı “2011 Hatay İli Yıllığı” kitabının “Hatay Kültür ve Gelenekler” bölümünde “Hatay'da Müzik” (bkz. 332-323) bölümü, Bülent Arı tarafından kaleme almıştır.

kutsal köleleri, alacaklısından kaçan borçluları çeşitli suçlardan kaçanlar hep buraya saklanırmış. Burada saklananlara hiç kimse dokunamazmış. Diğer bir rivayete göre de Defne bir dağ perisidir. Eros onu oku ile yaralar. Böylece Eros, Defne'nin hem insana hem de bir tanrıya aşık olmasını önler. Onun için tanrı Apollon'dan kaçtığı rivayet edilir. Yıllar ve asırlar geçmiş olmasına rağmen bugün Harbiye'de çağılayanlar ve meydana getirdikleri şelaleler, Defne'nin gözyaşları olarak bilinir. Buraya Defne şelalesi denmesinin nedeni de bundan kaynaklanmaktadır.

1.2.3. Defne İlçesi Demografik Yapısı

Hatay ilinde 12 ilçe, 76 belediye, 362 köy ve diğer yerleşmelerden oluşan bir ildir. 6360 sayılı kanundan sonra büyükşehir belediyesi ve 15 ilçeden oluşan yerel yönetim birimleri kurulmuş; il sınırları büyükşehir belediye sınırları ile çakışmıştır.

Yapılan bu yeni düzenleme ile Defne ilçesi mahallelerini oluşturan yerler, daha önce belde olarak batıdaki Samandağ veya Antakya ilçelerine bağlıydılar. Bu değişiklik ile Defne ilçesi kuruldu ve bu beldeler bu ilçenin birer mahallesi oldular. Otuz yedi mahallesi bulunan ilçenin 2015'teki nüfusu 140.097'dir⁸. Bu nüfusun, 68.753'ü erkek ve 71.344'ü kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise: %49,08'i erkek, %50,92'si ise kadındır.⁹

Defne ilçesinde yaşayanlar ile yaptığım görüşmede¹⁰ bu ilçede yer alan otuz yedi mahallenin yerli halkının, neredeyse tamamına yakınının Arap Alevi'si olduğunu, birkaç mahallede (Ballöz, Çökek, Hüseyini, Yaylacık, Kisecik) Türkmenlerin de yerli nüfusun içinde yer aldığı bilgisine ulaşılmıştır. Yerli halk dışında ayrıca Defne ilçe sınırlarının geniş ve ilçe merkezinin Antakya ile iç içe olmasından kaynaklı, gerek işinden veya hayat şartlarından farklı birçok etnik ve dini yapıdan insanların da bulunduğu bir ilçedir.

Arap Alevileri, özellikle Türkiye içinde Hatay'da; Antakya, Samandağ, Defne, İskenderun, Arsuz ilçelerinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Ayrıca Mersin ve

⁸ <http://www.defne.gov.tr/nufus>

⁹ <http://www.defne.gov.tr/nufus>

¹⁰ Süleyman Çiçekçiöğlu (67), Önder Çiçekçiöğlu (34), Hikmet Oflazoğlu (63), Uğur Boz (28), Nilgün Gülüm (33)

Adana’da yoğunlaşmışlardır. Ancak Arap Alevileri bu bölgede yalnızca Türkiye’de değil, başka ülke sınırlarında da yaşamaktadırlar. Günümüzde Arap Alevilerin (Nusayrilerin) ülkelere dağılımları şu şekildedir: “Azınlık olarak Suriye, Lübnan ve Filistin’de, sürdürmektedir¹¹”

2012 Yılı İtibariyle Arap Alevilerinin Nüfus Dağılılımı:¹²

- ✓ Nüfusu 1 Milyon 483 Bin 674 kişi olan Hatay’ın DİE verilerine göre nüfusun (%68.48’i) Sünni, (%28.94’ü) Nusayridir. (480.000)
- ✓ Adana’daki toplam 2.125.000 kişilik nüfusun % 25’i , (530.000)
- ✓ Mersin’deki toplam 1.680.000 kişilik nüfusun %20-25’i, (335.000)
- ✓ Tarsus’taki toplam 285.000 kişilik nüfusun %80’i Nusayri, (225.000)
- ✓ (Türkiye’deki toplam nüfus için telaffuz edilen yaklaşık rakam 1 milyon)
- ✓ 20 milyon Nüfuslu Suriye’nin %12’si Nusayridir.
- ✓ 4 milyon nüfuslu Lübnan’ın Trablus kentinde yaklaşık 100.000 (%2.5) Nusayri yaşar.
- ✓ Almanya, Fransa ve Avusturya’da bir miktar Nusayri yaşar.

¹¹ Bkz. Milliyet Gazetesi; Tarikatlar Ansiklopedisi:298

¹² Yrd. Doç. Dr. İbrahim Usta; Türkiye’deki Arap Alevileri (Nusayrilik) ve İki Dilliliğin Günlük Hayattaki Etkileri, Geçmişten Günümüze Alevilik 1. Uluslararası Sempozyumu Bildirisi, Bingöl Üniversitesi 2013.

II. ARAP ALEVİLİĞİ (NUSAYRİLİK)

2.1. Nusayrilik Kelimesinin Kökeni

Nusayrilik kelimesinin anlamı ve nereden geldiği ile ilgili farklı tezler ileri sürülmektedir. Örneğin Doğu bilimcisi Fransız Massignon “Nusayri” sözcüğünün kökenine ilişkin beş farklı alternatif olabileceğini söyler. Massignon’a göre:

- 1) Kimileri, Nusayri adı, tahkir amacıyla Nasrani adının küçültme kalıbı olabilir.
- 2) Kufe'deki Nasuraya Köyünden gelmiş olabilir.
- 3) Nazerini kelimesinin bozması olabilir. (Bu sözcük Latince’dir ve haçlılar tarafından oradaki dağa bu isim verildi. Aynı zamanda Suriye’de küçük bir eyaletin ismidir.)
- 4) Uydurma Şii şehitlerinden biri olan Nuşayr isminden geliyor olabilir.
- 5) Genel olarak Muhammed bin Nusayr adından geldiği kabul edilir.¹³

Massignon’dan farklı olarak, “Arap Alevileri Tarihi” kitabının yazarı Et-Tavil’e göre ise Nusayri sözcüğü bir dağ adından türetilmiştir (et-Tavil, 2015:50-51).

Baabbek ve Hıms (Hums, Humus) tarafları fethedilince Ebu Ubeyde yardım istedi. Irakta Hamid b. el-Velid, Mısır’dan Arm b. el-Âs, Medine’den de Gadir-Hum Biati’na katılmış Ensar’dan dört yüz elli mücahidi aşkın bir Alevi topluluğu yetiştirdi. Bu son yardım orduya katılınca, ordu kısmen başarılı olabildi. Bu küçük kuvvete *Nusayra* (küçük yardım) dendi. Cihadın kurallarından bir tanesi fethedilen toprakların, fetheden orduya verilmesiydi. Nusayra grubunun aldığı topraklara *Nusayra Dağı* dendi. Bu Hulv Dağı’yla şimdiki Umraniyye bucağının bir kısmından oluşuyordu. Sonrada bu ad Lübnan Dağı’ndan Antakya’ya dek Alevilerin yaşadığı bütün dağların özel adı oldu. Kimileri *Nusayriler* adının Seyyid Ebu Şuayb Muhammed b. Nusayr el-Basri en Numeyri’ye nispetle verildiğini sanır. Oysa doğrusu bu adın dağın adından türetilmiştir.

¹³ (Bkz. İslam Ansiklopedisi, C. 9, s.365): 1)

İskender Doğan, “*Ehl-i Beyt ve Arap Aleviliği*” kitabında “Nusayrilik” kelimesinin kullanımı ile ilgili şu bilgileri vermektedir.

Nusayrilik ismini benimseyen kardeşlerimiz, yaklaşık 1100 yıldır bu ismin telafuz edildiğini ve Arap Alevilerinin bu isimle tanındığını, İmparatorluk döneminde devlet kademesinde görev yapan Alevilere Nusayri dendiğini, Aleviliğin, Muhammed bin Nusayr’ın çabasıyla yayıldığını, Alevilik referansının Muhammed bin Nusayr olduğu ve izafeten bu ismin alınması gerektiğini; bu inançtaki insanların sadece “Nusayri” ismi ile ifade edileceğini ileri sürmektedirler.

Literatürde etimolojik olarak bu şekilde kökenleştirilen Nusayri sözcüğünün, tezin çalışma alanı, sınırları içinde yer alanlar ve yaşayanlar tarafından bizzat kullanılmadığını söylemek gerekir. Hatay bölgesinde yaşayan Arap Alevileri (Nusayriler), halk arasında “Fellah” ve “Arap Uşağı” olarak bilinirler¹⁴. “Fellah” Arapça’da çiftçi anlamına gelir. Fellah denmesinin nedeni, bu insanların yüzyıllarca büyük toprak ağalarının yanında ırgat¹⁵ olarak çalışmalarındandır. “Arap Uşağı” ifadesi, onların Arap etnik kökenlerinin vurgulanması anlamında kullanılır. “Nusayri” kelimesi bölge halkında yaygın bir kullanım alanına sahip değildir (Türk, 2013: 31). Hüseyin Türk’ün aktardığı gibi, halk tarafından “Nusayri” kelimesinin bilinmediği ifadesi tamamen doğru kabul edilebilir. Tez konumu ile ilgili alan araştırmalarım sırasında yaptığım görüşmelerde “Nusayri” kelimesi yerine her defasında kişilerce “Arap Alevileri” ifadesinin kullanıldığını tespit ettim. Hatta ben onların dilsel davranışlarını ölçebilmek adına özellikle Nusayri ifadesini kullandığımda beni düzelterek Arap Alevisi ifadesini önerdiler. “Hatay’da yaşayan ve Nusayrilik hakkında yazı yazan Nusayri din adamları ve Nusayrilerin önde gelenleri, kendilerini Arap Alevi’si olarak tanımlamaktadır” (Türk, 2013: 36). Ayrıca Nusayrilerin kendileri, bu isimle anılmaktan hoşlanmaz (Ortaylı, 1997: 39). “Bu konuyla ilgili yapılan anketlerde ‘Kendinizi hangi etnik grubun mensubu olarak görmektesiniz?’ biçimindeki soruya, katılımcıların %95 gibi yüksek bir yüzdesi Arap Alevi’si olarak gördükleri yolunda cevap vermişlerdir” (Sertel, 2005: 16). Nusayri kelimesi Suriye’de yaygın olarak kullanılmaktadır.

¹⁴ Hatay ilinde, Arap Alevilerini tanımlamada kullanılan Fellah ve Arap Uşağı gibi ifadeler, farklı etnik köken ve farklı mezheplerden insanların tanımlama şekilleridir. Yaptığım birçok görüşmede de Arap Alevileri, kendilerinin bu ifadelerle tanımlanmalarından hoşlanmadıklarını ifade etmişlerdir.

¹⁵ Irgat, tarım işçisi anlamında kullanılmıştır.

Suriye'nin içinde bulunduğu iç savaşın göçü tetiklemesi sebebiyle, “Nusayri” kelimesinin çok fazla kullanılmasını sağlamıştır. Hatay’da, hatta Türkiye’de çokça bilinmeyen bu ifadenin, herkes tarafından bilinmesine, yeni yeni kullanılmasına zemin oluşturmuştur.

“Nusayri kelimesi halk arasında fazla bilinmemekle birlikte son zamanlarda bilimsel çalışmaların ve yayınların da etkisiyle daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Suriye’den Türkiye’ye uzanan bir sınır diliminde yaşayan Nusayriler Anadolu’daki Kürt ve Türk Alevilerinden ayrı olarak Arap Alevileri şeklinde tanımlanmaktadırlar. Alevi, Ehl-i Beyt (ve Hz. Ali) taraftarı demektir” (Güneş, 2013).

Çalışmamız açısından insanların kendilerini nasıl tanımladıkları çok önemlidir. Dolayısıyla, bu tezde “Nusayri” sözcüğü bir akademik kullanım örneği olarak alternatif ve paranteziçi olarak verilmektedir. Nusayri ifadesi yerine, yörede yaşayan insanların kendi inanç yapısını tanımlarken kullandıkları “Arap Aleviliği” ifadesi temel ve esas olarak tercih edilecektir.

2.2. Arap Aleviliği (Nusayrilik) Tarihi ve “Gadir Hum”, “Kerbela” Olayları

Hz. Muhammed’in Veda Haccı sırasında Gadir Hum’da Hz. Ali’yi vekil göstermesi, Alevi tarihinde, Ali’ye biat etmelerinin başlangıç noktasıdır. Hz. Muhammed’in Gadir Hum’da Hz. Ali’yi vekil seçmesi bazıları tarafından kabul edilemedi. Hz. Muhammed’in ölümü sonrasında Hz. Ali’nin yerine Halife olarak Hz. Ebu Bekir’in seçilmesi o dönemde, Ali Şia’sının (Ali taraftarı) oluşmasına neden oldu. O günden bu güne gelen bu çekişme Hz. Muhammed’in Gadir Hum’da Hz. Ali’yi kendisinden sonra vekil göstermesine karşın, Hz. Ali’nin halife olarak seçilmemesinden kaynaklanır. Muhammed Emin Galip et-Tavil’in 1920’de yazdığı *Arap Alevileri Tarihi* kitabında, “Nusayriliğin bir mezhep olarak ortaya çıkmasından ve Müslümanların ikiye bölünmesinde Gadir Hum ve Kerbela olayının önemli olduğunu ileri sürmektedir” (Türk, 2013).

Bütün dinler ve inanç yapılarında olduğu gibi Müslümanlıkta da ayrışmalar ve din adamlarının farklı yorumlama şekillerinden doğan, değişik yapılar mevcuttur. Hz. Muhammed’in vefatı sonrasında Müslümanlar kendi içinde farklı mezhep ve tarikatlara

bölünmeye başladı. Bu bölünmelerin zaman kıstası birçoklarına göre Hz. Muhammed'in vefatı sonrası kabul edilir. Fakat Muhammed Emin Galip et-Tavil ifadesiyle “*Arap Aleviliği Tarihi*” kitabında, bu ayrışmanın İslamiyet öncesi, Kâbe'nin bakımı ile ilgi bir ihtilaftan başladığını ileri sürmektedir. Hz. Muhammed'in doğuşu, Müslümanlığın yayılmasıyla beraber bu ihtilafın bittiği düşünülmüştür. Hz. Muhammed'in hicretin 10. yılında yapılan Veda Haccı dönüşünde Gadir Hum'da, Hz. Ali'yi vasi tayin etmesi, geçmişte yaşanmış bu çekişmeyi tekrar alevlendirmiştir. Hz. Muhammed'in vefatı ile bu durum Şii-Sünni çekişmesine dönüşür. Bu çekişmeler Müslümanlığa ait mezhep ve tarikatların sınıflamasında da devam eder. Yazılmış olan kitaplarda, tanımlamalar yazarların kendi inanç şekline göre yorumlanmıştır. Mezhep ve tarikatların sınıflandırılması kişilere göre değişmektedir. Bu açıdan Arap Aleviliği (Nusayrilik) inanç yapısıyla ilgili olarak birçok farklı kaynaktan, farklı yorumlar okumak mümkündür. Kendi teoloji dinamiklerinde Arap Aleviliği: “Yaratılış, ibadet, inanç, töre ve adet bakımından Kuran açısından incelenip, İslam mezhepleri arasında bir konuma yerleştirilmiştir. Ama buna karşın, İslam'la bağdaşmayacak suçlama ve yakıştırmalar da yapılmıştır” (Uluçay, 2010: 33)¹⁶.

2.2.1. Gadir Hum

Hicretin 10. yılı, Miladi ise 632 yılında Hz. Muhammed son Veda Haccına çıkacağında, katılmak isteyen Müslümanlara da hacca davetini açıkladı. “Medine, Mısır, Irak, Yemen ve Mekke'den 130 bine yakın Müslüman toplanmıştı. Hac görevini yerine getirdikten sonra dönüş yolunda Mekke ile Medine arasındaki Cuhfe yöresine ait Gadir Hum denilen bir yerde durdular. Çünkü bu bölgede yol (kavşak) ayrımı vardı. Hacılar buradan memleketlerine döneceklerdi. O gün Zilhecce ayının on sekizinci günüydü. Şiddetli bir yaz sıcaklığı hâkimdi. Toplanan kalabalık ile Hz. Muhammed öğle ve ikindi namazlarını kıldılar. Sonra Hz. Cebrail tarafından Maide süresi indi Hz. Muhammed Rabbinin emrine uyarak Ali'ye biat etti (Ali'yi halife seçti, atadı)” (Kaplan, 2007).

Dedi ki (sav), “*Ey Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan onun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanların şerrinden*

¹⁶ Arap Aleviliği (Nusayrilik), kime göre mezhep? Kime göre tarikat? (Bkz. Dr. Ömer Uluçay; Arap Aleviliği (Nusayrilik): s. 29-33.

koruyacaktır. Doğrusu Allah, kafirler topluluğuna rehberlik etmez.” (Maide. S. 67) (Doğan, 2009: 168). Bu ayet Ali’ye biatın tamamlanması içindir. Ayet inince açıktan açığa tekbir getirmeye koyuldu. Müslümanlar kendilerine bir emrin bildirilmek üzere olduğunu anlayarak, Peygamber’in çevresine toplandılar. Peygamber Müslümanlara hitaben:

“Ben sizin canlarınızdan daha yakın değil miyim?” dedi.

“Evet” dediler.

Sözünü yineledi:

“Ben Müslümanlara canlarından daha yakın değil miyim?”

İkinci kez “Evet” diye yanıtladılar. Bununla Ahzap suresinin (6.) ayet-i şerifi anımsatmak istiyordu: *“Peygamber müminlere kendi canlarından daha yakındır.”* Bu yanıtı aldıktan sonra *“Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır.”* dedi. *“Allah ona dostluk edene dostluk, düşmanlık edene düşmanlık, yardım edene yardım et, onu ortada bırakanı ortada bırak ve kendisi nereye yönelirse hakkı da oraya yönelt.”*

Bu sözleri üç kez yineledi ve Ali’ye biat emri verdiği ashabı derhal biat etti. Aliye içtenlik ve hoşnutlukla biat edenler Alevilerin öncüleriydiler. Alevilik burada başladı.

Biat tamamlandıktan sonra el-Hars b. Numan el-Fihri gelip Peygamber’e *“Ey Muhammed!”* dedi. *“İman etmemizi emrettin, ‘Allah’tan başka tanrı olmadığına ve Muhammed’in onun Resulü olduğuna tanıklık ederiz.’ Oruç tutmamızı emrettin, oruç tuttuk. Zekât vermemizi farz kaldın, verdik. Beş vakit salatı emrettin, itaat ettik. Haccı emrettin, uyduk. Bugün de amcan oğlu Ali’yi üzerimize vasi ve veli kılıyorsun. Bu senden midir, Allah’tan mı?”*

Peygamber bu sözleri duyunca gözleri kızardı ve *“O keyfine göre konuşmaz, o yalnızca vahiy edilen bir vahidir”*. (53: 3, 4) dedi. *“Ondan başka tanrı olamayan Allah’a yemin ederim ki, bu Allah’tandır, benden değil”* (et-Tavil, 2015: 29-31).

Hz. Peygamberin 4 Haziran 632’de ölümünden sonra halifelğe kimin geçeceği tartışma konusu olmuştur. Her bir uygarlık dönemine belli Arap kabileleri damgasını

vurmuştur. Bu kabilelerin içinde en çok tanınan Adnani kabilesidir. Adnani kabilesi kendi içinde Emevi ve Haşimi olmak üzere iki kola ayrılır. Haşimi, Hz. Muhammed'in atalarından olan Abdülmenaf'ın oğludur. "Kâbe'nin bakımı Kureyşlilere verilmediği için Kureyşlilerle Haşimiler arasında bir çekişme vardır. Hz. Muhammed peygamber olduktan sonra Emeviler ve Kureyşlilerde İslam dinini kabul etmiş, ancak aralarındaki çekişme peygamberden sonra uzun yıllar sürmüştür. Aslında Arap tarihinde önemli rol oynayan Şii-Sunni davası Haşimi-Emevi davasıdır ve Hz. Peygamberin ölümüyle yeniden başladı" (Kaplan, 2007).

Bazı münakaşaların ve tehlikeli bir gerilim sürecinin ardından Hz. Muhammed'in vekilliği yani halifelik makamı için ilk Müslümanlar arasındaki en saygın duyulan şahsiyetlerinden Hz. Ebu Bekir ismine karar kılınmış ve neredeyse tesadüfen gerçekleşmiş bu süreç, İslamiyet'te büyük önem arz eden Halifelik kurumunu doğurmuştur. Halifeliğin ilk günlerinden itibaren bir grup ısrarla Hz. Muhammed'in yerine geçmenin Hz. Ebu Bekir ya da onun ardından gelen halifelerin değil, Hz. Ali'nin hakkı olduğu öne sürmüştür. 650 senesinde, Müslüman isyancıların Hz. Osman'ı katletmelerinin ardından Hz. Ali Halifelik makamına geçmiştir. 661'de Hz. Ali'nin de öldürülmesi onun hasmı olan Muaviye'ye geçen halifelik, yaklaşık bir asırlık bir süre boyunca Muaviye'nin soyundan geldiği Emevi sülalesinin elinde kalmıştır" (Lewis, 2009: 49-51).

2.2.2. Kerbela Olayı

Günümüzde Irak'ın bir şehri olan Kerbela, Başkent Bağdat'ın 100 km güneybatısındadır. Ayrıca Kerbela, Hz. Ali'nin oğlu, Hz. Muhammed'in çok sevdiği torunu İmam Hüseyin'in, 10 Ekim 680'de (Hicri 10 Muharrem 61) katledildiği yerdir. İmam Hüseyin, Peygamberin torunu ve İmam Ali ile Hz. Fatıma'nın ikinci çocuğu idi. "O zamana kadar Araplar arasında pek rastlanmayan bu adı ona Hz. Muhammed vermiş

idi. Bazı kaynaklarda Hüseyin doğduğu zaman Hz. Muhammed'in kulağına 'O cennet çocuklarının efendisi (Seyyid)dir.' diye seslendiği yazılıdır" (Yaman, 2016). Bu açıdan Kerbela, başta Şii olmak üzere genel olarak neredeyse bütün Müslümanların, hüznle andığı bir olaydır. Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmiş, neredeyse bütün insanlar, İmam Hüseyin'in katledilmesiyle yasa boğulurken, günümüze kadar süren matemlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Ayrıca katliamdan sorumlu tutulan Yezid de neredeyse bütün Müslüman merciler tarafından lanetlenmiştir¹⁷. Hz. Muhammed'in doğumundan önce kabileler arasında çıkan husumetlerin, İslam'ın doğuşundan sonra bitmiş olduğu sanılsa da Hz. Muhammed'in Veda Haccındaki vasiyeti ile ihtilaflar yeniden yeşermiştir. Akabinde Kerbela'da yaşanan bu elim olayın gerçekleşmesi ile Müslümanlıkta ayrışmalara, günümüzde de bildiğimiz mezhep ve tarikatların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Hz. Muhammed'in vefatı sonrasında ortaya halifelik makamı çıktı. Halifelik makamına Hz. Ebu Bekir'in seçilmesi, veda haccında Hz. Ali'ye biat edenler tarafından kabul görmedi. Hz. Ebu Bekir'in kendisinden sonra, halife olarak Hz. Ömer'i seçmesi, yine Ali Şia'sı tarafından hoş karşılanmasa da ayrışmaların yaşanmaması adına Hz. Ali ve Şia'sı sessizliklerini korumuşlardır. Hz. Ömer on yıl kaldığı halifelik makamında, vefat etmeden önce kendisinden sonra gelecek halife seçimini altı kişiden oluşan bir kurula bıraktı¹⁸. Bu kurul halife seçme olayını Abdurrahman'a bıraktı. "Haşimiler Ali'yi, Emeviler Osman'ı istiyordu. Sonunda Abdurrahman Osman'ı seçti" (et-Tavil, 2015:51). Hz Muhammed'in yanından uzaklaştırdığı birçok isme değer veren Hz. Osman, tepkilerle karşılaştı ve isyanların çıkmasına sebep oldu ve Osman'ı öldürmeyi başardılar. Dördüncü halife olarak Ali başa geldi. "Hz. Ali'nin şehit edilmesinin ardından Kûfelilerin biati üzerine Hz. Hasan hilafet makamına geçti"¹⁹.

¹⁷ Kerbela olayında katledilen Hz. Hüseyin Müslüman merciler tarafından masum olarak tanımlansa da bu konuda farklı görenler de mevcuttur. "Hz Hüseyin'i haklı görüp Yezid'i lanetleyenler, Hz. Hüseyin'i haklı görmekle birlikte daha ihtiyatlı olanlar, Hz. Hüseyin'i sorumlu görenler" . (Bkz. "Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri) 1. Cilt, 'Ehl-İ Sünnet Âlimlerinin Kerbela Olayına Yaklaşımları', Adnan Demircan, s. 295-305").

¹⁸ (Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf, Osman, Sa'd ve Ali) "Bkz. Muhammed Emin Galip et-Tavil; Arap Alevileri Tarihi, s.51"

¹⁹ (Bkz. "Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri) 1. C." s. 15)

Muaviye ölmeden önce çeşitli hile ve tehditlerle halkı, oğlu Yezid'e biat ettirmiş; "Hz. Hüseyin ve Abdullah b. Zübeyr'in başını çektiği beş kişilik grupta yer alanlar, Yezid'in halifeliğine biat etmediler. Aslında Hicazlıların büyük bir kısmı Yezid'in halifeliğine karşıydı"²⁰. 4 Mayıs 680, gecesi kardeşi Muhammed Hanefi'nin de tavsiyesiyle bütün aile fertleriyle birlikte Mekke'ye gitti. Hz. Hüseyin'in Mekke'ye gittiğini öğrenen Kûfeliler de Hz. Hüseyin'i Kufe'ye davet etmek amacıyla elçilerle mektuplar yolladılar. "Kûfeliler, bu mektuplarında Hz. Hüseyin'e biat edeceklerini, mescide gitmediklerini, valinin arkasında namaz kılmadıklarını, Kûfe'ye geldiği takdirde valiyi şehirden uzaklaştıracaklarını ifade ediyorlardı. Hz. Hüseyin, Kûfelilerin verdikleri sözlerinde samimi olup olmadıklarını ve kendisine desteğin boyutlarını öğrenmek üzere Müslim b. Akil'i Kûfe'ye gönderdi"²¹. Önceleri Müslim Kûfe'deki çalışmalarında başarılı oldu ve Hz. Hüseyin de bunun üzerine Mekke'den Kûfe'ye doğru yola çıktı.

Hz. Hüseyin, Mekke'den Kûfe'ye doğru yola çıktığında amcaoğlu Müslim, Yezid'in adamlarınca öldürülmüştü. "Bu durumu öğrenen Hz. Hüseyin, geri dönmek istediye de Müslim b. Akil'in kardeşlerinin, Kûfe'ye gidip intikam almak ya da ölmek hususunda ısrar etmeleri üzerine Hz. Hüseyin, yola devam etmeye karar verdi" (Kılıç, 2010: 34).

Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gelmekte olduğunu öğrenen Ubeydullah, onu durdurmak için harekete geçti. Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye ulaşmasını engellemek için Husayn b. Numeyr komutasında Kadisiyye'ye gönderdi. Bunların görevi, Hz. Hüseyin taraftarı olanların Kûfe'den ayrılıp ona katılmalarını ve bir güç oluşturmalarını engellemektir. Hz. Hüseyin ile Kadisiyye'ye üç mil uzaklıkta bulunan bir mevki de karşılaşan Hz. Hüseyin ve Hürr arasında bu esnada gerçekleşen samimi ilişkilere ve konuşmalara ayrıntılı bir şekilde yer verilmektedir. Bununla birlikte görülmektedir ki Hürr, görevi icabı Hz. Hüseyin'in geri dönmesine de Kûfe'ye gitmesine de engel olmaktan geri

²⁰ (Bkz. "Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri) 1. C." s. 20)

²¹ (Bkz. "Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri) 1. Cilt" s. 24)

durmadı. Bir anlamda Hz. Hüseyin bu iki yönün dışında mecburi bir yöne sevk etti. Hürr'ün kararlı tutumu karşısında Hz. Hüseyin, başka bir yol tuttu. Önce Ninova'ya sonra da Kerbela'ya giden Hz. Hüseyin ve taraftarları, burada konaklamak zorunda bırakıldı. Onların buraya gelmesinden bir gün sonrada, Ubeydullah'ın gönderdiği Ömer b. Sa'd komutasındaki birlik buraya ulaştı. Hz. Hüseyin'in Kerbela'ya inişiyle ilgili olarak tercih olunan tarih Muharrem 61 Perşembe / 2 Ekim 680 Salı'dır (Kılıç, 2010: 34).

10 Muharrem Çarşamba günü (10 Ekim 680) şafakla birlikte saldırı başladı. “Hz. Hüseyin'e Şemir b. Zülcevşen'in emriyle her taraftan hücum edildi. Sinan b. Enes en-Nehai önce bir harbe saplayıp onu yere düşürdü, sonra da atından inerek saçlarını ve daha sonra başını kesti; oradakiler de cesedini soyup her şeyini, *Kerbela ve Hz. Hüseyin*'in ardından da çadırları yağmaladılar. Bu sözlerden Hz. Hüseyin'in son derece vahşi ve kanlı bir biçimde öldürüldüğü anlaşıyor. Hatta oğlu Ali Ekber de öldürülüyor. Ali Zeynel Abidin'in öldürülmesine ise Ömer b. Sa'd engel oluyor” (Derdiyok, 2016).

Kerbela Olayından sonra Ali Şia'sı, On İki (12) İmama biat eder. Hayatta kalan ve dördüncü imam olan Ali Zeynel Abidin'in arkasından İmamlık makamında birleşmişlerdir.

2.2.3. On İki İmam Dönemi

Ali Şia'sı Hz. Muhammed'in Veda Haccındaki ilanıyla Hz. Ali'ye biat etmeye başladı. Hz. Muhammed'in ölümünden sonra halife olarak Hz. Ebu Bekir'in seçilmesinden dolayı, Ali Şia'sı seçilmiş halifeye biat etmemiştir. Dördüncü halife olarak seçilen Hz. Ali'nin vefatından sonra, ona biat edenler halifelik makamından vazgeçerek Ehl-i beytten olan imamlara biat etmişlerdir.

“İnsanı hakikate götürmek için bir kapıya ihtiyaç vardır. Hz. Muhammed, Hz. Ali için *ben ilmin kasabasıyım Ali ise o kasabanın kapısıdır* demiştir. Demek ki hakikate ermek için bir *mürşidi kâmile* rehber ihtiyacı var. O mürşidi bulmak ve ona uymak esastır. Her Alevi grup, buna hem inanır, hem de bununla âmil olur” (Uluçay,

2010: 146). Arapça’da kapı anlamına gelen “bâb” kelimesi, Şii İslam akımlarından ‘Allah’a giden yolun girişi, İmam’ın temsilcisi’ gibi birbirleriyle ilişkili anlamlarda kullanılır. Bütün Şii İslam akımlarında peygamberliğin veya imamlığın ardından gelen kutsal bir makam olarak görülür” (Keser, 2014: 61).

İmamlar ²²

Bâbı

1. İmam Ali b. Ebü Talip (599-661)	Selmân el-Fârisi
2. İmam Hasan el-Mücteba (624-670)	Kays b. Varaka
3. İmam Hüseyin eş-Şehid (625-680)	Ruşeyd el-Heceri
4. İmam Ali Zeynül Abidin (659-713/714)	Abdullah el-Gâlib el Kâbili
5. İmam Muhammed el-Bâkır (676-734/735) Sumali	Yahyâ b. Muammer b.Ümmittavil es
6. İmam Câferi es-Sadık (699-765/766)	Câbir b. Yezid el-Cu’fi
7. İmam Mûsâ el-Kâzım (745-799)	Muhammed b. Ebi Zeyneb el-Kâhili
8. İmam Ali Rıdâ (765-818)	Mufaddal b. Ömer
9. İmam Muhammed et-Takıy (810-835)	Muhammed b. Mufaddal b. Ömer
10. İmam Ali el-Hâdi (827-868)	Ömer b. el-Furât
11. İmam Hasan el-Askeri (846-874) Nümevri	Muhammed b. Nusayr el-Basri en-
12. İmam Muhammed el-Mehdi (869-?)	-----

“On iki İmamlardan sonra Aleviler başkansıız kaldı ve bunların bir kısmı Bâb’ın izinden gitmedi. Bunlar *Caferiler* adını aldı. İmam Hasan el-Askeri’nin bâbı sıfatıyla Ebû Ya’kûp İshâk en Nahî’ye bağlılarına *İshakiler*, yine bâb sıfatıyla Seyid Ebû Şuâyib Muhammed b. Nusayr’e bağlı olanlara Aleviler dendi. Daha sonra bu üç gruba ayrıldılar. Daha sonra bu üç grup da pek çok kola ayrıldı” (et-Tavil, 2015: 150).

²² Yoman Friedman; The Nusayri-Alawis, s.287
Farhad Daftary; Şii İslam Tarihi, s. 91

Yani burada Müslümanların mezheplere, tarikatlara ayrıldığı gibi, Aleviler de kendi içinde farklı kollara ayrılmışlardır. Dolayısıyla Alevilerin içinde Arap Aleviliği (Nusayrilik) de diğer Alevi toplulukları gibi, bir Alevi homojenliği içinde değerlendirilemeyecek kadar çeşitlilik kazanmıştır.

Nusayriyye: Seyid Ebü Şuâyib Muhammed b. Nusayr'e bağlı olanlar

İshakiler: İmam Hasan el-Askeri'nin ashabı olan Ebû Ya'kûp İshâk en Nahî'ye bağlı olanlar. (Hasan el- Askeri'nin ashabı olan bu kişi, Askeri'nin asıl bâbının kendisi olduğunu iddia etmiştir.)

Câferiyye: Bâba bağlı olmadan altıncı imam Câferi es-Sadık'ın kitaplarını rehber bilerek ona bağlı olanlar.

“Nusayrilik²³, hicri üçüncü, miladi dokuzuncu yüzyılda önemli bir Şii merkez olan, Arap kenti Küfe'de teşekkül etti. Nusayriliğin kurucusu, On iki İmamcı, Şiiiliğin imamlarından İmam Ali el-Hâdi (827-868) ve İmam Hasan el-Askeri'nin (846-874) yakın çevresinden ve Basra'nın ileri gelenlerinden biri olan Seyid Ebü Şuâyib Muhammed b. Nusayr el-Bekri el-Nümeiri'ydi (ö. 883). Muhammed b. Nusayr'ın vefat etmesi üzerine, bu küçük topluluğun liderliğini önce Muhammed b. Cündeb, sonrada Küfe yakınlarındaki Cünbula'da yaşayan, Hasan el-Askeri ve yerel Şii aileler yakın kişisel bağlara sahip olan ebi Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Cennan el-Cünbulani (ö.900) devraldı” (Keser, 2014: 14-16). Cünbulani, Mısıra gitti ve orada büyük Alevi Seyyidi, Hüseyin b. Hamdan el-Hasibi'yi tarikatına aldı. Muhammed el-Cünbulani'nin vefatını müteakip Nusayriliğin başına, Hamdan el-Hasibi geçti. “Hasibi'nin Irak ve Şam'da vekilleri bulunuyordu ve hükümdarlardan ümeradan oluşan tilmizleri vardır ki bunlar Buveyhoğulları, Hamdanoğulları ve Fatımilerdendi. Ona “*dinin şeyhi*” (şeyhüddin) diyorlardı” (et-Tavil, 2015: 125-128). “Hasibi, her kavimden

²³ “Şia kaynaklarında mevcut olan bilgilere göre Nusayriyye'nin kurucu İbnü'n-Nusayr en-Nemiri'in on birinci İmam Hasan el-Askeri'nin babı olduğunu iddia ettiği, on ikinci imam Muhammed el-Mehdi'nin gaybete girmesiyle de bâblık ve merciyyetin kendisine intikal ettiğini ileri sürdüğü belirtilmektedir. İbnü'n Nusayr'ın ölümünden sonra fırkanın riyaseti Muhammed b. Cündüb (ö. III/IX asır) ve müteakiben Ebû Muhammed Abdullahb. Muhammed el-Cenan el-Cünbûlânî'ye (ö. 287/900) geçti. Mısır seyahati esnasında Hüseyin b. Hamdan el-Hâsibi'yi (260-358/874-969) tarikatına celbetmeye muvaffak olan Cünbûlânî'nin ölümünü müteakip Hâsibi, fırkanın dini lideri oldu. Hâsibi, uzun süren hayatı, zekâsı ve mezhebi geliştirme ve yayma çabalarıyla Nusayriliğe damgasını vuran en büyük kişidir. Hâsibi'den sonra fırkanın liderliği Halep'te Muhammed b.Ali el-Cilli'ye (ö.384/994?) geçti” (Bağı & Karahasanoğlu, 2015:50)

insanı İslam'a ve yeterli olanlarıda Cünbulani tarikatına alıyordu. Böylece Aleviler'de her türlü İslami kavimlerden insan vardı (Arap, Türk, Hristiyan, Yahudi, Rumi vb.)” (Uluçay, 2011: 15). “Aslında Muhammed b. Nusayr, mezhebin kurucusu değildir. Kendisi, Ehl-i beyt ahlak ve kültürüne uygun öğrenciler yetiştirmişti. Bunlardan biride Hasibi idi. Mezhebin kurucusunun Hasibi olduğu düşünülmektedir²⁴. “Hasibi'den sonra iki din merkezi ortaya çıktı: Birincisi ve en büyüğü, başkanlığını Seyyid b. Hüseyin b. Hamdan el-Mısri'nin halifesi Seyyid Muhammed b. Ali el Cilli'nin yürüttüğü Halep'teki merkez, ikincisinin başkanlığını Bağdat köprülerinin sorumlusu Seyyid Ali el-Cisri'nin yürüttüğü Bağdat'taki merkezdir” (et-Tavil, 2015: 128). Vasiyeti gereği Hamdan el-Hasibi'nin vefatının ardından Nusayriliğin Halep'teki liderliğine, sadece Nusayri değil geniş bir Caferi teolojik bilgisine de sahip olan Muhammed b. Ali el-Cilli'nin geçmesi Nusayri tarihinde temel kırılmalardan birinin yaşandığı dönemdi.

2.2.4. Hamdâniler Dönemi

Arap Alevileri tarihinde Hamdâniler Döneminin özel bir yeri vardır. Özellikle Seyfuddevle (916-967) önderliğinde Halep merkezli etkinliğin yoğunlaştığı (Miladi 10. yüzyıla denk gelen) dönem, bir anlamda “Arap Alevilerin Altın Çağı”nı temsil etmektedir (Mertcan, 2015: 34).

Bilim ve sanata verdikleri önem ve Bizans'a karşı seferleriyle tanınan Hamdâniler, Abbasi Halifeliğinin gücünü yitirdiği, geniş İslam coğrafyasının birçok

²⁴ Editörlüğünü Mehmet Karasu'nun yaptığı, “*Nusayrilik ve Çokkültürlülük*” kitabının 122-143 sayfaları arasında Kenan Kahlioğulları'nın yazdığı, “*Hatay'da Hoşgörünün Kaynağı Nusayriler*” bölümünde Nusayrilik kelimesinin kökeni ve mezhebin kurulmasını şu şekilde açıklamaktadır: “Aleviliğin kurucusunun Muhammed ibn Nusayr tarafından değil, bizzat İmam Ali olduğunu iddia eden bilim adamları vardır. İlk ayrışmalar Gadir Hum biatına dayanmaktadır. İkincisi, Muhammed ibn Nusayr peygamber değildir. Ehlibeyt'in sevgisini, ilmini ahlakını, edep ve dürüstlüğüne bize aktaran bir ehlibeyt bilginidir. O ve kendisinden sonra gelenler; Muhammed bin Cündüp, Ahdullah Cennan Cembalani, Hüseyin bin Hamdan el Hasibi, Muhammed b. Ali el-Cilli, Mekzun el-Sincari... Bunlar her şeyden önce din, tasavvuf uzmanıdır. Görüş ve inançları tasavvuf felsefesi ve 'Vahdet-i Vucud' kuramı dediğimiz, eski Grek filozoflarından esinlenen, İslami felsefeyi benimsemişlerdir. Alevilerin Tanrı anlayışını anlatılırken bu özellikler hep göz ardı edilmişlerdir” (Bkz. 123-124).

İsmet Zeki Eyuboğlu, “*Bütün Yönleriyle Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi*” kitabında Muhammed bin Nusayr ile ilgili olarak “Nusayrilik'in kurucusu olarak bilinen, Muhammed bin Nusayr'in gerçek adı Muhammed bin Nusayr el-Abdi'dir. Yaşamı konusunda yeterli bilgi yoktur. Kimi yazılı kaynakların bilgilerine göre İskenderun dolaylarında yaşamış, mezhebini orada kurmuştur. Gene yazılı kaynaklardan anlaşıldığına göre başka bir adı da Mehmed Nusayr bin Bekri'l Nümeysi'dir. Nusayrilik 850 dolaylarında kurulmuş, kısa süre içinde geniş ilgi uyandırmış, Muhammed bin Nusayr'ın çevresinde büyük bir kalabalık toplamıştır” (Bkz. 357).

devlet ve beyliğe bölündüğü bir ortamda, önemli ticari merkezleri ve bereketli topraklar üzerinde egemenliklerini sağlamış, Musul ve Halep olmak üzere iki merkezli bir yapı tesis etmişlerdir. Bir yandan bu bölünmüş güçler, öte yandan Bizans kuvvetleriyle mücadele etmek durumunda kalan Hamdâniler, kısa bir süre de olsa Arap Alevilerin “devlet”leşme olanağını sağlayan bir dönemi temsil eder. İslam tarihinde genellikle bir Şii devleti olarak adı geçen Hamdânilerin, aksi yöndeki iddialara karşın en üst düzeydeki yöneticilerinin alevi öğretilerine bağlı olduklarını, özellikle Arap Alevi kaynaklarında net biçimde görülmektedir (Mertcan, 2015:35)²⁵.

Hamdaniler, Bizans güçleriyle mücadele etmiş, birçok Bizans bölgesini ele geçirmiş, Kürtleri, Karmatileri, Haricileri kontrol altına almış, İhşidilerden Şam gibi önemli bir kenti almış, Mezopotamya ve Şam kırsalına yayılmış birçok nüfuzlu Arap kabilesi üzerine hâkimiyet kurmuşlardır. Musul, Diyarbakır, Diyarırabia, kuzeydoğu Mezopotamya, Halep ve Halep’in kuzeyinde Toroslara kadar uzanan bölgeyi kapsayan, kuzeydoğu akdeniz sahillerine, kuzeybatıda Bizans topraklarına, güneybatıda Filistin ve Şam’a kadar uzanan bir coğrafya üzerinde egemenlik tesis etmişlerdir (Mertcan, 2015: 35).

“962 yılında Halep’in Bizans İmparatorluğu tarafından ele geçirilip yakılmasıyla başlayan ve kuzeyden Bizanslılar, doğudan Büveyhiler, güneyden Fatımilerin işgalleriyle devam eden süreçle Hamdani yönetimi 1005 yılında ortadan kalktı ve böylelikle Nusayriler önemli bir destekçilerini kaybetmekle kalmayıp yeni bir baskı dalgasıyla da karşı karşıya kaldılar. Bu baskı dalgası nedeniyle Halep’teki Nusayrilerin bir kısmı, güneydeki Süveyde’den başlayıp Şam, Hama, Humus ve Trablus kırsalını içine alarak Akdeniz kıyılarına paralel bir biçimde Tartus, Lazkiye ve Antakya’ya uzanan dağlık bölgeye göç etti” (Keser, 2014: 19). “1048 yılına kadar Bâb ve ardılları tarafından dini merci olarak yönetildiler. Halep, Lazkiye, Bağdat dini merkez oldu. Ebu Said’den sonra Mısır, Suriye, Nusayra Dağları, Kilikya halkları birleşti. İmamiye inancına bağlı olanlar arasında ayrışma oldu. Bundan sonra da bir merci olmadı. Her şeyh bir cemaata başkan oldu” (Uluçay, 2011: 15). “Yerleşik

²⁵ Seyfuddevle’nin önemli özelliği, Arap Alevi tarihi ve teolojisi açısından büyük öneme sahip olan el-Huseyn b. Hamdan el-Hasibi’nin yetiştirdiği bir kişi olmasıdır; o, el-Hasibi’nin en önemli talebelerinden biriydi.

oldukları Lübnan ve Suriye'nin batısındaki dağlık bölgelerin bir kısmı İsmaililer, bir kısmı 1098 yılında Haçlı Seferleriyle Avrupalıların eline geçince, bu bölgedeki Nusayriler yeni bir baskıyla karşılaştı. 1188 yılında Eyyübilerin, Frankların elindeki toprakların büyük bir kısmını ele geçirmesiyle birlikte Nusayriler bu defa üç farklı yönetim altında yaşamaya başladı” (Keser, 2014: 21).

“Nusayriler, Memluk Sultanı Baybars (1277) zamanında Sünni olmaları yönünde baskı görmüşlerdir. Her beldeye cami yaptırılarak masrafların bölge halkı tarafından karşılanması istenmiştir. Bu baskılar, Sultan Klavun zamanında da (1277-1290) sürdürülmüştür. İbn Teymiyye'nin Nusayriler hakkında çeşitli hakaretler ve karalamalar içeren fetvası da Sultan Klavun zamanında çıkarılmıştır. Teymiyye'nin bu fetvasını, başka fetvalar izledi. Bu fetvalar yüzünden Nusayrilerin malları yağma edildi, kadınları hakkında uygun düşmeyen yakıştırmalar yapıldı ve on binlerce Nusayri öldürüldü” (Türk, 2013: 46).

2.2.5. Timurlenk Dönemi

Arap Alevi tarihinde özel bir yeri olan Timurlenk, bazı tarihçilere göre Şii, bazı tarihçilere göre Sünni olarak nitelendirilmiştir. Muhammed Emin Galip et-Tavil'e göre ise Timurlenk inanış bakımından bir Arap Alevi'si (Nusayri) idi. Kanıt olarak ise Timur'un henüz bir emirken, Alevi şehri olan Belh kentinde büyük Alevi seyidi Berke ile tanışmasıdır. Hatta Cümbulani tarikatına uygun şiirleri bile olduğunu ifade etmiştir. Bunun tam tersi bir ifade Dr. Hasan Günaydın tarafından iddia edilmiştir. Yazmış olduğu “*Aksak Timur, Timurlenk'in Liderlik Sırları*” kitapta, Timur'un, kendisinin Sünni olmasına karşın Horasan'da Sünniliği desteklemiş, Mâzenderan'da Şii Seyyidlerini cezalandırmış, buna mukabil Şam bölgesinde Hz. Ali taraftarlığı yaparak Sünni ulema tarafından koyu Şii damgasını yemeyi bile göze almış olduğunu ifade etmiştir.

Timur, ordularla gelip batıda Bağdat, Halep ve Şam'ı istila etti. Şam seferine çıkmadan önce Sa'dülensar'ın²⁶ kızı Alevi Dürratüssadeh, ağlayıp bağırarak Şam'a esir getirilen Ehlibeyt kızlarının intikamının alınmasını istiyordu. Hristiyan bir aile dışında

²⁶ Sa'dülensar, el-Melikü'z Zahir'in adamlarındandır. Halep'te kubbeli bir mezara gömülüdür.

Şam'da Timur'un katliamından kurtulan olmadı. Timur Sünnilerin öldürülmesini, Alevilerin sağ bırakılmasını emretmişti ama yanlışlıkla Alevi şeyhi Ahmed Kurfays'ın öldürüldüğünü duyunca Sünnilerin de öldürülmesini durdurdu. 1402'de Anadolu'ya geldi ve Yıldırım Bayazid'i Ankara yakınlarında yenerek Osmanlı Devleti'ni neredeyse ortadan sildi. Zamanın kötü talihi sonucu Timur'un hareketi biraz unutulmuş Sünni-Alevi çekişmesini yeniden alevlendirdi (et-Tavil, 2015: 216-219).

2.2.6. Osmanlı Dönemi

“Yavuz Sultan Selim, (sekizinci Osmanlı sultanı) koyu bir mutaassıptı ve Alevilere karşı korkunç bir hareket başlattı: İlkın Safevi Şah İsmail'in Fars ülkesini ve Doğu Anadolu'yu içine alan Alevi Fars Devleti'ni ezdi. Sonra Kilikya'nın kuzey Toros dağlarına kadar uzanan Alevi Mısır Devleti'ni ezdi. Sonra da Anadolu Türkleri ve Türk Dulkadıroğullarının yaşattıkları Alevi akidesini ezdi. Böylece Yavuz Selim, İslama veya Sünniliğe hiçbir yararı olmadığı halde Fars, Arap ve Türk Alevilerinin siyasal yönetimlerine son vermiş oldu” (et-Tavil, 2015: 220-226). “Nusayriler yaşadıkları bölgenin 1514 yılında Memluk iktidarını yok eden Yavuz Sultan Selim (ö. 1520) tarafından ele geçirilmesiyle Arap Alevileri yeni, şiddetli baskı dalgasıyla karşılaştı ve Hamdan el-Hasibi'den beri önemli bir Nusayri merkezi olan Halep'teki Nusayri varlığı neredeyse tamamıyla yok edildi” (Keser, 2014: 24). Bu baskı dönemi sonunda Nusayriler, kendi içlerinde savunmaya yönelik ve gizliliğin esas aldığı örgütlenmeler oluşturdular. Baskılar nedeniyle Antakya'dan ayrılan Nusayriler, Kanuni Sultan Süleyman zamanında bu bölgeye dönmeye başladılar. Geri dönenler, Antakya'dan Süveydiye'ye, Adana çevresi ve Tarsus'a kadar uzanan bölgeye yerleştiler. “II. Abdülhamid zamanında²⁷, toplumsal bütünlüğün korunması amaçlanarak Nusayrilere karşı sünnileştirme politikaları izlenmiştir. Bu dönemde, Nusayrilerin bölgelerine camiler yapılmıştır” (Türk, 2013: 47).

²⁷ 19. asırda Suriye'de, Lâzkiye ve Antakya'daki Nusayriler (veya Alevi de deniyor), II. Abdülhamid devrinde buraya gönderilen propagandistler (tebliğci) sayesinde Antakya ve İskenderun kazalarındaki Nusayriler'in “*tashih-i i'tikad*” ettikleri ve bunun için gereken yerlerde mektepler açılması için hükümet (Meclis-i Vükelâ) kararı alınmıştır. (Bkz. Prof. Dr. İlber Ortaylı; Alevilik, Nusayrilik ve Bab-ı Ali, s. 40)

Osmanlı İmparatorluğunda farklı inanç yapılarına göreli bir kabul ve hoşgörü içinde oldukları genel olarak kabul edilir. Ancak bu genel kabul ve hoşgörüye rağmen, bazı inanç grupların bu hoşgörüden yararlanamadığı çok basit bir şekilde tespit edilebilir. Arap Aleviler de bu hoşgörüden faydalanamayan ve baskı altında tutulan gruplardan biridir. Bu gerçek, Arap Alevi yazarlarca tespit edilmekle beraber farklı araştırmacılarca da dile getirilmektedir. “Örneğin Talhamay: İmparatorluk sınırları içinde yaşayan dinsel gruplara karşı nispi bir hoşgörü politikasının bulunduğunu, ancak Arap Alevilerin Osmanlı’nın egemenliğine girdikleri süreçten 19. yüzyılın ortalarına kadar (1516-1839) hem yerel Sünni Müslüman hem de Osmanlı yönetimince hor görüldüklerini, kafır-sapkın olarak nitelendirilerek ayrımcılığa uğratıldığını, yasal haklardan mahrum bırakıldıklarını ifade eder” (Mertcan, 2015: 52).

Arap Alevileri (Nusayriler), daha önce belirttiğimiz gibi bilinen bu isimlerin dışında farklı isimlerle de (Fellah, Arap Uşağı) ifade edilmişlerdir. Bu durum Osmanlı Döneminde de sürmüştür. Faik Bulut’un, “Ortadoğunun Salon Renkleri” kitabında “Arap Uşağı” ifadesiyle ilgili şu bilgilere yer vermiştir. “Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonraki dönemlerde kimi siyasetçiler tarafından ‘Arap Uşağı’ yakıştırması üstün bir niteleme gibi sunulmasına rağmen, aslında Osmanlı’nın son dönemlerinde bu toplumu aşağılama ifadesi olarak kullanılmıştır. Ayrıca Osmanlı tahrir defterinde ise ‘Garipler Cemaati’ olarak kayda geçmişlerdir.”

2.2.7. Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

Birinci Dünya Savaşı’nın ardından Nusayri tarihinde yeni bir dönem başladı. Savaş sonrası Nusayrilerin yaşadığı Mersin, Tarsus, Adana ve 1939 yılında Yayladağı, Samandağ, Antakya ve İskenderun’u içeren Hatay bölgesi Türkiye Cumhuriyeti; Lübnan ve Suriye ise Fransız yönetimine girdi. Bu yeni durumunda Nusayri tarihine en büyük etkisi, ilerleyen yıllarda Lübnan ve Suriye Nusayrileri ile Türkiye Nusayrileri arasındaki tarihsel bağların büyük oranda ortadan kalkması, kuzey ve güney Nusayrilerinin birbirinden çok farklı iki süreç yaşamasıydı. 1920’lerin başından itibaren yürütülen faaliyetler, 1926’da bir grup Nusayri şeyhinin Alevilerin Hz. Ali’nin takipçisi Şii Müslüman olduklarını kamoyuna deklare etmesiyle yeni bir aşamaya girdi. 1933

yılında yine Nusayri din adamları düzenledikleri bir toplantının ardından benzer bir açıklama yaptı ve Fransız yönetiminin kendilerini Alevi Müslümanlar olarak tanımasını talep etti. 1936 yılında, 1921-1948 yılları arasında Kudüs Büyük Müftülüğü'nü yapan, Arap milliyetçisi ve büyük Suriye projesinin destekleyicisi Hacı Muhammed Emin El-Hüseyni²⁸ (1895-1974) tarihsel bir adım atarak Alevilerin Müslüman olduklarını, Müslümanlarla aynı sorumluluk ve haklara sahip olduklarına dair bir fetva yayımladı. Böylelikle Nusayriler, ilk defa Sünni Müslüman bir merci tarafından Müslüman olarak tanındı (Keser, 2014: 29-31).

Cumhuriyetin ilan edilmesi sonrasında, Misak-ı Milli sınırları dışında kalan Hatay 23 Temmuz 1939 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti sınırları için dahil olmuştur. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti, Arap Alevilerini etnik köken olarak Eti Türkü olarak tanımlamıştır (Şekil 4). “Türk ulus devletinin kurulmasından sonra geliştirilen ‘Güneş Dil Teorisi’, Anadolu’da (Hititliler) ve Mezopotamya’da (Sümerler) yasayan uygarlıkların Türk soyundan olduğunu vurgular. Bu teori; Hitit ve Sümer Türkleri’nin Orta Asya’dan göç ettikten sonra bir kısmının Arap yarımadasına ve Mısıra yerleşerek Araplaşmış olduğunu savunur. Arap kesime yerleşen Hitit Türklerinin çoğunluğunun da Alevi ya da Şii olup bir kısmının da Nusayri olduğunu iddia eder” (Özbek, 2006: 125-126).

²⁸ El-Hüseyni dini lider değildir. Seçimle müftü olarak seçilmiştir.

Şekil 2 Cumhuriyet Gazetesi 1938 Arap Alevileri Eti Türkü²⁹

2.3. Türkiye Alevi Nusayriye Beyannamesi-2011

Ayrışmanın başladığı ilk zamanlardan itibaren Ali Şiası, kendilerini ifade etme aşamasında büyük sıkıntılar yaşamışlardır. Öyleki bazı merciler tarafından mühlid olarak tanımlanmışlardır. Yazarlar, bu bağlamda yazmış oldukları kitaplarda, kendi düşünce yapılarına göre, hangi inanış yapısının mezhep, hangisinin tarikat veya Müslümanlık dışı olduğunu kategorize etmişlerdir. Yazılmış bu teolojik bilgiler içinde “Arap Aleviliği” kimilerine göre tarikat, kimilerine göre mezhep olarak tanımlanmıştır. Bu yüzden Arap Alevileri kendilerini ifade edebilmek, inanç yapılarını ve kendilerini tanımlama ihtiyacı hissetmişlerdir. Daha önceleride 1926’da bir grup Nusayri şeyhinin Alevilerin Hz. Ali’nin takipçisi Şii Müslüman olduklarını kamoyuna deklere etmiş ve 1933 yılında yine Nusayri din adamları düzenledikleri bir toplantının ardından benzer bir açıklama yaparak Fransız yönetiminin kendilerini Alevi Müslümanlar olarak tanımasını talep etmişti. Ayrıca yaptıkları çalışmalarla, 1936-Keras Beyannamesi, 1972-Lâskiye Beyannamesi) kendilerini daha iyi ifade etmeye çalışmışlardır. Türkiye’de yaşayan Arap Alevileri 2011’de kendilerini ifade etmeye yönelik böyle bir beyanname

²⁹ Hakan Mertcan, *Türk Modernleşmesinde Arap Aleviler (Tarih Kimlik Siyaset)*: 177

yayımlamışlardır. Beyanname Nusayrilerin yaşamındaki konumlarına ilişkin temenniler içerir. Yayımlanan beyannamede yer alan maddeler;

1. Dinler arasında diyalog ve barış ortamının devamı gerekir.
2. Aynı din içinde dahi farklı görüşler mezhep ve tarikatlar vardır.
3. İslam tarihinde çok üzücü olaylar yaşanmıştır (Kerbela 680). Ehli Beyt acı ve ızdırıp çekmiştir.
4. İslami mezhepler arasındaki çatışma kanlı olmuştur, ömrünü tamamlamamıştır. Bilimsel çalışma adı altında çarpıtma ve tahrikler yapılmaktadır. Cevap zaruri olmuştur.
5. Hz. Muhammed peygamberimizdir. Mezhepte İmam Cafer Sadık'a uyarız. Kur-an tamdır, kabul ediyor ve inanıyoruz. Diyanetimiz, Kur-an ve Ehli Beyt ilkelerine bağlıdır. Bize Alevi denilmesini tercih ederiz.
6. Allah bir'dir. Kur-an'da belirtildiği gibidir. İyi ahlak esastır.
7. Kadının toplumdaki yeri, Kur-an'da belirtildiği gibidir.
8. İnancımızda Hz. Ali'nin seçkin ve özel bir yeri vardır. Ehli Beyte ve onun neslinden gelen İmamlara (12) inanıyoruz.
9. İbadetimizi, Kur-an'a, nikah ve kurbanlarımızı İslam'a göre yapıyoruz.
10. Toplumda dini özgürlüğü, barışı, diyalogu öngörüyoruz. Bu inancımızı dünya kamuoyuna açıklıyoruz.

2.4. Defne Arap Alevileri (Nusayriler) ve Kültürel Kimlikleri

Müslümanlığın yayılmaya başladığı günlerden bu güne Arap Alevileri (Nusayriler), inançlarını bazı siyasi çekişmeler yüzünden gizli yaşamak zorunda kalmışlardır. Şiiliğin bir parçası olan bu inanç şekli Gadir Hum'dan (Veda Haccı, Hicretin 10. yılı) beri varlığını sürdürmüştür. Gadir Hum, Kerbela Olayı ve halifelerin seçilme yöntemlerinden kaynaklı, Müslümanlarda ayrışmalar yaşanmıştır. Bu ayrışmalar sonucu bazı göçler meydana gelmiştir. Arap Alevileri (Nusayriler), günümüzde bulundukları yerlere (Suriye, Lübnan ve Türkiye'de Hatay, Mersin, Adana) göçmüşlerdir. Birinci Dünya Savaşından sonra Arap Alevileri (Nusayriler), kendilerini

ifade etmeye çaba göstererek, kapalı toplum yapısından, daha açık toplum yapısına doğru değişmeye başlamıştır. Yaptıkları çalışmalarla, beyannamelerle (1936-Keras Beyannamesi, 1972-Lâskiye Beyannamesi) kendilerini daha iyi ifade etmeye çalışmışlardır. Türkiye’de yaşayan Arap Alevileri (Nusayriler) ise son yıllarda kendi dini mercileri ve birçok akademisyenin yazdığı kitaplarla kendilerini anlatmaya başlamışlardır. Yapılan panel ve sempozyumlar haricinde geçmişte verilmiş beyannamelerin bir benzerini 2011 yılında yayımlamışlardır.

“Nusayriler, mensup olduğu On İki İmam Şiiliğinden hareketle batını³⁰ bir inanç yorumuyla İslam dini içerisinde kendine özgü teolojik bir yol oluşturmuştur. Fakat bu inanç anlayışının oluşumunda Eski Doğu dillerinin ve Ortadoğu’da ki İslam öncesi inanç motiflerinin olduğuna dair iddiaların yanında, yine Antik Yunan felsefesinin etkilerini İslam inancı içerisinde yeniden şekillendirilmiş olduğu düşünülen bir Şii-Batını İslam fırkasıdır” (Kiremit, 2014).

2.4.1. Arap Alevilerin (Nusayrilerin) Dinsel Kimlikleri

Alevilik, Türkiye’de yanlış bir biçimde homojen olarak değerlendirilirken, Antakya Defne’de yaşayan Arap Alevileri bu homojenliği bozan en önemli etnik topluluk olarak dikkat çeker. Arap Alevileri kimi zaman Anadolu’da yaşayan diğer Alevilerinden ayrılıp-benzeşirken; kimi zaman da Sünniler ile benzeşip ayrışır. Örneğin, Anadolu Aleviliğinde “Cem” ibadet etme ritüelidir. Bu durum Arap Alevileri için de geçerlidir fakat değişkenlik gösterir. Arap Alevilerinde “Cem” namaz kılma eylemidir. Namaz, erkeklerin ve sadece Aleviliğe giriş ritüelini tamamlamış kişilerin katıldığı bir ritüeldir. Ayrıca Anadolu Aleviliğinde yer alan Semah gibi ritüeller Arap Alevilerinde görülmez. Benzer bir örnek olarak Anadolu Aleviliğinde olduğu gibi Arap Alevilerinde de camide namaz kılma kültürü yoktur. Arap Alevilerinde oruç tutma

³⁰ Bâtınlılık: Arapçadan dilimize geçmiştir. Ar. Batn; karın anlamındadır. Karın ise tasavvufta iç anlamına gelmektedir. İç, gizli, açığa çıkmamış, görülmeyen, anlamı açık olmayan, ne olduğu tam olarak bilinmeyen vb. gibi anlamları içerir.

Batın, mâna'nın karşıtı olarak kullanılır. Mâna; anlam, içerik kavram, ifade vs. anlamına gelir. Mana, bir şeyin varlığının farkına varmak ve ona anlam vermektir. Başka bir anlatımla, bir nesnenin gerçeğini, özünü kavramak ona anlamlar yüklemek mânâdır. (Bkz. Süleyman Zaman; Alevilik Temel Eğitimi Dersleri Bilim Sanat ve İnanç Dili, s. 310-312)

ritüeli ise Sünnilikte olduğu gibi Ramazan ayında gerçekleşir. Bu ritüel Hicri takvime göre iki gün önce başlar.

Temizkan Arap Aleviliği (Nusayri) ile Bektaşîlik arasındaki farkı şu şekilde açıklamaktadır: “Nusayrîliğin temelini oluşturan inançlarla Anadolu ve Balkanlar’daki Alevilik-Bektaşîlik inançlarının bazı ortak noktaları bulunmasına rağmen, pek çok konuda uyuşmadığı anlaşılmaktadır. Bunların başında da “Hz. Ali’nin ilahlığı” gelmektedir. Hz. Ali, Alevi ve Bektaşî şairler tarafından yüceltilmiş ise de -üzerinde durmaya değmeyecek kadar az örnek dışında- ilahlaştırılmış değildir” (Temizkan, 2010).

2.4.1.1. Dine Giriş (Amcalık Geleneği)

Nusayrilikte dine giriş belli aşamalar sonucunda gerçekleşir. Kişi belli bir yaşa ve zihinsel olgunluğa eriştikten sonra üç aşamada dine kabul edilir³¹. Nusayrilikte dine kabul edilecek kişide bazı özellikler aranır: “Öncelikle dine kabul edilecek kişinin Nusayri kökenli olması gerekir³². Nusayri olmayanların mezhebe girişi çok zordur. Cemaat dışından katılıma sıcak bakılmaz. Her Nusayri’nin dine kabul edileceğine dair kesin bir görüş yoktur³³. Dine kabul edilme aşamasında aranılan en önemli özellik, adayın erkek olmasıdır. Kadınlara sadece zahiri bilgiler öğretilir³⁴. Nusayriliğe girecek olan kişide aranan temel özellik ise kişinin iyi olmasıdır³⁵. Bunlardan başka, bu akideyi öğrenecek kişinin ahlaklı olması aranılan başka bir özelliktir” (Sertel, 2005: 76-77).

Bu özellikleri barındıran erkek çocuk için dine kabul edilme süreci başlatılır. Bu süreç üç aşamadan oluşur³⁶. Bu süreçlerde çocuğun öğrenmesi gereken sırlar belli

³¹ Yakın tarihe kadar Nusayri topluluklarında dine girmemiş biri yetişkin kabul edilmez ve evlendirilmezdi. (bkz. İnan Keser; 2014: 39)

³² Arap Alevilerinde inanç yapısının babadan geliyor olması yüksek bir olasılıktır. Kadınların başka dine mensup birileriyle evlenme olasılığına karşın batını bilgiler öğretilmez.

³³ Buradaki ifade kişinin batını bilgileri öğrenmesi için istenen kriterleri barındırıp barındırmadığıdır. Bu kriterleri barındırmıyorsa dine kabul töreni yapılmaz ve toplum tarafından hoş görülmez.

³⁴ Nusayrilere göre bunun nedeni, dinlerinin bir sır dini olmasıdır. Kadının diğer inançlardan olan biriyle evlenmesi ya da inancın açıklama hususunda bir baskıya maruz kalması durumunda, buna dayanamayarak sırrı açıklayabileceği, böylece dinin varlığı ve sır özelliğinin zarar göreceği düşüncesidir (SERTEL, 2005:77).

³⁵ Ruh sağlığı iyi olmayan bir insana, bu sırrı koruyamayacağı düşüncesinden hareketle dini bilgiler öğretilmez.

³⁶ Bkz. İnan KESER; Nusayri Alevilik Tarih İnanç Kimlikleri: 42-50

bir aşama şeklinde öğretilerek, bir sonraki aşamaya kadar geçen süre içerisinde takip edilir ve istenilen kriterleri, öğretilen sırları tutabiliyorsa, bir sonraki aşamaya geçebilir. Üçüncü aşamadan sonra dini bilgi ve sırlarını öğrenmek amacıyla “*din amcası*”³⁷ olarak seçtiği kişinin evinde kalarak bu süreci geçirerek dini öğretisini tamamlamış olur. “Ancak son dönemlerde, bazı ailelerin ayinlerin maddi giderlerini azaltmaya³⁸ çalışması ve yeni kuşaklar arasında inanca yönelik ilginin azalması nedeniyle bu uygulamanın ‘hafifletilerek’ dine giriş sürecindeki üç ayının aynı günde yapıldığına da rastlanır”³⁹ (Keser, 2014: 41).

2.4.1.2. Namaz

Nusayrillerdeki bütün ibadetlerde dil olarak sadece Arapça kullanır. Yaygın ve kalıplaşmış ibadetlerin başında namaz gelir. Namaz olarak adlandırılan ibadetler, kişisel ve kolektif olmak üzere iki türdür (Keser, 2014: 89).

Namaz beş vakittir, Caferi mezhebine uygun⁴⁰ bir şekilde ve evlerde gizli olarak kılınmaktadır.⁴¹ Biçime, yere ve zamana önem verilmez. Her yerde ve zamanda; yürürken, çalışırken, otururken namaz kılınabilir. Önemli olan, Allah’ın adını zikretmek ve O’nunla baş başa kalarak O’nun için dua etmektir. Ferdi namazın isimlendirmeleri ve

Bkz. Hüseyin Türk; Anadolu’nun Gizli İnancı Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültür Özellikleri: 89-100
³⁷ Dine girişin üçüncü ayininden sonra, dine girmeye hak kazanan kişi, Arapça ‘em-i seyyid/ usta amca’ ya da “seyyid/usta” Türkçe din amcası olarak adlandırılan kişiye teslim edilir. Din amcası kişiye, ezoterizm gereği, sözlü ibadetler, dualar, kurallar ile *Kitab el- Mecmu* ve içerdiği anlamı ‘*tam olarak*’ öğretir. (Bkz. İnan Keser; Nusayri Alevilik Tarih İnanç Kimlikleri: 50-52).

³⁸ Ayinlerin düzenlenmesi için şeyhe, yardımcısı olan nakiblere ve necibe zekât; yani bir miktar para verilir. Ayrıca ayinler sırasında geleneksel olarak şeyh tarafından cemaate paraya ihtiyacı olan kişilerin olup olmadığı sorulur ve para ihtiyacı olduğunu söyleyen kişilere de adayın ailesi tarafından para verilir.

³⁹ Geleneğe aykırı bu durum, Nusayrilere çoğunlukla kabullenilmemekte ve ayinleri bu biçimde gerçekleştiren din adamlarına içten içe tepki gösterilmektedir. Hatta muhafazakâr Nusayrilere “din adamlarının kendileri için son dere önemli olan bu törenleri sadece para için birleştirerek yaptıkları” dahi ifade edilmektedir.

⁴⁰ Caferilik ve Arap Aleviliği birbirinden farklı olmasına rağmen birbirlerinden etkilendiklerini ortaya çıkaran bir durumdur.

⁴¹ Alevilerin camilerden uzaklaşma nedenleri: “Resulullah’tan sonra Alevi ve Sünni ayrımının ilk tohumları atılmış ve kopmalar başlamış oldu. Buna rağmen Alevilerin büyük bölümü, bu dönemlerde camilerden kesilmedikleri bilinmektedir. Emevilerle başlamış olan Ehl-i Beyt’e ve Ehl-i Beyt yandaşlarına karşı yapılan haksızlık, hakaret, itham, iftira ve katliama varan zulümleri had safaya varmıştır. Camilerde, İmam Ali Aleyhisselam’a küfür ve lanetler okunmaya başlanmış ve bu laneti okumayanlar ya ağır bir şekilde cezalandırılmış ya da camilerden uzaklaştırılmışlardır. Emevilerden sonra Abbasiler de aynı yolu takip ettiler. Aleviler bu olaylar neticesiyle camilerden uzaklaştılar”. (Bkz. İskender Doğan; Soru ve Cevaplarla Ehl-i Beyt ve Arap Aleviliği: 144-145)

rekat sayısı Sünnilerinkinden farklıdır. Ayrıca bayramlarda, adaklarda, cenazenin yedinci gününde, “ölü yemeği” sırasında ve amcalık geleneğinde, bir şeyhin önderliğinde “toplu namaz” kılınmaktadır. Buna “cem”⁴² adı verilmektedir. Cemin gizliliği katı bir kuraldır. Ceme Nusayri olmayanlar⁴³ alınmadığı gibi cemdeki inanç ve uygulamalar açıklanamaz. (Türk, 2013: 66).

2.4.1.3. Oruç

Nusayrilerde oruç, Ramazan ayında yerine getirilmektedir. Güneşin doğmasından (şafak vakti) batmasına kadar geçen sürede her türlü yiyecek, içecek ve cinsel ilişkiden uzak durmak, hiçbir şey yiyip içmemek yolu ile yerine getirilen İslamın beş şartından birisidir. “Sünniler tarafından Ramazan ayında tutulan oruç, Nusayrilerin ibadetleri arasında yer almaktadır. Bilinen tarihten iki gün önce başlayan oruç, Ramazan ve Fıtır Bayramı ile son bulmaktadır. Ayrıca Ramazan ayı içerisinde 1., 13., 17., 19., 21., 23., ve 27. günler, Kur’an-ı Kerim ayetlerinin indiği günler olduğu için bayram olarak kutlanmaktadır” (Türk, 2013: 66).

2.4.1.4. Cenazelerde Örf-Adetler

Cenaze, İslami kurallara göre şeyh tarafından Ghusl duaları, Kelime-i Şehadet ve Tekbir getirerek yıkanır ve kefenlenir. Cenazenin kaldırılma saati anons edilir. Akrabalar ve dostlar toplanır. Cenaze kaldırma saati gelinceye kadar Kur’an-ı Kerim okunur. Cenaze saati gelince cenaze evden alınır. Cami veya kabristanda bulunan musalla taşına konur ve hoca tarafından cenaze namazı kıldırılır⁴⁴. Namaz sonrasında defin işlemi tamamlanır. Defin süresi boyunca Kur’an okunur. Definden sonra İslami telkin yapılır (Uluçay, 2013: 164).

Cenaze törenine katılım esastır. Cenaze defin için gerekli araç, mezarın hazırlanması ve mezarın kapatılması yardımlaşma içerisinde yapılır. Bu işlemler için

⁴² Arapça *jem* ' olarak telaffuz edilir.

⁴³ Amcalık geleneğinde öğretisini tamamlamış olmak zorundadır.

⁴⁴ Cenaze namazı, mezhebimiz Caferi mezhebine göre beş tekbir üzerine niyet edilir ve eller hazır ol vaziyetinde kibleye doğru yönelerek kılınır. Bu namazda ezan ve ikamet yoktur. Her tekbirde ölümlere mahsus dualar okunur. Beş tekbir bitince peygambere ve Ehl-i Beyt’e salavat getirilerek bir Fatiha ile bitirilir. (Bkz. Dr. Ömer Uluçay; Nusayrilik İnanç Esasları Tenasüh: 156)

kimseye herhangi bir ücret ödenmez. Defin işlemi bittikten sonra cenaze evine gelinir, Kur'an okunur ve dualar edilir. "Taziye saatleri genellikle 14-17 arasındadır. Taziye saatleri boyunca Kur'an okunur ve dualar edilir. Bu işlem yedi günlük taziye süresi boyunca devam eder. Cenaze evinde yedi gün yemek pişirilmez. Komşular tarafından yemek yapılır ve cenaze evine getirilir. Cenaze evinde ev halkı ve uzaktan gelen misafirlere yemek verilir. Bu hizmetler imece içinde yapılır. Ayrıca yedinci günde Kur'an hatmi yapılır. Gelen cemaate lokum veya meyve suyu ikram edilir. Maddi durumu iyi olan cenaze sahipleri "kâğıt kebabı" veya bayramlarda yapılan "hırısı"⁴⁵ yemeği yapar ve gelenlere dağıtır" (Uluçay, 2013: 164-165).

2.4.1.5. Bayramlar

"Nusayriler; İslam'ın içinde olduklarını, Ehl-i Beyt ve Oniki İmam'ın yol, yaşama, inanç biçimini İslam'ın bu öz ve asıl yorumunu, Hz. Peygamber'in sünnetini izlediklerini bildirerek; İslam'ın tüm bayramlarını ve kutsal günleri aynen kabul ederek kutlamaktadırlar. Bu noktada Sünni-Şii ayrımı yapmadan, İslami bayramlar; tüm İslam dünyasında olduğu gibi aynı ulvi hislerle kutlanır" (Uluçay, 2011: 127).

Nusayrilerin kutsal kabul ettiği, belli başlı günler ve bu günlerin dini-geleneksel önemlerine atfen kutlanan epeyce bayram vardır. Arife günü öğlen vakti başlayıp ertesi gün gece yarısına kadar süren zamana 'ğid' (bayram), sadece bir gün içerisinde yapılan ve o gün güneşin doğuşundan gece yarısına kadar süren zamana 'leyl-i' (Arapça' da 'lel' gece anlamına gelir ve bir gün sürer.) denir (Sertel, 2005: 119).

Nusayriler birbirinden farklı bayramlar kutlayabilmektedir. Bu nedenlerden ötürü, Nusayrilerin kutladıkları bayramların tamamının ismine yer vermek pek de mümkün olmamasına karşın Nusayrilerce en sık kutlanan bayramlar olarak: "Gadir Hum Bayramı"⁴⁶, Fatır (Ramazan) Bayramı, Adha Bayramı, Mübahale Bayramı, Fıraç

⁴⁵ "Hırısı" Anadolu'da keşkek adıyla bilinir.

⁴⁶ Arap Alevilerde (Nusayri) Gadir Hum Biatının bayram olarak kutlaması Büveyhoğulları veya Büveyhiler (945-1055) döneminde başlamıştır. Ahmet Güner; "Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri) 1. C." s. 325-339) bildiriler kitabında yazmış olduğu, "Büveyhiler Devrinde Bağdat'ta Kerbela / Aşure, Gadir Humm ve Benzeri Şiî Uygulamaları" yazısında Gadir Hum bayramının kutlanmaya başlamasıyla ilgili şu bilgileri verir. "Büveyhiler zamanında Aşûre tatbikatının başladığı yılda önemli ikinci bir Şii uygulaması daha devreye girdi. Şiiler bu sefer de bir bayramla yani, Veda Haccından Medine'ye dönerken 18 Zilhicce 10/17 Mart 632'de Gadir-Humm denilen yerde Hz. Ali'nin Hz.

Bayramı, Aşure Bayramı, Rebi'ül Evvel Dokuz Bayramı, Yılbaşı, Evvel Temmuz Bayramı, Salip Bayramı, Dört Nisen Bayramı, Evvel Tısrin Bayramı, Dört Tısrin Bayramı, Dokuz Tısrin Bayramı, Kurban Bayramı, Sabatağş Bayramı, Ramazan Bayramının birinci, on yedinci, on dokuzuncu, yirmi birinci, yirmi üçüncü, yirmi yedinci⁴⁷ gününde kutlanan bayramlar ifade edilebilir”⁴⁸ (Keser, 2014: 95).

2.4.2. Arap Alevilerinin Dil Yapısı

“Bilindiği üzere dil, evreni ve doğa olaylarını, duygu düşünceleri, insan arasındaki ilişkileri kendi işleyişi, ruhu, mantığı ve dünya görüşüyle yoğuran sesli bildirim sistemidir. Aynı zamanda kültürün en önemli taşıyıcısıdır. Toplumun hiçbir parçası yok ki, dilden bağımsız, dilden ayrı olsun. Toplumun edebiyatı, felsefesi, sanatı, etniği ile birlikte, bütün kültürü, düşünceleri, kavrayış biçimi, giderek töre ve gelenekleri dille bir bağlılık içindedirler dilden ayrılamazlar. Töre ve gelenekler de dil olmadan olanaklı değildir. Bu yüzden etnik gruplar dillerini adetleri kadar önemsemektedir. Arap Alevileri de kendilerine Arapçayı seçmişlerdir ve atalarından beri Arapça konuşurlar. Fakat Arapça dilini kendi yörelerinden etkilenererek konuşurlar” (Aslan, 2015: 52).

“Yazının icadı ile kayıt altına alınmış olan dil, bir yandan soyut bir kavram olan düşünce ve fikri somut hale getirirken, diğer yandan insanlar arasındaki iletişimi sağlayan en önemli araç olmaktadır. Buna göre dil; düşünce, duygu ve güdülerini doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak bildirmeye yarayan her hangi bir anlatım aracıdır” (Usta, 2014: 702).

Peygamber tarafından imam-halife tayin edilmesinin yıl dönümünü kutlamak üzere Bağdat sahnesine çıktılar. Kaynaklarda yapılan tasvirlerle göre, Gadir-i Hum'da Aşuredaki hüzn ve kederin yerini sevinç ve sürurun aldığı simgeleyen eylemler devreye sokulur. 18 Zilhicce 352 günü Büveyhi Emiri Muizzü'd-Devle'nin emriyle Gadir-i Hum bayramını kutlamak için şehir baştanbaşa süslenerek adeta bir şölen alanına dönüştürülür ve diğer bayramlarda olduğu gibi Bağdat'taki çarşı ve dükkânlar gece boyunca açık tutulur.”

⁴⁷ Ramazan bayramında kutlanan bu günler leylidir.

⁴⁸ Nusayrilerde Bayramlar için bkz. Hüseyin Türk; Anadolu'nun Gizli İnancı Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri: 119-145

“Hatay’da doğal (birincil)⁴⁹ iki dillilik denince Arapça konuşan Nusayriler, Sünni Araplar ve Hristiyan Araplar; Kırıkhan ve Reyhanlı’da az sayıda Kürtçe konuşurlar bunun yanında Antakya şehir merkezinde artık sayıları giderek azalmış İbranice konuşan Yahudiler, Samandağ’ın Vakıflı köyünde az sayıda Ermenice konuşan iki dilliler akla gelmektedir” (Öztürk, 2014: 263-276).

Hatay’da nüfusça en kalabalık etnik grup Türk Sünnilerdir. Nusayriler (Arap Aleviler) ise nüfus oranı itibariyle ikinci etnik grubu oluştururlar. Arap Sünniler ve Arap Hristiyanlar da nüfusça azımsanmayacak sayıdadırlar. Türk Sünnilerin ana dilleri Türkçedir. Bu grubun dışında kalan Arap Alevi, Arap Sünni ve Arap Hristiyanların ana dilleri Arapçadır. Günümüzde Arapça, çoğunlukla konuşma dili olarak kullanılmaktadır. Ancak son yıllarda gençlerde Arapça bilenlerin sayısı giderek azalmaktadır (Türk, 2013: 30). Gençlerin Arapça konuşmamasının nedenleri arasında Hatay’ın Türkiye sınırlarına katılmasından sonra (1939) bu bölgede yaşayan Arap Alevilerinin Eti Türk’ü oldukları iddia edilerek, Arapça konuşanların üzerine kanuni olmasa da sosyolojik baskılar kurulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. “Hatay’ın Türkiye’ye katılması sonrası vatandaşın Türkçe konuşması istendi, bu yüzden ufak tefek baskılarda oldu. Herkes Türkçeyi, şükürler olsun, çok iyi konuşmaya başladı. Bir Cumhuriyet savcısı vardı Antakya’da. Aşur Bey diye bir adamcağız. Doğumevine giderken bizim okulun önünden geçer bizde top oynardık orada. Top oynarken herkes Arapça konuşuyor haliyle. Arapça konuşurken Aşur Bey dururdu orada, iki elini arkasına koyar, ‘Arapça konuşma’ diye bağıırırdı” (Duman, 2016).

A. Koray Aydın’ın *Dil-Kültür İlişkisi Açısından Hatay’da İki Dillilik* adlı yüksek lisans tezi (2006) Hatay’da konuşulan diller harita üzerinde gösterilmiştir (Harita 3).

⁴⁹ “Konuştuğu dilleri ya çocukken evde ya da göç nedeniyle iletişim kurma gereksiniminin sonucu, okul dışında öğrenen, her iki dil arasında kolaylıkla çeviri yapmayan bireydir (Yaman, 2005). “Doğal iki dillilik (natural bilingualism) terimi, resmi bir eğitim olmaksızın, bireyin günlük hayatta doğal iletişim yoluyla iki dili öğrenmesini anlatmak için kullanılmaktadır ve genellikle de erken yaşlarda öğrenilmektedir”. Doğal iki dillilik gerek içsel gerekse de dışsal sebeplerle gerçekleşebilmektedir. İçsel sebeplere göre doğal iki dillilik genellikle aile içerisinde gerçekleşmektedir. Aile bireyleri iki ayrı dili konuşmaktadırlar. Dışsal veya toplumsal sebepler diye tanımladıklarımız ise ailede konuşulan dilin dışında bir dilin genel olarak toplumun bireyleri tarafından konuşuluyor olması durumudur. Doğal iki dilli bireyler, sosyal hayat içerisinde kendilerini yeterince tanımlama ve yaşama uyum sağlayabilme çabası için toplumun genel olarak konuştuğu dili öğrenmek isteyeceklerdir.

Bir başka ayrıntı olarak günlük hayatta Arapça ve Türkçe dillerini kullanan kişilerde bu iki dili birbirine karıştırarak konuşmalarında yapıldığı tespit edilmiştir. Arapça konuşurken arada Türkçe kelimelerin yer alması veya tersi gibi.

Günlük Hayattan Konuşma Örnekleri

Örnek 1-Kıtillo, niçin böyle yapıyorsun? (Dedim ki: Niçin böyle yapıyorsun?)

Örnek 2-Kal, niçin böyle yapıyorsun? (Dedi ki: Niçin böyle yapıyorsun?)

Örnek 3-“Bes bir tane istiyorsun?” (Sadece bir tane mi istiyorsun?)

Örnek 4- Leşo hayye, dün gördüm ben onu daha (Neden kardeş, ben onu daha dün

gördüm). **Örnek 5-** Ayyen (İsmail, şu kitabı uzatır mısın? (Baksana İsmail, şu kitabı uzatır mısın?)

2.4.3. Arap Alevilerinin Evlenme Gelenekleri ve Süreçleri

Günümüzde toplumlar sevinçlerini ve hüznelerini sahip oldukları kültür dağarcığı ile sürdürmektedirler. Ülkemizde dini ve etnik yapısı farklı olan birçok topluluk olması, bu kültürel faaliyetlerin (ölüm, doğum, evlenme, dini bayramlar vb.) çeşitliliğini gözler önüne sermektedir. Bu durum, içinde birçok etnik yapıyı barındıran Hatay ilimiz için de geçerlidir. “Burada yaşayan Arap Alevilerinin evlenme gelenekleri, Hatay ilinin genelindeki uygulamalarla benzerlik göstermektedir” (Türk, 2013:76). Ülkenin genelinde olduğu gibi Hatay ilimizde de evlilik yapabilmenin sosyolojik bazı süreçleri mevcuttur. Toplumların yıllar içerisinde gelenek ve göreneklerinden edindikleri pratik ve deneyimler sonucu oluşan bu süreçler, aynı şekilde Arap Alevilerinde de görülür. Ancak süreç içindeki kimi edimler Arap Alevilerini diğer sosyolojik gruplara göre farklılaştırır. Bu farklılıklar, evlilik ritüeli (kız isteme, söz ve nişanlılık, çeyiz çıkarma, kına gecesi ve düğün) sürecinde ortaya çıkar. Arap Alevlerinde evlilik çağına gelen genç kızlar⁵⁰ çeyiz düzmeye⁵¹ başlayarak evlilik için ilk hazırlıklarına başlamış olurlar. Erkekler ise vatani (askerlik) görevini yerine

⁵⁰ Nusayri genç kızları arasında 10-15 yaşlarında evlendirilenler bile vardır. Yaygın ortalama evlenme yaşı, 16-20 arasındadır. Antakya adliyesine erken yaşta evlenmek için yapılan “evlenme izni başvurusu” sayısı, yıl içinde 25-30 arasında değişmektedir. Ancak son yıllarda gençlerin eğitime öncelik vermeleri nedeniyle evlilik yaşı oldukça yükselmiştir (bkz. Türk, 2005: 73).

⁵¹ Evlilik yaşına yaklaşan kız çocuğunun sosyal normlar çerçevesinde, gelin gideceği eve yapacağı katkıyı (kendi üzerine düşen ev eşyalarını alması) daha önceden hazır etmeye başlaması olayıdır.

getirmelerinin ardından evlilik için girişimde bulunmaya başlarlar⁵². Askerlik görevini yerine getirip bir iş sahibi olan gençler için ilk adım olarak ailenin kadın büyükleri (anne, hala, teyze) tarafından kız bakılır. Sosyal ilişkilerin kapalı yaşandığı geleneksel toplumlarda evliliğin ilk aşaması, “*kız bakma*”dır (Türk, 2005: 76). Gelin adayında vücut güzelliğinin yanı sıra namuslu olması, çalışkan olması, büyüklerine karşı saygılı olması gibi özellikler aranır. Bunların dışında en önemli özellik ise etnik ve dinsel olarak birbirlerine denk olmasıdır (Türk, 2013: 76). Bu aşamadan sonra büyüklerin uygun görmesi akabinde evlilik için şu aşamalar gerçekleşir: Kız isteme; söz kesme; nişan; çeyiz çıkarma⁵³; kına gecesi ve düğün ile son bulur.

2.4.3.1. Kız İsteme (Tıtlıbe)

Arap Alevilerinde evliliğin gerçekleşmesi oldukça teferruatlı bir süreçtir. Bu süreçte ilk adım olarak eş seçilir. İster görücü usulü olsun ister duygusal bir bağla olsun adetler gereği kız evine gidilir ve kız, ailesinden istenir. Öncelikle erkek tarafı kız tarafına haber gönderir. Kızın ailesi duruma sıcak bakması halinde erkek tarafını davet eder. Erkek tarafı davete icap ederek kız evine gider ve taraflar birbirini tanımaya çalışırlar. Erkeğin ailesi kızı beğendikten sonra kızı oğullarına isteme niyetinde olduklarını kızın ailesine bildirir. Kızın ailesi, başka birinin vasıtasıyla damat adayının kişiliğini ve maddi durumu hakkında bilgi edinir. Elde edilen bilgiler kız tarafından olumlu karşılanırsa erkek tarafına kız istemeye gelebilecekleri bildirilir. Bu ilk olumlu yanıtı alan erkek tarafının aile büyükleri toplanıp kız evine giderler. Gelin adayı kendisini istemeye gelen misafirlere kahve ikram eder. İlk gün kız istenmez, ertesi gün haber beklenir. Her iki taraf da uygun görmüşse akşam gidilir ve kız Allah’ın emriyle istenir. Kızın evlenme onayı verildiği zaman erkek tarafı “*zılğıt*” (dilin ağız boşluğunda

⁵² Arap Alevilerinde erkekler, evlenip ev kurabilmek için gereken maddi olanakları sağlamak amacıyla büyük bir çoğunlukla uzun yol şoförlüğü yapmakta ya da yurt dışında çalışmaktadırlar. Arapça konuşabilmelerinden dolayı genel olarak Arap ülkelerinde (Suudi Arabistan, Katar, Dubai, Ürdün vb.) çalışmaktadır. 15-20 yıl öncesine kadar yurt dışında çalışmak maddi olanakları iyi seviyeye getirmek açısından çok cazip bir durumken, günümüzde eğitim seviyesinin artması, siyasi karışıklıkların oluşması ve geçmişte kazanılabilen paraların artık iyi seviyelerde olmamasından dolayı Arap ülkelerinde çalışma durumları gün geçtikçe azalmaktadır. Bu durumun yanı sıra, ülkemizde üniversite okuduktan sonra iş bulamamalarından kaynaklı gençler, bu Arap ülkelerinde işini kurmuş akrabalarının yanına çalışmak için gittikleri de bilinmektedir.

⁵³ Çeyiz çıkartma son yıllarda şehir merkezinde yok denecek kadar azalmıştır. Şehir merkezinden uzak köylerde bu durum devam etmektedir.

titreşmesiyle elde edilen ses)⁵⁴ çalarak kızın verilmiş olduğunu çevreye duyurmuş olur (Aslan, 2015: 81).

2.4.3.2 Nişan (Hitbe)

Nişan:⁵⁵ Yaşadığımız toplumun gelenek ve göreneklerine uyularak evlenme ritüeli için kız isteme merasiminden sonra atılan adımdır. Evlenme ritüeli öncesinde nişanlılık dönemi vardır. Arapça’ da nişana *hitbe* denir. Evlenecek adayların birbirlerini tanıma sürecidir.

Arap Alevilerinde, evlilik çağına gelmiş erkekler için kızı isteme konusunda ailenin en yaşlı erkeğinden izin istenir ve ardından ailenin büyükleri kızı istemeye giderler. Birkaç ziyaretten sonra kızın ailesi de uygun görmüşse nişan yapılır. Bundan sonra yapılacak olan iki tarafın çarşıya gidip altın kesmeleridir. Ailelerin durumuna göre, külfetin büyük çoğunluğu damada ait olmak üzere geline altınlar alınır. Nişan töreni bazen geniş bir davetli kitlesiyle ayrıca yemekli içkili yapılabilirken, bazen de sadece aileler arasında yapılan törenlerdir (Türk, 2013: 76). Nişanlılık dönemi bazı yerlerde önceden belirlenir ve altı ayı geçmez. Bazı yörelerde iki-üç yılı da bulabilir. Nişanlılık dönemi boyunca uyulan bazı gelenekler vardır. Damadın ailesi, dönem dönem gelinin ailesini ziyaret eder ve bu ziyaretlerde geline para verilir. Gelin bu paralar ve ailesinin desteğiyle çeyizini tamamlar. Bu süre boyunca hem aileler, hem de gelinle damat birbirini tanıma fırsatı bulur. Çiftin anlaşıp anlaşamayacaklarına karar verilir. Bu süre zarfında bir anlaşmazlık olur ve çiftin uyum sağlayamayacaklarına karar verilirse çiftler ayrılır. Bu durumda gelinin kendisine çeyizini hazırlaması için verilen hediyeleri, altın vb. şeyleri iade etmesi adettendir (Türk, 2013: 76-77).

⁵⁴ Zılgıt: Dili, hızlı biçimde hareket ettirip "li li li li li, lü lü lü lü, le le le le" gibi sesler çıkarmaya verilen isim. Güney Anadolu’da, Türkmenler ve Kürtler arasında da kullanılmakla birlikte, daha çok Araplar arasında yaygın bir ünlem biçimidir. Kadınlar her türlü eğlencede ve cenaze törenlerinde bu sesi çıkarak duygularını ortaya koyarlar. (Bkz. Melih Duygulu; Türk Halk Müziği Sözlüğü, s. 488)

⁵⁵ Dr. Ömer Uluçay “*Alevi Nusayrilik İtikat-Folklor Selman-ı Farisi*” kitabında Arap Alevilerinde nişan ritüelini şu şekilde ifade etmektedir. Nusayrilerde kız kaçırma hadisesi hemen hiç yoktur olsa bile on binde bir ya görülür ya görülmez. Bu toplumda namus ve ırz davasına çok önem verilir. Evleninceye kadar nişanlılar (bundan 50-60 sene öncesine kadar gördüğüm kadarıyla) birbirlerinin eline dokunmazlardı. Nişanlı oldukları halde nişanlılık döneminde aşırı davranışların dini nikâhını Nusayri şeyhleri kıymazdı ve herkesçe kınanırlardı Bkz. 171.

2.4.3.3. Çeyiz Çıkarma (Tıtlığat el Cheyz)

Çeyiz, evlenecek olan kızın, gelin olarak gideceği eve yaptığı maddi katkılardır. Arap Alevilerinde de çeyiz çıkarma (*tıtlığat el cheyz*) olarak bilinir. “12-13 yaşından itibaren hazırlanmaya başlanan kız tarafına düşen ve hazırlanması gereken eşyalardır. Hazırlanan eşyaların çoğu örtü, dantel, vb. gibi el işidir” (Aslan, 2015: 85).

Kız isteme, nişan sonrasın da evlenme ritüelinin tamamlanacağı, düğün ritüelinin ilk adımı olan çeyiz çıkarma (*tıtlığat el cheyz*) eylemidir. Gelinin hazırlamış olduğu araç ve gereçleri geleneklere uygun bir şekilde düğün öncesinde gelin evinden alınıp, gelin ve damadın yaşayacakları eve yerleştirme işlemidir. Üç gün süren düğün ritüeli cuma günü çeyiz çıkarma (*tıtlığat el cheyz*), cumartesi günü kına (*hınne*) pazar günü düğün (ğırs) olarak gerçekleştirilir. Merkez ilçe olan Antakya’nın güneyi şimdiler de Defne adı olarak değişen ilçenin şehir merkezinde çeyiz çıkarma geleneği eskisi kadar görülme de kırsal alanlarda hâla yerine getirilen bir gelenektir. Nahide Haydaroğlu (68), Fatma Çiçekçioğlu (47) ile yaptığım görüşmelerde çeyiz çıkarma merasimini şu şekilde ifade ediyorlar:

Gelin tarafıyla beraber belirlenen tarihte, damat, ailesi ve davetliler davul zurna eşliği ile (gelin evine gidildiği esnada arabaların aynalarına beyaz mendiller bağlanır. Beyaz mendil kurulacak olan yeni hanenin saflığını ve temizliğini simgeler) gelin evine giderler. Gelin tarafından karşılanan misafirler, davul zurnanın çaldığı ezgiler eşliğinde⁵⁶ çiftetelli oynar, halaylar çeker ve ha ha olarak bilinen maniler okur.

Mani⁵⁷

Ha ha fîy ğınna prasa (Ha ha bizde var pırasa)

⁵⁶ Bu aşamada davul zurna ile çalınan ezgiler (halay ve çiftetelliler) düğünlerde de tercih edilen eserlerdir. Düğünlerden farklı olarak çalınan eserler sözlü olarak icra edilecek eserlerde olsa da sadece esntrümantal olarak çalınır.

⁵⁷ Maninin Türkçesi, Hüseyin Türk “Anadolu’nun Gizli İnancı Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri” kitabından alıntı olup Arapçası tarafımdan yazılmıştır. Hüseyin Türk’ün Türkçesini kullandığı bu mani; Arapça olarak en yaygın bilinen manilerden biridir. Hüseyin Türk, Türkçe kullandığı maniyi, tez konumuzdan da kaynaklı, Arapça ve Türkçe olarak vermemiz daha yerinde olacaktır.

Ha ha fîy ğındkin Prasa (Ha ha sizde var pırasa)

Ha ha hel ebiy hub el ğaris ul ğarus (Ha ha gelin ve damadı sevmeyene)

Ha ha Alla ib’atlo ırsasa (Ha ha Allah göndersin bela)

Damat tarafını karşılayanlar arasında yer almayan gelin, maniler okunurken, damadın eşliğinde evden çıkarılır. Daha sonra gelinin babasından çeyiz çıkarmak için izin istenir. Gelinin babasının rızası olursa önce evin önünde bir bardak kırılır.⁵⁸ Evden ilk eşyayı (bir tabak, tabak içinde bardak, bardağın içine pirinç doldurulur. Ayrıca bardağın içinde de bir kaşık ve çatal olur.) gelin babası evden alıp arabaya yerleştirir.⁵⁹ Bütün eşyalar yerleştirildikten sonra damat ve gelinin yaşayacağı eve doğru hareket edilir. Eve varıldığında gelin kapıyı açar, o esnada içeri girilmeden kapı önünde bir çanak ve bir bardak kırar.⁶⁰ Gelin evinden getirilen eşyalar erkekler tarafından taşınırken, yerleştirme işlemi ise kadınlar tarafından yapılarak çeyiz çıkarma (tılîğat el cheyz) sonlandırılır.

2.4.3.4. Kına (Hinne)⁶¹

Kına, özellikle Doğu/İslam toplumlarında insan yaşamında farklı aşamalarda uygulanan bir gelenektir. Kına, kimi zaman kime yakıldığı (gelin kınası, damat kınası, asker kınası) ne zaman yakıldığı (doğum kınası, düğün kınası, ölüm kınası sünnet kınası) ve vücudun hangi bölgesine (el kınası, saç kınası) yakıldığıyla ilişkili isimlendirilir. Ayrıca kına sağlık verdiği düşünülerek, halk hekimliğinde de kullanılan bir nitelik taşır. Türkiye’de hemen her kültürel kimlikte geleneksel bir uygulama olduğu

⁵⁸ Bardak kırma geleneği, yeni kurulacak olana hanenin nazardan koruması amacıyla gerçekleştirilmektedir.

⁵⁹ Bu işlem, yeni kurulan hanenin bereketini simgelemek amacıyla yapılmaktadır.

⁶⁰ Bu işlem eve ilk kez girecek olan gelin için uğursuzluğun yok edilmesi amacıyla uygulanır.

⁶¹ Paşaoğlu’nun (2006: 78) İslam Ansiklopedisi’nden aktardığına göre: Kına “Arabistan’da yetişen *hınna* adlı bir ağacın yapraklarından çeşitli işlemler sonucu elde edilen bir bitkidir”.

gibi, kına, Hatay'ın Defne ilçesinde yaşayan Arap Alevlerinde de yaygın bir biçimde uygulanmaktadır (Ersoy vd, 2012: 10).

Kına gecesi, evlenme ritüelinde düğün öncesindeki son aşamadır. Bu gecenin bir başka önemi ise gelinin baba evinden ayrılmadan önce geçireceği son gecedir (Türk, 2013: 77). Günümüzde “kına gecesi” düğünden önceki gece, gelin tarafının organize ettiği, kadın ve erkeklerin bir arada olduğu salonda gerçekleştirilir. Düğün gecesi gibi tertip edilen gecede düğünden farklı olarak gelin, kına gecesi için tasarlanmış, genelde kırmızı veya kırmızı tonlarında olan bir gelinlik giymeyi tercih eder. Ayrıca pasta kesme ve takı töreni merasimi yerine gelin ve damada kına yakılır.⁶² Kına yakma merasimi, kına ekibinin kınayı mekâna getirmeleriyle başlar. Meryem Coşkun (53) ile yaptığım görüşmede kına yakma ve kına ekibi ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

Evlenmeden önce birçok kez kına ekibinde yer aldım. Geçmişte insanların maddi olanaklarının günümüzdeki seviyede olmaması, şehirleşme oranının daha az seviyede olmasından dolayı, bu tür ritüeller köylerin boş alanlarında veya mahallede, sokak arasında yapılırdı. Günümüzde istisnai bir şekilde bu durumla karşılaşmak mümkündür. Kına ritüelinin en büyük önemi evlenecek çifte kına yakma işlemidir. Bu işlem baştan sona geleneklerle bezeli şekilde yapılır. Kına yakılacağı esnada, kına yakılacak alana kınanın getirilme merasimi kına ekibi tarafından yapılır. Kına ekibi, bekar yedi çiftten oluşur. ‘Ya immel ğaris et henne’ (Nota 1) veya Türkçe olarak ‘Geldi gelin kınası’ türküsü eşliğinde salona giren ekip (fotoğraf 1)⁶³ sahneye vardığında erkek ve kızlar ayrılarak farklı yöne gider. Sahne çevresinde misafirlerin göreceği bir şekilde bir kez dönerler.⁶⁴ Döndükleri alanda kesiştikleri yerde tekrar birleşen

⁶² Kına yakma, kına gecesinde yedi bekâr çiftin oluşturduğu bir ekip ile salona kına getirilir daha sonra gelin ile damada kına yakma merasimi yapılır.

⁶³ Kına grubu genelde yedi çiftin sol ellerinde, ortasında mum olması kaydıyla kına tabakları, sağ ellerinde ise serçe parmaklarına bağlı mendil ile arka arkaya sıralanır. Kına ekibinin salona giriş şekli ekibin o anki koreografi yapısına göre değişir. Aynı yerden beraber sahneye varıp ayrılabilir veya kızlar ve erkekler salonun farklı iki ucundan giriş yaparak sahnede de birleşebilir.

⁶⁴ Bu durum grubun çizdiği koreografi ile değişebilir.

grup sahne ortasına bir daire oluşturur. Ellerinde bulunan kına tabaklarını önlerine ayakuçlarına yakın bir şekilde yere yerleştirirler. Grubun en önünde yer alan çift, gelini oturdukları yerden alarak sahneye getirir. Gelin, grubun oluşturduğu daire içine koyulan sandalyeye oturtturulur. Bu esnada gelinin başı duvağı ile örtülüdür. Kına grubunda yer alan erkekler sıra ile çalan çiftetelli müzikleri eşliğinde, geline küçük hediyelerle kendine kabul ettirmeye çalışır⁶⁵. Kına grubunun bütün erkeklerini reddeden gelin için damat sahneye gelir. Elinde kına tepsisi ile önce gelinin etrafında kına grubundaki erkekler gibi çiftetelli oynar. Sonra gelinin önünde diz çöker ve elini uzatır (fotoğraf 2). İlk seferde teklifi kabul eden gelin ayağa kalkarak damat ile oynamaya başlar. Kına yakma merasimi yapılacağı zaman gelin ve damat kendi masalarına geçer ve kınayı yakmak üzere evliliği örnek olabilecek akrabalık bağları olan karı-koca tercih edilir⁶⁶. Geline kına yakma işlemi başladığında gelin avcunu açmaz, bir kez daha denerler gelin yine açmaz, üçüncü seferde de yine açmayınca kına yakan kadın gelinin avcunu açmadığını söyler. Kına yakma için geline bir hediye takdim edilince (genelde altın lira) gelin kına yakılmasına izin verir (fotoğraf 3). Verilen altın lirada avcuna yerleştirilerek kına yakılır. Damadın kınası ise geline kına yakan kadının eşi tarafından serçe parmağına yakılır (fotoğraf 4). Kına yakılma işlemi esnasında ‘Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar’ türküsü seslendirilir. Bu esnada orta yaş ve üzeri kadınlar “Ha ha” manileri seslendirir.

⁶⁵ Burada ki amaç gelinin evleneceği kişiyi seçtiğine ve bir daha değişmeyeceğini gösteren mizahi bir oyundur.

⁶⁶ Tercih edilen çift evlilikleri ile örnek bir çift olmalıdır. Erkek, damadın kınasını yakarken, kadın ise gelinin kınasını yakma işlemini gerçekleştirir.

Ya ımmel ğaris et hanni

♩ = 105

Notaya Alan
Şeniz Çiçekçioğlu

Ya ımmıl ğaris et hanney, Ğa beytik caye kenne
Leyli ferhat el ikbire, Ya şabab hatul henne
Alla i hannik ya ğaris, Kırmel hel kil hal tıfkıys
Faksa min şebab raksa, Mefi min nabi faris

Nota 1 Kına Şarkısı

Ha ha kadah gal kadeh. (Ha ha kadah kadehe)

Ha ha kennitna hibbani u keyse. (Ha ha gelinimiz sevimli ve güzel)

Haha batnil hamalik ye kenne. (Ha ha seni doğuranın)

Reyta masken bi cenne. (Yeri cennette olur)

Fotoğraf 1 Kına Grubu

Fotoğraf 2 Damadın, Kına Yakılması İçin Gelini İkna Etme Anı

Fotoğraf 3 Gelinin Kına Yakılmasına İkna Olduğu An

Fotoğraf 4 Gelin Ve Damada Kına Yakma Anı

Hüseyin Türk, “Anadolu’nun Gizli İnancı Nusayrilik” kitabında Arap Alevilerinde kına gecesinin şu şekilde yapıldığını ifade eder. “Öteki etnik ve dini kimliklerden farklı olarak Nusayrilerde geçmişten beri, kına gecesinde kadın ve erkekler birlikte eğlenirler. Burada çalgılar eşliğinde, içkili eğlence vardır. Kına gecesinde eğlenceye eşlik eden çalgılar davul, zurna, darbuka, def, sazdır. Çiftetelli biçimindeki bireysel oyunların yanı sıra, Hatay’a özgü halaylar da (arje, yedili halay) çekilir. Kına gecesi, kız ve erkek evinde ayrı ayrı düzenlenir. Kız evinde gelinin eline kına yakılır, çalgılar eşliğinde kına türküleri söylenir. Gelinin eline kına yakılması, gecenin en önemli seremonisidir. Kına yakılması sırasında Türkçe okunan kına türkülerinin yanı sıra, çoğunlukla Arapça söylenen ve “ha ha” denilen kinayeli atışma manileri de söylenir” (Türk, 2013: 78-79). Günümüzde Arap Alevilerinde kına gecesi düğünlerdeki gibi salonlarda yapılmaktadır. Hüseyin Türk’ün bahsettiği gibi gelin ve damadın evlerinde ayrı ayrı yapıldığını 1973-1985 yılları arasında Arap Alevileri düğün müziği yapan Süleyman Çiçekçioğlu ve Mehmet Göçmen ile yaptığım görüşmelerde dile getirmişlerdi. Kına gecesini damadın evinde başlatırdık. Genelde yemekli ve içkili olan bu ritüelde bir süre sonra çalgıcılar ikiye bölünerek bir grup gelinin evine doğru geline kına yakmak için gider. Gelin aynı köyde yer alıyorsa yürüyerek, başka bir köyde ise araçlarla gidilirdi. Gelin evine gidildikten sonra geline kına yakma töreni gerçekleştirilerek erkek tarafının evine geri dönülürdü.

2.4.3.5. Gelin Çıkarma (Tıtlığa)

Gelin çıkarma (*Tıtlığa*): Düğün günü gelinin, baba evinden ayrılarak gelin gideceği eve götürülme merasimidir. Bu merasim sırasında geleneklere göre yapılması gereken bazı aşamalar mevcuttur. Bu gelenek geçmişte bütün evlenecekler için yapılırken günümüzde pek nadir rastlanmaktadır. Genel olarak bu işlemi daha sessiz hallederek düğün alanına gidilmektedir. Fakat bazı insanlar bu geleneği sürdürmek için sembolik olarak gelin çıkarma merasimini yapmaktadır. Bu geleneği evlenirken yerine

getirmiş olan Nilgün Gülüm⁶⁷ ile yaptığım görüşmede gelin çıkartma merasimini şu şekilde ifade etmiştir:

Geleneklerimiz geçmişimizle olan bağımızdır. Evlilik ritüeli de bunlardan sadece bir tanesidir. 2009 yılında evlendiğim zaman da bu ritüelde yer alan ve artık çok fazla yerine getirilmeyen gelin çıkarma “tutliğa” merasiminin de yapılmasını istedim. Geçmişte ayrıntılı birçok ayrıntı ile yapılan bu merasimi günümüz şartlarında yerine getiremeyeceğimiz için sembolik olarak bu işlemi yerine getirdik. Damat ailesi ve yakınları davul zurna eşliğinde gelin evine gelir. Gelin evinin önünde davul zurna eşliğinde oyunlar oynanır⁶⁸ (Fotoğraf 5, 6).

Fotoğraf 5 Gelin Evinin Önünde Çiftetelli Oynama Anı

⁶⁷ Nilgün Gülüm; 35 yaşında olup Defne ilçesi Aknehir Mahallesinde yaşamaktadır. Felsefe grubu (Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji, Mantık) öğretmenliği yapmaktadır.

⁶⁸ Bu esnada çalınan müzikler sözsüz olur. Halay ve çiftetelli çalınır. Damat tarafı ve davetliler kadın erkek beraber çiftetelli oynar ve halay çeker.

Fotoğraf 6 Gelin Evinin Önünde Halay Çekme Anı

Bu işlem sonrası, evin içinde yer alan gelinin hüzünlenmesi için zurna çalan kişi davul eşliği olmadan hüzünlü ezgiler çalar⁶⁹. Gelinin son kez bekâr olarak baba evinden çıkıyor olması herkesi duygulandırdığı için gelin, anne-babanın ve yakınların ağladığı görülür. Bu esnada gelin baba-anne başta olmak üzere aile bireyleriyle vedalaşır. Vedalaşma sonrası gelini erkek kardeşi zılgıtlar eşliğinde evden dışarı çıkararak damadın yanına getirir (fotoğraf 7, 8).

⁶⁹ Bu bölümde çalınan ezgiler, belli bir makamda ritimsiz olarak taksimler yapar.

Fotoğraf 7 Zılgıtlar Eşliğinde Gelinin Evden Çıkma Anı

Fotoğraf 8 Gelinin Damadın Yanına Çıkarılma Anı

Gelin dışarı çıkınca arabaya binilerek davul zurna eşliğinde damat evine gidilir (fotoğraf 9). Tabi ki geçmişte bu durum at sırtına bindirilerek yapılmaktaydı.

Fotoğraf 9 Gelinin Damat Evine Davul Zurna Eşliğinde Götürülme Anı

Damat evine gelindiğinde gelinin arabadan inmesi için kapı açılır fakat gelin inmeyi kabul etmeyerek inmek için (tinzile) para verilmesini veya altın takılmasını ister (fotoğraf 10).

Fotoğraf 10 Gelinin Damat Evinde Arabadan İnme (Tinzile) Anı

Gelin inmeye ikna olunca zılgıtlar eşliğinde arabadan iner. Damat evinde gelini kaynana veya nene elinde buhur⁷⁰ ile karşılar. Gelinin buhur kokusunu duyması sağlanır. Gelin buhur getiren kişiye ayrıca para verir. Evin kapısına kadar gelen geline kapı girişine geldiğinde damat evinde hazırlanmış olana hamur geline verilir. Üstünde çiçeklerinde yer aldığı hamuru gelin, kapıdan girmeden önce kapıya yapıştırır (fotoğraf 11). Hamur kapı üzerinde ne kadar süre kalırsa gelinin bereketi ve mutluluğu bu kadar uzun sürer. Gelin hamuru yapıştırma esnasında zılgıtlar çekilir. Artık eve giren gelin büyüklerinin ellerinden öper. Damat evinde düğün saatine kadar yemekler yenir ve istendiği takdirde içkiler içilerek düğün saati beklenir.

⁷⁰ Yanan kömür üzerine atılarak eriyen güzel kokulu bir tütsüdür. Arap Alevilerinde Dini bütün törenlerinde buhur yakılır. Kabristan ziyaretlerinde de yakılır.

Fotoğraf 11 Gelinin Damat Evinin Kapısına Hamur Yapıştırma Anı

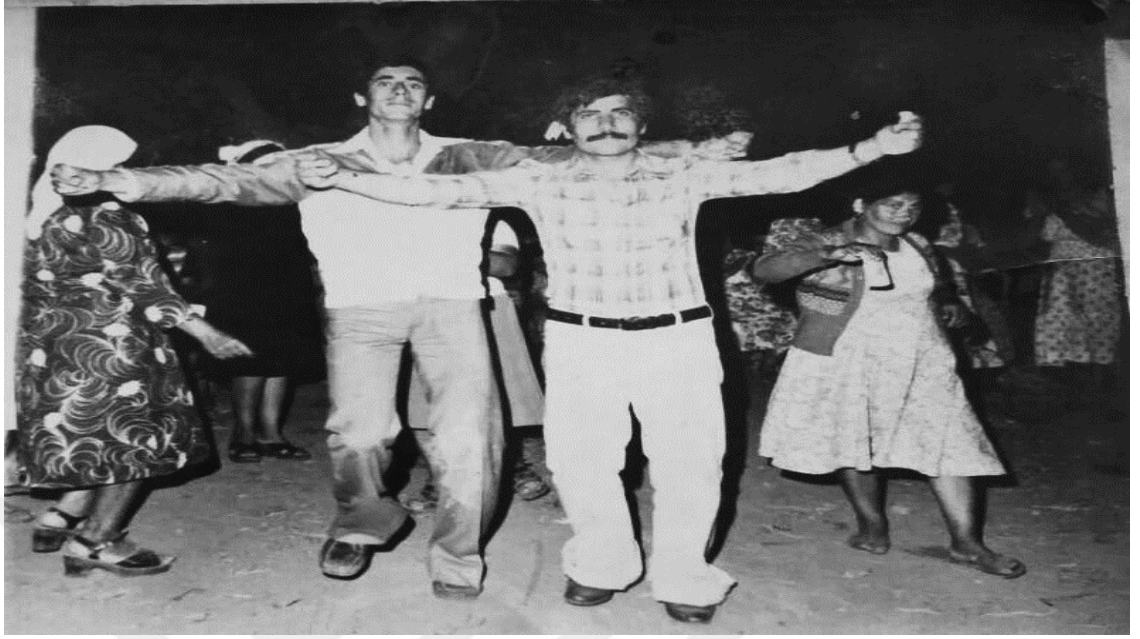
Yaptığım görüşmelerde gelin çıkarma (Tıtlığa) ile ilgili geçmişte yapılan bazı uygulamalar ile ilgili bilgiler edindim. Orta yaş ve üstündeki kişilerle yaptığım bütün görüşmelerde, gelin çıkarması ile ilgili yapılan uygulamalardan bahsedilmiş, bu uygulamaların günümüzde yapılmadığını ifade etmişlerdir. Gelin çıkarmasında geçmişte yapılan uygulamalar şu şekildedir: Her köyün bir sancağı vardı. Gelin çıkarma öncesinde sancağın olduğu, bayraktarın evine gidilir, bayraktar evinde oyunlar oynanır, varsa ikram yenilir içilirdi. Bu eylemin ardından dualar okunur. Bayraktar, sancağı en önde taşıyarak gelin evine doğru hareket edilir. Eğer gelinin evi köy içindeyse gelin evine, yürüyerek gidilir, köy dışında bir yer ise arabalarla gidilirdi. Gelinin evine varıldığı zaman, sofralar kurulur yenir içilir oyunlar oynanır. Bütün bu ritüeller yapıldıktan sonra, gelin genellikle ata bindirilir ve damat evine öyle dönülürdü. Damat evine dönüldüğünde gelin attan inmek için bir hediye (Tınzili) ister. Bu durum karşısında damat tarafı olan büyüklerinden biri geline inmesi için para veya altın verir. Attan inen gelini kaynana buhur ile karşılar. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi gelin, damat evinde hazırlanmış olan hamuru kapının üzerine yapıştırır.

2.4.3.6. Düğün Mekânları

Arap Alevileri düğünleri, evlenme Őartları sağlandığında, evlilik sürecinin son aşaması olarak kına gecesı ve düğün gecesı olmak üzere iki gün yapılır. Eski dönemlerde, yani kırsal k y geleneğinin toplumda hakim olduğu zamanlarda, gelin, at sırtında damat evine getirilir ve düğün k y meydanında davullu zurnalı yapılırdı (fotoğraf 12). K y meydanlarında yemekli içkili ve gündüz yapılan düğün, günümüzde sosyo-kültürel değişim ve ekonomik geliŐmeyle birlikte kapalı alanlara taŐınmıŐ olup davul zurnanın yerini salonlarda kurulan orkestralar almıştır (Sertel, 2005: 114) (fotoğraf 13). Düğünlerin salonlara taŐınmasıyla birlikte yemekli içkili düğünlerin sayısı, maddi açıdan insanları zorladığı için azalmıştır. Günümüzde düğünler; yemekli i kili⁷¹, içkili ve mezeli veya sadece düğün pastasının ikram edildiği Şekilde yapılmaktadır. Bir ayrıntı olarak düğün mekanlarının tamamında alkollü ve alkolsüz içeceklerin, kuru yemiŐlerin ve bisküvi türlerinin satıldığı bir kantin mevcuttur. Alkollü içeceklerin ikram edildiği veya edilmediği düğünlerde insanlar bu kantinden alkol  içeceklerini dilediği gibi satın alabilmektedirler.

Arap Alevileri toplumunun düğün kıyafetlerine gelince, düğünlerin a ık alandan kapalı alanlara taŐınmasıyla geleneksel düğün kıyafetleri yerini  aėdaŐ kıyafetlere bırakırken, düğün sahipleri ve yakınları salonda gece kıyafeti giymeye başlamıştır (Sertel, 2005: 115).

⁷¹ Daha önce belirlenmiş men  gelen misafirlere servis edilir.

Fotoğraf 12 Açık Alanlarda Yapılan Düğün Örneği 1978⁷²

Fotoğraf 13 Günümüzde Düğün Mekânı (Defne Bedircan Düğün Salonu)

⁷² Günümüzde açık alanda yapılan düğün örneklerine rastlamak zordur. Şehir merkezlerinde nerdeyse imkânsız olan bu durum, kırsal alanlarda istisnai olarak görülür.

III. DEFNE İLÇESİ ARAP ALEVİ (NUSAYRİ) DÜĞÜN (ĞİRS) MÜZİK KÜLTÜRÜ

3.1. Defne İlçesi Müzik Kültürü ve Yapısı

Hatay iline bağlı olan Defne, 2012’de çıkartılan kanunla Hatay ilinin bir ilçesi haline dönüştürülmüştür. Defne ilçesinde yerli halkın büyük çoğunluğu Arap Alevi’sidir (Nusayri). Bu yoğunluktan kaynaklı olacak ki, Defne ilçesinde hâkim kültürlerde Arap Alevilerinin hâkim ve başat olduğu görülür. Bunu en temel kültürel bileşen olan müziğin üretimi ve tüketiminde görmek mümkündür. İlçede bulunan eğlence merkezleri, yapılan düğünler, insanların işyerlerinde çaldıkları müzikler ve genel olarak yaşam evresinin tamamında, Arap müziğine ilginin daha fazla olduğunu görmekteyiz.

Arap Alevilerine ait en karakteristik üç müziksel tür, onlara kimliksel bir alan yaratır. Bunlar: *Mavval*, *‘Ataaba*, *Mijana* adlı müziksel türlerdir. Şimdi tezin sınırları çerçevesinde Defne ilçesi müzik kültürü ve düğünlerinde seslendirilen müziksel türlere tek tek değinmek yerinde olacaktır.

3.1.1. Mavval

Mavval, çoğul olarak Mawawail: Genellikle şarkı başlamadan önce sunulan geleneksel ve ölçüsüz/usulsüz vokal müziklerdir. Başka bir ifadeyle *Mavval*; “konuşma dilinde bir şiir metninin kullanıldığı ve tipik olarak *Leyali*⁷³ kısmından sonra gelen vokal doğaçlama; *Mavval*”⁷⁴

Doğaçlama bir uzun hava türü olan *Mavval*; taksim sonrası solist “ya leyl, ya ‘ayn” (ey gece, ey göz) ifadeleriyle başlar. Tek çalgının soliste eşlik etmesinin yanında çalgı gurubunun da eşlik ettiği görülmektedir. Mavval örnekleri birçok farklı makam (rast, uşşak, hüzzam, segah, hicaz vb.) yapısında okunur. Doğaçlama müzik yapısı

⁷³ leyali: Ya leyl, ya ‘ayn hecelerinin seslendirilmesiyle oluşan ve genellikle Mavvaldan önce gelen kısım. (Bkz. A.J. Racy; Arap Dünyasında Müzik Tarab Kültürü ve Sanatı, s. 317)

⁷⁴ (Bkz. A.J. Racy; Arap Dünyasında Müzik Tarab Kültürü ve Sanatı, s. 317)

içinde solistin inisiyatifi çerçevesinde farklı makamlara geçilebilmektedir. Ayrıca aynı Mavval bir başka icrada farklı makamda da okuna bilmektedir.⁷⁵

“On dakikadan fazla süren bir Mavval en fazla yedi kısa dize içerir” (Racy, 2007: 137). Yapı olarak incelendiğinde Mavval; Aşk ve çeşitli halk meselelerini, konu olarak seçer. Ayrıca mavval güfteleri cinaslı bir yapı veya sadece kafiye şeklinde olabilir. “Aşağıda örnek olarak verilmiş olan mavval; I. Dünya Savaşından önce Şeyh Yusuf el-Menyelâvi tarafından söylenmiş ve bir gramofon plağına kaydedilmiştir” (Racy, 2007: 230)⁷⁶.

Ya ehlil-garâm i'limûna 'an jarayihkum.

Aşk insanları, bize yaralarını (ya da dertlerini) anlatır.

Deymen asâre'l-garâm 'ammâ jara rihkum.

Aşkla büyülenenler hep anlatırlar yaşadıklarını.

Vid-dem' fevk il-hudûd lema jara yihkum.

Yanaklara dökülen yaşlara hükmeder.

Vadî emîril-jamal sâhib kavâm 'adil.

Burada güzelliğin prensi, endam sahibi (adil).

Min ba'd 'ardid-dana vil-llî jara yihkum.

Ben anlattıktan sonra tükendiğimi ve olup bitenleri, o versin hükmü.

3.1.2. 'Ataaba

'Ataaba: Arapların geleneksel halk müziğinin bir türü olup, Suriye, Lübnan, Ürdün, Filistin ve Irak'ın batı bölgelerine has bir nevi uzun hava türüdür. 'Ataaba'nın kökeni net olarak bilinmese de 'Ataaba'yla ilgili olarak her bölge kendine has destansı

⁷⁵ Defne ilçesinde Arapça uzun havalar söz konusu olduğunda akla ilk gelen isimlerden biri yıllarca düğün müzikleri yapmış Hikmet Oflazoğlu'dur. Görüşmeleri yaptığım sırada Oflazoğlu'nun örneklemiş olduğu Mavval örneğine Uşşak makamında başlamış, arada saba makam geçkileri yapmıştır. Ayrıca önceden Rast makamında okuduğu bir eseri daha sonra Hüzam makamında okuduğu da tespit edilmiştir.

⁷⁶ Yukarıda verilen Mavval örneği cinas ve kafiye bakımından AAABA kalıbını izleyen beş dizeden oluşmuştur.

hayal ürünü bir hikâye üretmiştir. Örneğin; ‘Ataaba adında çok güzel bir kadının kocasını terk etmesi ve köy ağasına varması üzerine kadının kocası kendisini terk eden eşini yani ‘Ataaba’yı yeren şiirimsi ama bazı kalıplara dayanan dizeler yazdığı söylenir. Kadının adı “‘Ataaba” olduğu için daha sonra bu tür müziğe ‘Ataaba adı verildiği söylenir. Ancak ‘Ataaba kelime olarak Arapça “Ataba” fiilinden türemiştir. Türkçede; serzeniş, suçlama, sitem etme, başa kalkma gibi birçok anlam taşımaktadır.

‘Ataaba rasgele bir şekilde yazılabilir, ancak Arap şiirine uygun olarak genel kuralları vardır. ‘Ataaba *Al Wafer* denen şiir veznine göre yazılır. ((مُفَاعَلُنْ)، (مُتَفَاعِلُنْ)، (فَاعِلَاتُنْ)) Mefailatun-Mutafailon- Failatun... ‘Ataaba dört satırdan oluşur. İlk üç satırın son kelimeleri cinaslı kafiye dediğimiz (Telaffuzu aynı ama anlamı farklı) aynı kelimelerle biter. Yani bir tür kelime oyunu... Dördüncü satır ise “b” ancak sükun ile yani “ıb” ile biter ve “b” harfinden önce “elif” harfi ya da “fetha” gelir. ‘Ataaba’nın birinci beyiti dinleyicinin dikkatini çekmek için genel olarak ‘of’ ile başlar. “Of” Arapça dilinde bıkmak, usanmak, bitkinlik, acı, elem ve hoşnutsuzluk anlamındadır. “Of” kelimesi duyulan acı ve hoşnutsuzluğun derecesine bağlı olarak söyleyen şahıs tarafından uzatılır (Nota 2).

Örnek:⁷⁷

Jabalna bidamna trabu jabalna

Mahma el dahir ğatbathu jabalna

Bnıbka hum ma bnitrik jabalna

Trab el ard ağla min addahab

- Bu dörtlükte cinas, ilk üç satırda kullanılan “jabalna” sözcüğü ile oluşturulmuştur.

Birinci dizedeki ‘jabalna” yoğurumak anlamında.

İkinci dizedeki ‘jabalna” getirmek anlamında.

Üçüncü dizedeki “jabalna” dağıtım anlamında.

⁷⁷ *Jabalna*: Lübnanlı sanatçı Veli el Safi’nin (1921-2013) seslendirdiği ve Arap Coğrafyasında herkesçe bilinen bir eserdir. Örnekteki eser Hikmet Oflazoğlu’nun icrası ile notaya alınmıştır.

Çevirisi:

Dağımızın toprağını kanımızla yoğurduk

Zaman bize ne kadar gazabını getirirse getirsin

Biz burada kalır dağımızı terk etmeyiz

Sedir'in toprağı altından daha değerli⁷⁸

Jabalna

Notaya Alan
Şeniz Çiçekçioglu

♩ = 70

of of of of of of of of o f

ja bal na ja bal na bi dam na tra bu u u ja bal na a mah m a dahır

ğat ba tu je bal na b nib ka ho n mab nit re k ja bal n a

tu ra bil a rd ağ la mın ed da ha b

Nota 2 ‘Ataaba Örneği

‘Ataaba’da ele alınacak konu, onu seslendirecek sanatçıya bağlıdır. Bu bir atışma konusu veya olumsuz bir konu ifadesi olabilirken, ayrıca kişileri övücü methiyeler de olabilmektedir.

⁷⁸ Burada kullanılan “sedir” ifadesi, Lübnan anlamında kullanılmıştır. Çünkü Lübnan sedir ağaçlarıyla ünlü bir ülkedir. Bundan dolayı sedir ve Lübnan ismi bütünleşmiştir. Ayrıca Lübnan bayrağında da sedir ağacı vardır.

3.1.3. Mijana

Mijana “Zecel” türü, yani duyguların coşkun bir dille anlatıldığı Arap geleneksel halk müziğinin bir türü olup, Suriye ve Lübnan halk müziğinde önemli bir yer tutan, müzik eşliğinde söylenen lirik şiirdir. Mijana düğünlerde, özel gecelerde ve buna benzer etkinliklerde söylenir.

Mijana kelimesinin nereden geldiği konusunda net bir bilgi yoktur. Bundan dolayı *Mijana*’nın nereden geldiği ile ilgili farklı yorumlar görebiliriz. Araştırmacı *Marun Abbud*; *Mijana*’nın aslında “ya ma jana” yani “başımıza gelenler” anlamında olduğunu savunuyor. Araştırmacı *Enis Fariha*; *Mijana* teriminin aslının Süryanice dilinde “Najana” kökünden geldiğini ve “şarkı söylemek” anlamını taşıdığını belirtiyor. Enis Fariha; *Mijana*’nın “Mercana” kelimesinden türetildiğini de söyler. Kimi araştırmacılar da “*Mijana*” ve ‘Ataaba’ nın bir prensin ikiz kız çocukları olduğunu da söyler. Ancak bu iddiaların hiçbirisi kaynak gösterilerek ileri sürülmemiştir. Yani bir varsayımdan ibarettir. Aslında *Mijana* ‘Ataaba’ nın ikiz kardeşi gibidir.

Mijana’da birinci satır “ya mijana ya mijana ya mijana” ile başlar (mijana üç kez tekrarlanır ve ilk harfi yani M harfi “kesre” ile başlar). İkinci satır ise, “na” ile biter yani birinci satırla kafiyeli 3, 4, 5 ve 6. satıra “davr” adı verilir. ‘Ataaba’da olduğu gibi 3, 4 ve 5. satırlarda cinaslı kafiye kuralı geçerlidir. Altıncı satır da *Mijana* ile ses uyumu içinde olur.

Örnek :

- 1- Ya mijana ya mijana ya mijanana
- 2- Atini uyunik tensıl suyufina
- 3- Kad al hulu ma yavm kıddami hatar
- 4- İlla ma hubbu mar a bali ve hatar
- 5- Şu hem hubbo yekun marsud bihatar
- 6- Ma dem kul ılıhub tatir ve hanana

Çevirisi:

- 1- Ya mijana ya mijana ya mijana
- 2- Gözlerini bana ver kılıcımı bileyeyim
- 3- Güzel önümden her geçtiğinde
- 4- Onun aşkını düşündüm ve andım
- 5- Aşk yorgunluk ve mutluluk ise
- 6- Onun aşkı tehlikeli olsa da ne olacak

Mijana, ölçülü/usullü ve ölçüsüz/usulsüz olmak üzere iki bölümden oluşur. Ölçüsüz/usulsüz bölümde okunan güfte değişkenlik gösterir ve iç dinamiğinde doğaçlama barındırmasından dolayı *Mijana* bu bölümde, çok güfteli bir yapı ile seslendirilir. Usulsüz/ölçüsüz bölüm yine dinamiği gereği doğaçlamaya bağlı olarak değişken sözler ve ezgiler içerirken; usullü/ölçülü bölümde sözler değişirken, ezgi sabit ve değişmez biçimde tekrarlanır. *Mijana*'nın okunduğu Suriye ve Lübnan'da da bu durum benzerlik gösterir. Ölçülü/usullü bölümde çalınan ezgi de tektir ve her yerde aynı şekilde ile çalınır.

Mijana okunurken, birinci satırda üç kez *Mijana* kelimesini tekrar ederek *Mijanaya* başlanır (Nota 3). İcracının tercihinine göre ritimli olan bölümün girişinde, bu bölüm tekrardan kullanılabilir. Ayrıca farklı ifadelerde kullanılabilir (Nota 4). *Mijana* ölçüsüz/usulsüz okunur fakat ölçülü/usullü bölümü de içinde yer alır. (Nota 5). Kullanılan ifadeler icracının tercihinine göre değişir fakat kalıplaşmış bazı söylemlerde vardır. “*Ahlen va sahlen şarrafuna ihbabibina*” (hoş geldiler safa getirdiler dostlarımız (sevdiklerimiz) bizleri şerefledirdiler). “*Dihket hicar el dar u tallu ihbabina*” (Dostlarımız (sevdiklerimiz) geldiğinde bahçemizin taşları güldü).

♩=80

Nota 3 Mijana Giriş Örneği

♩=80

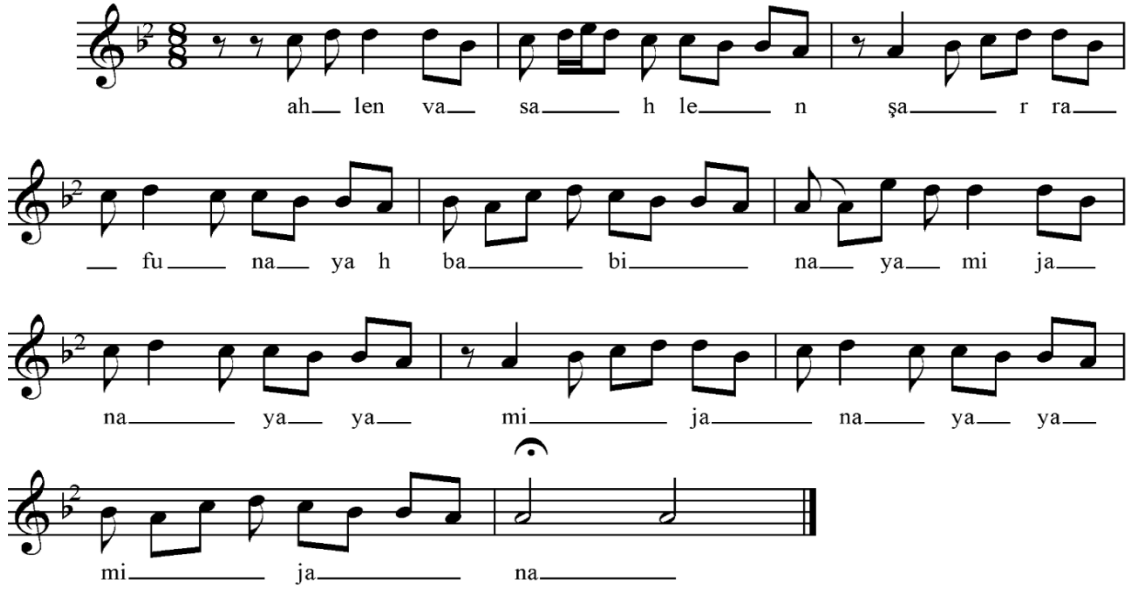

Nota 4 Mijana Giriş Örneği

Mijana

Notaya Alan
Şeniz Çiçekçioglu

♩=100

Nota 5 Mijana Ölçülü/Usullü⁷⁹

⁷⁹ Mijana örneği; Süleyman Çiçekçioglu'nun icra örneğinden notaya alınmıştır.

Düğün ritüellerinde *Mavval*, *'Ataaba*, *Mijana* okuma konusunda Defne ilçesinde ilk akla gelen kişilerden olan Hikmet Oflazoğlu (1953) ile yaptığım görüşmede bu eserlerin seslendirilmesi ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

Mavval, *'Ataaba*, *Mijana* gibi ölçüsüz/usulsüz türleri seslendirmek zor olmakla beraber doğaçlama yeteneğinin de olması gereken meziyetler gerektirir. Günümüz düğünlerinde bu ölçüsüz/usulsüz türlere çok fazla yer verilmemektedir. Bunun birkaç sebebi var; günümüzdeki düğünler 4-5 saatten ibaret bir gece şeklinde yapıldığı için genel olarak insanlar eğlenmek istiyor ve kısıtlı zamanlarını uzun havalarla değerlendirmek istemiyorlar. İkinci bir sebep, ekip solistlerinin bu türleri okuyacak beceriye sahip olmamasından dolayıdır. Üçüncü bir sebep ve bence en önemlisi; insanların Arapçayı, geçmişteki kadar iyi bilmemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu türler icra edilirken dinleyici (sammi'a)⁸⁰ söylenenleri anlaması, okunan esere ilginin olmaması türlerin icrasındaki havayı bozmaktadır. Şöyle ki; Arap Müziği icrasında, solist ve dinleyici arasında bir iletişim söz konusudur. Solistin, icra sırasında dileyiciyi havaya sokması bilindik bir durum olabilir fakat, iyi dinleyicinin (sammi'a) uygun zamanda tepki vermesi, solisti de havaya sokarak daha iyi bir performans göstermesini sağlar. Okunan eserlerin anlaşılması bu eserlere olan ilgiyi azaltmıştır. Benim aktif olarak bu işi yaptığım zamanlarda (1970-1995) düğünlerde bu türlere yer verirdik. Gittiğimiz köy düğünlerinde “‘Ataaba” seslendirirken, köyün önde gelenlerine yönelik övgü dolu ifadeler yer verirdik. Bu durum, düğün için anlaştığımız ücretten çok daha fazlasının, bu eserleri icra ettiğimiz esnada sahneye atılmasını sağlardı.

⁸⁰ California Üniversitesinde Etnomüzikoloji profesörü olan A.J. Racy'ye göre Arap müziğinde dinleyici (semmi'a) tanımını şu şekilde yapmıştır. “Tarab müziğini dikkatle dinleyen ve idiyomatik açıdan uygun tepki veren kişiler.”

Oflazoğlu'nun bu ifadelerini takip ettiğim birçok düğünde teyit etme şansını elde ettim. Günümüz düğünlerinde düğünün ortalarına doğru, ağır halaydan (*Tıklıy*) önce kısa süreli, insanların soluklanmasını sağlar nitelikte bir “*Mijana*” seslendirildiği akabinde ağır halaya geçildiği tespit edilmiştir. Ayrıca *Mijana* okunduğu sırada, Oflazoğlu'nun da bahsettiği gibi insanların soliste tepkiler verildiği tespit edilmiştir. Belli bölümlerde alkış, bazen ıslık veya “Allah! Allah!”⁸¹ gibi ifadelerle soliste eşlik ettikleri görülmüştür.

3.2. Arap Alevi Düğünlerinde Yer Alan Danslar ve İcra Edilen Müzik Türleri

Arap Alevi düğün ritüellerinde yer alan danslar ve müziklerin büyük bölümünü gelenekselleşmiş yapı olarak görebilmekteyiz. Bunun yanında, popüler kültüre ait yapıları da içinde barındırmaktadır. Dans olarak; çiftetelliler, halaylar ve popüler müzikle oynanan oyunlar mevcuttur. Ayrıca düğün ritüelinin büyük bölümünü Arapça (çiftetelli, halaylar ve popüler müziklerin icrasında) icra edilen müzikler oluşturmaktadır. Ancak Türkçe (çiftetelli, halaylar ve popüler müzikler icralarında) olarak icra edilen müziklere de azımsanmayacak kadar uzun süre verilmektedir. Arapça ve Türkçe'nin yanı sıra düğünlerin bazı bölümlerinde (takı töreni, pastanın kesilmesi vb.) kullanılan popüler müzikler Arapça, Türkçe veya farklı bir yabancı dilde olabilmektedir.

3.2.1. Çiftetelliler

Düğünlerde çiftetelliler çalınırken kadın-erkek, yaşlı-genç bütün misafirler reaksiyon göstermektedir. Takip ettiğim düğünlerde yapılan gözlemlerim sonucu, çiftetellilerde genel olarak Arapça eserler icra edilmektedir. Ayrıca icra edilen bu eserler genel olarak oryantal motiflerle bezelidir. Oryantal ritimlerin kullanılmadığı esnada Türkçe oyun havaları da icra edilmektedir. Çiftetelli çalınmaya başlandığında 50-60 dakika kadar sürmektedir. Düğünde bu durum ilk çiftetelli kadar uzun olmasa da 3-4

⁸¹ Allah! Allah! ifadesi dini bir amaçla söylenmemektedir. Ayrıca bu ifade bütün Arap toplumlarında mevcuttur. “Hemen bütün konserlerinde dinleyicilerin neredeyse vecd halinde ayağa kalkarak Ümmü Gülsüm'e seslerinin olanca gücüyle övgüler yağdırmaları, “Allah! Allah!” diye bağırımları sıradan bir durumdu”. (Bkz. Virgincia Danielson; *Mısırın Sesi Ümmü Gülsüm Arap Şarkısı ve Yirminci Yüzyıl Mısır Toplumu*, s.14)

defa tekrar edilir. Çiftetelli oynandığı esnasında genelde klavye yardımı ile darbuka solo geçişlerine yer verilir. Bu durum insanların o anda coşmasını sağlar, aynı zamanda darbuka solosuna kadınlar ve erkekler beraber *göbek atarak*⁸² bu soloya karşılık verir. Katıldığım ve takip ettiğim bütün düğünlerde, çiftetelli içerisinde yer verilen darbuka sololarının tamamının önceden hazırlanmış olarak klavyeden çalındığını tespit ettim. Bir istisna olarak düğün müziği yapan Grup Armoni'nin düğünlerini takip ettiğim esnada bu ritimleri darbuka kullanarak icra edildiğini gördüm. Bu darbuka sololarını icra eden Özhan Güzel ile yaptığım sohbet bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Düğünlerde icra süresi olarak en fazla çiftetellilere yer verilmektedir. Oryantal dans motifleri barındıran çiftetellilerin icrası esnasında darbuka sololarına yer verilmektedir. Genelde Suriye, Lübnan gibi müzik icrası bize benzeyen Arap ülkelerinde hazır olarak yapılmış darbuka soloları kullanılmaktadır. Bunun o esnada hazır olarak kullanılmasının birkaç sebebi var. Teknolojinin gelişmesiyle düğün müziği yapmak daha basit hale geldi ve kalite düştü. Son yıllarda insanlar düğün müzikleri icrasının kalitesindense, düğün müziğini daha ekonomik ücretlere yapan grupları tercih etmektedir. Bu durum yapılan müziğin kalitesini düşürürken grup içerisindeki üye sayısında da tasarruf edilmesine neden olmuştur. Bizim grupta elektrogitar ve bateri çalmaktayım darbuka sololarına yer verildiğinde ise darbuka çalmaktayım.

Geçmişte (1970-1985) düğün müzikleri yapan *Çekmeceli Kızıllar* gurubu üyelerinden Süleyman Çiçekçioğlu (67) ve Hikmet Oflazoğlu (62) ile yaptığım görüşmede bu durumla alakalı olarak şu bilgilere ulaştım:

Düğün müziği icra ettiğimiz yıllarda çok fazla maddi kaygı gütmüyorduk. Bu durum sayesinde müzik icrası sırasında

⁸² Göbek atma, çiftetellilerin çalınması anında sürekli görülen bir eylemdir. Süre açısından uzun bir yer kaplayan çiftetelliler icrası esnasında klavye veya varsa darbuka icra eden kişinin bir dakika gibi bir sürede solo yapmasıyla bu eylem görülmektedir. Çiftetelliler icrası boyunca ara ara tekrarlanır. Ayrıca göbek atma (oryantal ritimler) eylemine sahnede yer alan herkes (kadın-erkek, yaşlı-genç) uyum sağlar ve oryantal olarak bilinen figürleri sergiler.

kullanabildiğimiz bütün çalgılara yer vermeye çalışırdık. Ekiplerin çalgı sayısını azaltarak maddi kaygı yaşamaları düğünlerde klavye kullanımı sonrası oluşmaya başlamıştır”. Ayrıca çiftetelli esnasında sık görülen bir durumda gelin ve damadı içine alacak şekilde oluşturulan halkalardır. Davetliler tarafından halkanın içine alınan gelin ve damat ile oynayabilmek için davetliler, tatlı bir rekabete girerler. Bu rekabetler sonucunda genelde halka sayısı ikiye çıkar. Gelin tarafı gelini, damat yakınları damadı ortaya alacak şekilde halkalar oluşturabilir. Halka nadir de olsa damat ve gelin yakın arkadaşları tarafından oluşturulur (fotoğraf 14). Daha önceleri düğünün ilk çiftetellisi oynanmaya başlandığında solist, damat ve gelinin ailesini sırayla sahneye davet ederken bu durum son zamanlarda rastlanmamaktadır.⁸³

Takip ettiğim düğünlerde çiftetellilerin çalınması esnasında bazı eserlerin ritmik yapılarının hızlandırıldığını bazılarının oyun havası olmadığı halde ritmik yapılarının değiştirilerek icra edildiği tespit edilmiştir. Örnek: “*Havver Yabul Huvvara*”; halay⁸⁴ olmasına karşın oryantal ritimlerle çiftetelli şeklinde icra edilmektedir. “*Ti Raş Raş*” ve “*Ğalluş*”⁸⁵ aynı şekilde halay olmasına karşın oyun havası şeklinde çalınmaktadır. Çiftetelli olarak çalınan “*Bestan Wroud*” isimli eserinde normal ritim yapısından daha hızlı çalınmaktadır.⁸⁶ Tespit edilen başka bir durum ise

⁸³ Düğün sahibi damat tarafı olduğu için ilk önce damat tarafı sahneye davet edilirdi. Damat beyin ailesi (ahlıl ğaris), ardından gelin hanımın ailesi (ahlıl ğarus), en son olarak damat bey ve gelin hanımın ailesi (ahlıl ğaris el ğarus) şeklinde sahneye davet edilirdi. Günümüzde çiftetellilerde ise davetli olarak gelen bütün misafirlerin aynı anda davet edilmesiyle başlamaktadır.

⁸⁴ *Dapke* olarak bilinen bu halaylar Arap ülkelerinde oynanmaktadır. Ülkemizde de *Dabke* adı taşıyan halaylar da mevcuttur.

⁸⁵ Suriyeli sanatçı Ali el Deek’in 2000’li yılların ilk yarısında çıkardığı “*Ğalluş*” isimli eser ile çıktığı günden itibaren Arap Alevi düğünlerinin vazgeçilmez eserlerinden biri oldu. Çıkış yaptığı o günlerde düğünlerde birden fazla kez çalınmaktaydı ve hala güncelliğini korumaktadır. Ali el Deek’in çekmiş olduğu klipte *Dapke* halayının bir türünün oynandığını görebiliriz. Düğünlerde, daha hızlı çalınarak çiftetelli şeklinde oynanmaktadır.

⁸⁶ Bu durum sadece Defne ilçesinde yaşayan Arap Alevilerinin düğünlerinde mevcut olan bir durum değildir. Youtube’da ritmik yapıları değiştirilen eserlerin orjinallerini incelerken bu eserlerin Suriye ve Lübnan gibi Arap ülkelerinde de bu oryantal ritimlerle daha hızlı icra edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca *Bestan Wroud*; Göksel Yılmaz Ensembel’ in 2016’da Hollanda’da çıkarmış olduğu “*Kan Zaman*” isimli albümünde de düğünlerde çalındığından daha ağır bir ritmik yapıya sahip bir şekilde icra edilmiştir.

çiftetellilerin icrası esnada klavyeyi çalan kişi, ses efekti olarak “dilli kaval⁸⁷ ve rebab”⁸⁸ seslerini tercih ediyor. Burada kültürel kimlik simgesi olan çalgıların teknolojiden faydalanarak, tınsal olarak da olsa düğün ritüellerine yerleştirdiğini gösterir.

Fotoğraf 14 Gelin ve Damadın Halka İçene Alınma Anı

Nota 6’da bulunan eser, yukarıda ifade etmek istediğim duruma örnek olarak Ali el Deek’in eseri olan “*Ğalluş*”un tekrar (nakarat) eden bölümüdür. Bu eserin aşağıda görüldüğü gibi metronomu dörtlük nota 85 iken, Mayıs 2015 tarihinde takip edilen bir düğünde bu eserin dörtlük notaya 115 metronomunda çalındığı tespit edilmiştir.

⁸⁷ Yörede Dilli kaval olarak dillendirilmez Arapçası “*şıbbabe*”dir ve bu isimle bilinir.

⁸⁸ Daha önceki düğünlerin ve bu düğünün takibi esnasında klavyede “dilli kaval ve rebab” sesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ğalluş

Notaya Alan
Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU

♩ = 85

ta a leğ si be__ h ulek ğa l luş__ se b ku na

he__ l hıs sa__ di__ ha__ tel men ci__ l ul me n

kuş__ u l hak ni bi he l zuv va__ de__

Nota 6 Ğalluş Şarkı

3.2.2. Halaylar

Arap Alevilerinin düğün müzikleri içerisinde çiftetellilerden sonra en uzun süre yer alan türdür. Türkiye'nin her yerinde bilinen ve oynanan, halaylarla beraber Arap kültürüne ait halaylar da yer almaktadır. Halay türü burada alt kategorilere ayrılmaktadır. Yani Defne düğün etkinliklerinde Halay adı altında birden fazla alt türe rastlamak mümkündür. Günümüzde yöreye özgü bu halayların bazılarını hala düğünlerde yer verilmektedir. Bazı halaylar düğün grupları tarafından icra edilebilse bile, halkın çoğu tarafından bu halayların isimleri dahi bilinmemektedir. Düğün takiplerini yaptığım esnada takip ettiğimiz bazı halaylar şu şekildedir.

3.2.2.1. Seb'avi (Yedili)

Seb'avi (Yedili) özel, tek bir ezgiye sahip bir halay türüdür (*Damat halayı* gibi). Kadınli erkekli oynanan bu halay isminden de anlaşılacağı gibi yedi adım atılarak oynanmaktadır. Yapılan tespitlerde *Seb'avi* (Yedili) halayına takı töreninden sonra düğün sonlarına doğru yer verilmektedir. Nota 7'de yer alan *Seb'avi* (Yedili) halayını Resul Bağ doktora tezinde notaya almıştır. Takip ettiğim düğünlerde bu halayın iki farklı bölümde oynandığını tespit ettim. Nota 8'de yer alan notada ilk portede yer alan 4/4' lük bölümde ezgi çaldığı esnada sol ayak ile hafif çapraz, eğilerek öne doğru ve sağ ayak yerden kesilecek şekilde öne sekilir, ardından geriye doğru sağ ayak basılarak dik konuma gelinir. Sol ayağın çapraz atılmasıyla halay sürekli ilerler. 4/4'lük bölüm çaldığı süre bu şekilde dönülür. İkinci bölüm ise 2/4'lük bölüm yedi adımın atıldığı bölümdür. İlk olarak çift ayak sekilir ve sol ayak dizden bükülerek doksan derece oluşacak şekilde havaya kaldırılır. Sonra sol ayak üzerine sekilerek sağ ayak kaldırılır. Daha sonra sağ ayak yana açılarak iki kez yere vurulur. Ayağı yere ikinci kere vurunca, sol ayak yana açılır ve ardından eller havaya kaldırılarak "hey" diye bağırılır veya çökülür⁸⁹. İlk dönüş ardından ilk çift sekme olayı sol ayak ile ileriye sekilerek devam edilir.

Nota 7 Seb'avi (Yedili) Halayı Notası

⁸⁹ Yaptığım gözlemler sonrası Seb'evi (Yedili) Antakya'nın Serinyol mahallesinde Seb'vi oynanırken yedinci adımda halay çekenler hep beraber çöker. Defne ilçesinin Aknehir mahallesinde yedinci adımda çökülmez. Defne'nin Çekmece mahallesinde ise bu halaya çok fazla yer verilmez.

Seb'avi

♩ = 55

Notaya Alan
Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU

♩ = 110

Nota 8 Seb'avi (Yedili) Halayı Notası

3.2.2.2. Tıklıy⁹⁰ (Ağır Halay)

Tıklıy, orta yaş ve üzeri erkeklerin⁹¹ *Mijana* okunduktan sonra ağır çiftetelliği andıran şekilde oynadıkları bir oyundur (Nota 9) (fotoğraf 15). Bu halay türü ne kadar orta yaş ve üstü erkekler için çalınsa da buna son yıllarda genç erkeklerin ve kadınların da katılmaya başladığı tespit edilmiştir. 2016 Temmuz ve Ağustos aylarında takip edilen dört farklı düğünde de bu durum tespit edilmiştir⁹² (fotoğraf 16). Ağır bir ritmik yapıya sahip bu halayda herkes bireysel olarak el tutuşmadan oynar. Bu halayda herkesin bireysel ve birbirleriyle temas olmaksızın bağımsız bir şekilde oynaması, zihin şemamızdaki halay tanımıyla uyuşmamaktadır. Dolayısıyla Anadolu coğrafyası gibi sınırlı bir bölgede bile müziksel etkinlikte bir edimin karşılığı her zaman aynı sözcük ile

⁹⁰ Bir halay türü olan “*tıklıy*” Arap Alevilerinin bütün düğünlerinde oynanır. Tıklıy (Ağır halay) olarak bilinen bu halay türü 13.08.2016’ da Defne ilçesi, Aknehir mahallesinde takip ettiğim bir düğünde solist bu halaya davet ederken “*Halabiy*” olarak anons etmiştir.

⁹¹ Düğünün genelinde bu halay türü hariç, kadın veya erkekler için özel çalınan bir tür yer almamaktadır. Son yıllarda düğün sonunda gençlere yönelik popüler müzikler çalınmaktadır. Gençlere yönelik çalınan bu türe orta yaş insanlarında katıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca düğünde zılgıtları ve ha ha olarak bilinen manileri tecrübeli orta yaş ve üstü kadınlar seslendirir.

⁹² Antakya’da *Orkestra Armoni* çatısı altında düğün müziği yapan, grupta bateri ve gitar çalan Özhan Güzel (34) ile yaptığım görüşmede *Tıklıy* halayı ile ilgili: Hristiyan Araplarının yaşadığı köylerde bu halaya kadınlarında katıldığını çok daha önceleri görüyorduk. Arap Alevilerinin yaşadığı yerlerde bu durum geçmişte nadir olarak görülse de günümüzde bu durum artık çok farklı. Kadınların yanı sıra gençlerin de mendilleri ile halaya eşlik ettiğini çok rahat görebiliriz.

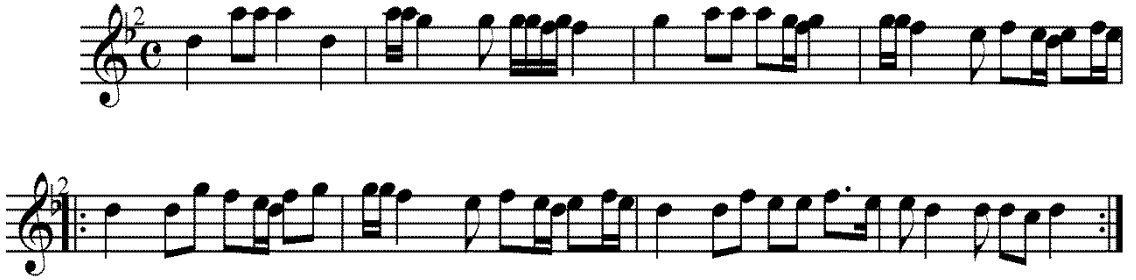
karşılanmayabilir. Müzik, kültürel bir bileşen olarak kültürlerin farklılıklarını da ortaya koyma potansiyeli taşır. Bu farklılıkların tespiti ve ortaya konması Anadolu'daki kültürel zenginliğin bir sonucudur. Düğünlerde oynanan, tespit ettiğimiz diğer halaylarda, dans eden bireylerin birbirleriyle temas eden bir biçimde oynamaları genel geçer halay tanımıyla uyusmaktadır. Bu farklılığa rağmen Arap Alevi düğünlerinde tespit ettiğimiz her iki biçimdeki dans, Defne'de halay ismiyle adlandırılmaktadır. Bölgeye özel temas olmaksızın oynanan bu halayın varlığı Defne'deki müzik ve dans çeşitliliğine işaret eder.

Bir mendilin iki ucu tutulduktan sonra mendil birbirine dolandırılmak için sallanır. Toplanan mendilin iki ucu bir araya getirilir ve genelde sağ elde iki ucu bir arada tutulur ve halay boyunca sağ el havada tutulur. Sol el ise arkada bel hizasında duracak şekilde çiftetellideki hareketlere benzer bir şekilde oyun sergilenir. Bu halay oynanırken ritim hızlanarak çiftetelliye döner bu esnada genel olarak “Yah Veydalak”⁹³ eseri icra edilir (Nota 10).

Tıklıy

♩=75

Notaya Alan
Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU

Nota 9 Tıklıy Halayı Notası

⁹³ Antep yöresine ait olan *Bahçada mış mış (Arabım fellahi)* olarak bildiğimiz eserin müziği “Yah vaydalek” ismi ile Arap ülkelerinde çok eski icra edilen bu eserden alıntıdır.

Fotoğraf 15 Tıkly Halayı Fotoğraf Örneği (2007)

Fotoğraf 16 Tıkly Halayı Fotoğraf Örneği (2016)

Yah vaydalek

Notaya Alan
Şeniz Çiçekcioğlu

♩ = 90

ya h vey de le___ k ya yah vey de li___ a___ h___ al___ la hi

gi___ n___ mi b te___ li___ ya ya h vay l va___ y li

mi___ n___ ni hu___ m___ ak___ ter ba la y ya___ mi n ni___

hu___ m bil___ sa yef la___ ğud bi___ n___ tu hu___ m

___ va___ ra hil ğa li___ di r ra___ ha li___

Nota 10 Ya Vaydalek

3.2.2.3. Arje

Arje: Genç-yaşlı, kadın ve erkeklerin beraber oynadığı, Türk müziğinde 8/8'lik düyek usulüne denk gelen ritim kalıbıyla oynanan bir halay türüdür. Arje halayı, Lübnan, Suriye'de oynanmaktadır. *Dabket el Arja* (Arje Halayı) olarak bilinen halay davul, dilli kaval (*Şıbbebi*) veya davul, *Mijviz* eşliğinde oynanmaktadır (fotoğraf 17).

Fotoğraf 17 Hayakel Baalbeck Dabketl Arje Halayı⁹⁴

Arje Halayı: Kadın ve erkeklerle beraber oynanmaktadır. Sol ayak ile ön çapraza sekerek adım atılır. Sonra geriye doğru tersi sağ ayakla yapılır. Bu adımlar iki kez atıldıktan sonra sol ayak ile sağ çapraza doğru ayak yere vurulur. Sonra yine sol ayak ile sol çapraza doğru ayak yere vurularak hareket bitirilir ve tekrar sol ayak ile sağ çapraza doğru sekilerek devam edilir (fotoğraf 18). Notası, (nota 11)⁹⁵. Lübnan ve Suriye’de oynandığından daha farklı oynanmaktadır. Ritim yapıları benzerlik gösterirken, hareket etme şekillerinde farklılıklar vardır. Genel anlamda öne doğru ve geriye doğru yapılan esneme hareketleri benzerlik gösterirken burada periyodik olarak aynı hareketler daha naif yapılırken. Lübnan ve Suriye’de çekilen halayda fiziksel güç daha ön planda ve hareketler daha karmaşık. Ayrıca burada halay başı mendil sallarken, orada halay başı kılıç, tespih, baston kullanabilmektedir.

⁹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=RtnhgMHpS6o> (2016)

⁹⁵ Takip ettiğim düğünlerde Arje Halayına yer veriliyorsa bu halay için “*Malatya Bulunmaz Eşin*” eseri çalınıyor. Yaptığım görüşmelerde bu durumun bir alışkanlık haline geldiğini tespit ettim.

Fotoğraf 18 Arje Halayı Çekilme Anı

Saz...

Ma lat ya Ma lat ya bu lun maz e şin Saz...

bu lun maz e şin... Gö nül le ri coş tu rur

ay la gü ne şin... A ma na nom a ma na nom

Ker nek li mi sin... Ker nek li mi sin Saz...

Ker ne ğe gel me ye de ye min li mi sin

Nota 11 Halay Nota Örneği⁹⁶

⁹⁶ www.turkudostlari.net/nota

Özhan Güzel, yörede oynan halaylar hakkında şu bilgileri vermektedir:

Üçayak, Seb'avi (Yedili), Tıklıy, Arje, Zeytuni ve Kevser” gibi halaylar yörede bilinmektedir. Arje, Tıklıy ve Seb'avi halayları günümüz düğünlerinde yer verilen oyunlardır. Bazı düğünlerde yer vermesek bile özel olarak istenmektedir. Fakat Zeytuni ve Kevser halay türlerine günümüzde düğünlerde yer veremiyoruz çünkü insanlar bu halayları artık bilmiyor ve oynayamıyor. Farklı Arap düğünlerinde bu durum değişebiliyor. Örneğin Arap Hristiyan düğünlerinde bu halaylara yer veriyoruz. Seb'avi (Yedili) dediğimiz halay bizim düğünlerimizin sonlarında 5-10 dakika çalınırken, Hristiyan olan Arap düğünlerinde 25-30 dakikalık süreleri bulmaktadır.

Yapılan görüşmelerde tespit edilen ve icrası yapılmayan “Kevser, Zeytuni” halaylarıyla ilgili bilgi, takip edilen düğünlerde de icra veya icra edilmesine yönelik bir talep tespit edilememiştir.

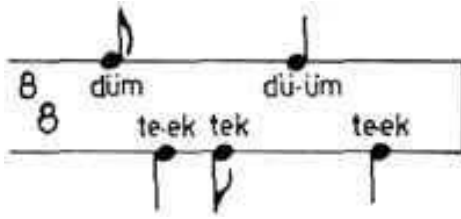
3.2.2.4. Düğünlerde Yer Verilen Halaylarla İlgili Bazı Tespitler

Arap Alevileri düğünlerinde halayın, çiftetellilerden sonra en fazla süre yer verilen oyun türü olduğunu daha önce de belirtmiştik. Ülkemizin her yerinde bilinen halaylarla beraber yörenin kendine ait halayları da düğünlerde çalınmaktadır. Takip edilen düğünlerde, halaylarla ilgili yapılan gözlemleri, düğün müziği yapan Grup Armoni üyeleri Özhan Güzel (34) ve Özcan Güzel (40)⁹⁷ şu şekilde açıklar:

İlk olarak çalınan bazı halay ezgilerinin bu ritmik yapıda olmadığı halde halay olarak çalınıyor olması ile ilgili Özhan Güzel: “Bu durum sadece halaylar için geçerli değil. Diğer türlerde de bu durumu görebilirsiniz. Çiftetellilerde, ritmik yapısı yavaş bir eserin ritim yapısının hızlandığını görebilirsiniz. Bu durum halaylar içinde geçerlidir. Halay

⁹⁷ Özcan Güzel (40) piyanist Grup Armoni ekibinde Klavye icra etmektedir.

olmayan bir eserin halay çalındığı esnaya ritmik olarak uydurulup çalındığını görmek mümkün. Örnek olarak Leylim ley, Dam üstüne çul serer, Ağrı dağın eteğinde gibi eserler halay ezgileri olamadıkları halde, halay çekilirken duymanız mümkün”. Ayrıca yörede oynanan, Türk müziğinde 8/8 düyek usûlünün ritmik yapısına denk gelen Arje halayının, 8/8’lik usûlündeki “Malatya bulunmaz eşin” eseri eşliğinde oynanmaktadır (fakat yine davul çalanların düyek ritmi çaldıklarını tespit ettim.), (Şekil 3). Özcan Güzel bu durumla ilgili olarak: “Uzun zamandır Arje oynanacağı zaman “Malatya bulunmaz eşin” eserini çalıyoruz. Bunun sebebi ise bu halay için çalmamız gereken orijinal bir eser çalındığında insanların bu halayı oynamayı becerememesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum sadece bu halay için geçerli değildir. Kevser, Zeytuni halaylarını insanlar oynayamadıkları için icra edemiyoruz. Ayrıca Seb’avi halayı Arap Alevi düğünlerinin sonlarında 5-10 dakikalık süre ile oynanırken, Arap Hristiyan köylerinde farklı bir başlangıçla çok daha uzun süre yer vermekteyiz.”

Şekil 3 Düyek Usûl Örneği

3.2.3. Arap Alevi Düğünlerinde Popüler Müzik ve Danslar

Popüler müzik, son yıllarda Arap Alevi düğünlerinin vazgeçilmezi haline gelmiştir. Düğün sonlarında gençlerin eğlenmesine yönelik yapılan bir uygulamadır. Düğünün bitimine yakın son 15-20 dakikalık bölümde gençlerin istekleri üzerine, cd veya bilgisayar vb. araçlar yardımı ile seslendirmeler gerçekleştirilir. O yılın Hit (Arapça, Türkçe veya yabancı dilde) eserlerinden 3-4 eser çalınır. Gençlere yönelik

yapılan bu uygulamaya orta yaşlı insanların katıldığı görülür. Ayrıca gelin ve damadın, giriş dans müziği ile bütün misafirlerin ilk dans müzikleri de popüler müzikten tercih edilebilmektedir (fotoğraf 19). Ayrıca takı töreni (*Şaboş*) ve pasta kesimi esnasında da popüler müzik kullanılmaktadır.

Fotoğraf 19 Popüler Dans Etme Anı

Takı Merasimi “*Şaboş*”⁹⁸

Evlenmekte olan çifte, düğün esnasında maddi anlamda imece usulüyle yapılan katkıdır. Düğün ortasında solist “*Benlebbes el ğaris ul ğarus şo bit kulo hallet illa ma hallet*” misafirlere, takı takma merasimi zamanının gelip gelmediğini sorar ve merasimi başlatır. Gelin ve damadın boyunlarına iki yandan da sarkacak şekilde, takıların asılabilmesi için geniş kurdeleler asılır (fotoğraf 20). Takı takma esnasında da cd çalar veya bilgisayar yardımı ile yavaş ritimli, popüler müzikler çalınır.⁹⁹

⁹⁸ Takı takma merasimine *Şaboş* denmektedir. Takılan para veya altına “Nakta” denir. Günümüzde uygulaması neredeyse bitmiş olan takının kim tarafından ve ne takıldığı ile ilgili misafirlere duyuru yapılmaktaydı. Bu anda “*Şaboş şaboş min ğamma lal ğarus lal ğarus savara*” (gelinin amcasından geline bilezik) ardından zılgıt çekilerek yapılmakta idi. Bu uygulama yerine düğün esnasında yapılan video çekimi ile kimin takı olarak ne taktığı tespit edilebilmektedir. Fakat bazı yerlerde takı

Fotoğraf 20 Takı Takma (*Şaboş*) Merasimi

Yukarıda da belirttiğim gibi popüler müzik, düğün pastası kesimi anında da tercih edilmektedir (fotoğraf 21). Pasta kesme işlemi bütün düğünlerde mevcut olmamakla birlikte Ağustos 2016’da takip ettiğim bir düğünde acıbadem kurabiyesi ve meyve suyunun ikram edildiğini tespit ettim.

merasimi için bir masa oluşturulur. Takı takan kişinin ve takı miktarını bir deftere not ederler. Bu ritüel artık yapılmısa da Ağustos 2016’te Büyükçat Mahallesi’nde takip ettiğim bir düğünde uygulandığını tespit ettim.

Fotoğraf 21 Pastanın Kesilme Anı

Arap Alevileri düğünlerinde popüler müziğin kullanıldığı alan ve kullanım süresi yıldan yıla değişkenlik göstermektedir. Son üç-dört yıldır Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi Defne'de yaşayan Arap Alevilerinde de Moğolların “*Dinleyi verin gari*” eserine ilgi gösterilmektedir. Takip ettiğim düğünlerin birçoğunda çalındığını gördüm. Ayrıca çalınmadığı zaman da birçok kişinin düğün ekibinin yanına gelerek çalınmasını istediğini gözlemledim. Eser kayıttan çalındığı sırada gelin ve damat ortada olacak şekilde yuvarlak yapılmaktadır. İlk bölüm çalarken kimi yerlerde belden tutacak şekilde gelin ve damat etrafında dönülüyor (fotoğraf 22).

Fotoğraf 22 Halka Oluşturulduğu An

Halka oluşturduktan sonra eserin nakarat bölümü çalmaya başladığı an herkes ortada yer alan damat ve geline doğru koşuyor ve hep beraber havaya sıçırıyor (fotoğraf 23). Nakarat sona erdikten sonra damat ve gelin ortada bırakılıp tekrardan halka oluşturuluyor. Bu durum eser bitene kadar tekrar ediliyor. Bazı düğünlerde nakarat kısımlarında damadın misafirler tarafından havaya atıldığı da görülmektedir.

Fotoğraf 23 Herkesin Beraber Sıçradığı An

3.3. Arap Alevileri Düğün (Çırs) Müziklerinde Müziksel Bir Bileşen Olarak: “Dil”

Arap Alevilerinin anadili Arapçadır. Yaptığım görüşmelerde birçok kişinin ortak düşüncesi, anadil olan Arapça'nın konuşulma ve öğretilme seviyesinin giderek azaldığı yönündedir. Günümüzde gençlerin Arapça'yı öğrenmemelerinin farklı sebepleri olduğu düşünülmesine rağmen, insanların birçoğu 1980 Askeri darbesinin bu durumu pekiştirdiğini ve hızlanmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Bu durum Arap Alevilerinin anadili olan Arapçayı konuşmaya, geliştirmeye engel olduğu gibi Arap müziğinin de dinlenmesini ve söylenmesini de uzun bir süre engellemiştir. Bu dönemde yaşamış, gençler ve çocuklar yaşadıkları bu olumsuzluklar yüzünden, kendi çocuklarına anadillerini öğretme kısmında ön yargılı, endişeli tavırlar sergilemiştir. Bu tutum günümüzde birçok gencin Arapça'yı öğrenememesine neden olmuştur. Günümüz kuşağının anadilini neredeyse bilmiyor olmasının sebebi, geçmişte yaşanmış bu ve benzeri olaylardır. Genç kuşağın anadilini bilmemesi olumsuz bir durummuş gibi görünse de anne ve babalarının yaşadıkları korku ve endişeleri gütmedikleri anlaşılmaktadır. Öyle ki; anadilde yayımlanan dergiler, Arapça tiyatrolar, Arapça kısa

filmler, üniversitelerde toplantılar, Arapça şarkıları seslendiren müzik grupları, bu amaçla yapılan festivaller vb. etkinliklerle kendi kültürlerini yaşatmaya, tanımaya ve tanıtmaya çalışmaktadırlar.

Cumhuriyet sonrası 1939'da Hatay ilinin Türkiye sınırları içerisinde yer almasından sonra da sosyolojik baskılar nedeniyle kendi kültürlerini yaşatmaları, dillerini konuşmaları gün geçtikçe zorlaşmıştır. 1980 Askeri darbesi sonrası Arapça konuşmak ve düğünlerde Arapça eser çalmak yasaklanmıştır. Daha sonraları bu yasak ortadan kalkınca Arapça şarkılar düğünlerdeki yerini tekrardan almıştır. “Nusayrilerin dil konusunda da bu dönem sonrası Arapça müzik çalınmasın diye askerin düğünü basması gibi olaylar anlatılır¹⁰⁰. Nusayrilik ulusal kimlik çelişkisinde dinsel ve dinsel müdahalelere de maruz kalmıştır” (Karasu, 2012: 140).

Arap Alevilerinin düğün müzikleri incelendiğinde, kendilerine ait belirlenmiş olan repertuvarlarını, yine kendilerine ait olan etkinliklerde seslendirirler. Bu etkinliklerden Arap Alevi düğünleri, bu çerçevede en önemli kaynak olarak dikkat çeker. Arap Alevileri, düğünlerinde kendi kültürel kimliklerini müzik aracılığıyla belirginleştirirler. Burada müziğin hemen tüm bileşenlerini kendi kültürel kimliklerini temsil edebilecek şekilde biçimlendirirler. Örneğin kullandıkları çalgılar; kullandıkları repertuvar; kullandıkları dil bu etkinliklerde onların Arap Aleviliklerini vurguladıkları alanlar olarak dikkat çeker. Fakat Arap Alevileri geçmişte anadillerini konuşma kısmında yaşadıkları sıkıntıları, düğün müziklerini Arapça olarak tercih etmelerinde de bazı sorunlar yaşamışlardır.

Arap Alevilerinin düğün ritüellerinde Arapça ve Türkçe bir arada kullanılmaktadır. Çalınan eserlerin geneline yakını Arapça olmakla beraber Türkçe eserlere de geniş yer verilmektedir. Bunun yanı sıra müzisyenler gelen misafirlerle de Arapça ve Türkçe olarak iletişim kurmaktadır. 1970-1995 yılları arasında düğünlerde solistlik yapmış olan Hikmet Oflazoğlu ile yaptığım görüşmede, düğünlerdeki çift dilliliği kendisi şu şekilde ifade etmektedir:

¹⁰⁰ O tarihlerde düğün müzikleri yapan “Çekmeceli Kızıllar” grubunda yer alan Süleyman Çiçekçiöğlu ve Hikmet Oflazoğlu ile yaptığım görüşmelerde bu sorunu yaşadıklarını hatta bazı eserlerin kesinlikle çalınmasının yasak olduğunu ifade ettiler. Günümüzde neredeyse herkesçe bilinen “Meryem Meryemte”.

Düğünlerde şimdi de olduğu gibi geçmişte de çift dillilik hâkimdi. İcra edilen müzik Arapça ağırlıklı olmakla beraber Türkçe eserlere de yer verilmekteydi. Arapça konuşan insan sayısının daha fazla olması, Arapçanın günümüzdeki kadar erozyona uğramamış olmamasından kaynaklı olarak, Arapça tercih edilen eserlerin daha fazla ve dil özelliği daha ağır, türleri (Mavval, 'Ataaba) tercih edilmekteydi. Günümüzde, gençler de bu türleri seviyor olmasına karşın eserlerde kullanılan dil yapısı ağırdır. Düğünlerin süresinin kısalması etkeninden kaynaklı, daha fazla eğlenme arzusu ile bu eserler artık tercih edilmemektedir. Çünkü bu eserler ağır ritimli uzun hava türündedir. Ayrıca Mavval-'Ataaba gibi türlerin yer verilmesi, düğün ekibinin marifetine, Arapça diline kullanabilme hâkimiyetine bağlıdır. Bu tür etkenlerden dolayı bu eserler yerine genel olarak oyun havaları çalınmaktadır. Bir istisna olarak genellikle düğünlerin ortalarına doğru orta yaş ve yaşlı insanlar için çalınacak ağır halaydan (Tıklı) önce "Mijana" seslendirilir.

Arap Alevileri, kültürel kimliklerinin belirginleştirilmesinde her ne kadar diğer bileşenler ile kendilerini konumlandırırsalar da, burada "dil" başat bir unsur olarak dikkat çeker. Etkinliklerde kullandıkları dil hem Arapça hem de Türkçe olarak iki dilli bir yapıdadır. Kültürel ve tarihsel kökenlerinin Arap olmasından kaynaklı repertuvarlarının çoğunluğunu Arapça eserler oluşturur. Bunun yanında Türkçe eserler de yer almaktadır. Arapça çalınan oyun havalarıyla beraber Türkçe oyun havaları da çalınmaktadır. Hatta daha önce belirttiğimiz gibi düğünde Arapça bir eser çalınırken eser sonunda makam ve ritim yapısına uygun bir Türkçe esere giriş yapılarak devam edildiği tespit edilmiştir. Daha özel bir örnekle: Geçmişte, Arapça olan bazı eserlerin müziklerini kullanarak Türkçe sözler yazmak kaydıyla üretilmiş eserlerin bir kıtasının Arapça, ikinci kıtasının ise Türkçe olarak söylendiğini de tespit ettik. Ya ayn Moulayitayn" Türkiye'de Erkin Koray'dan Bildiğimiz "Şaşkın", "Qaddukau Al Mayyas- Ada Sahillerinde Bekliyorum",

“Yah Veydalak- Arap’ım Fellahi”, “Allah Allah ya Baba-Mavilim Mavilendim” vb. eserler. Ayrıca bu eserlerin bir bölümünün Arapça, bir bölümünün Türkçe söylenmesi de solistin inisiyatifindedir.

3.3.1. Arap Alevi (Nusayri) Düğünlerinde Çift Dillilik Örnekleri

Arap Alevilerinin düğünlerinde çift dillilik hâkimdir. İnsanların birbirleriyle olan iletişimleri, müzik grubu ile gelen davetliler arasındaki iletişim de Arapça ve Türkçe olarak kurulmaktadır. Bu hem müzik içinde hem de müzik dışında karşılaşılan bir edimdir. Örnek: Müzik ekibi: “Öncelikle gelin ve damat aileleri adına hayırlı akşamlar dilerken hoş geldiniz diyor, gelin ve damat için kuvvetli bir alkış istiyorum”. (*Avvele masa el hayr. Ahle u sehla fiken cemiğan ğan ahlil ğaris ul ğarus samğuna faksa ğal ğaris ul ğarus.*) Arapça anonsundan ardından Türkçe olarak tekrarını yapar. Ayrıca yapılan müzikte Arapça ve Türkçedir. Arapça şarkılar... (*Saydale, Tiynel Havvaşo, Ya Hala Biddeyf, Mazzike ya Mazzike vb.*) Türkçe olarak da ritmik ve makam yapısına uygun popüler şarkı ve türküler (*Ankara’nın bağları, Hayatı tespih yapmışım, Antep’in hamamları, Kalenin bedenleri vb.*) söylenir. Birkaç özel örneği olan, aynı ezgiye sahip Arapça ve Türkçe eserlerin bir kıtasının Arapça bir kıtasının ise Türkçe seslendirildiği olur¹⁰¹.

Örnek:¹⁰²

Arapça	Türkçe
Ya reyteni ğıtrıyyi	Bir dalda iki kiraz
Ğal şıbbek el ğıllıyyi	Biri al biri beyaz
Belki ğadle el mahbubi	Eğer beni seversen
Yırme selam ğaleyi	Mektubunu sıkça yaz

¹⁰¹ Bir bölümü Arapça, bir bölümü Türkçe seslendirilen eserler: Arapça olan eserlerin müzikleri kullanılarak Türkçe sözler yazılmış, Türkiye’de de geniş kitlelerce bilinen eserlerdir. “Ya ayn moulayitayn” Türkiye’de Erkin Koray’dan Bildiğimiz “Şaşkın”, “Qaddukau el mayyas- Ada sahillerinde bekliyorum”, “Yah veydalak- Arap’ım fellahi”, “Allah Allah ya baba-Mavilim mavilendim” bu eserlerin bir bölümünün Arapça, bir bölümünün Türkçe söylenmesi solistin inisiyatifindedir.

¹⁰² Bu örnek ve aşağıda verilen ikinci örnekte de müzikler aynı olup sözler anlam benzerliği göstermemektedir.

İlna ılna şo ğmalna

Sallasan sallasana mendilini

Bulbol ğal şacer ğanna

Akşam oldu göndersene sevdiğimi

Arapça:

Ahlan va sahlân va marhabten billicen

Lakğud varaş el derb la samar la mayncan

Nu beygulo an sadağna u beykulon annican

Nu beygulo sabatu bi ras cabiaa

Ya any mouleyyenten u tnağ mulayye

Cısırıl hadid in gatağ mın dous icreyye

Türkçe:

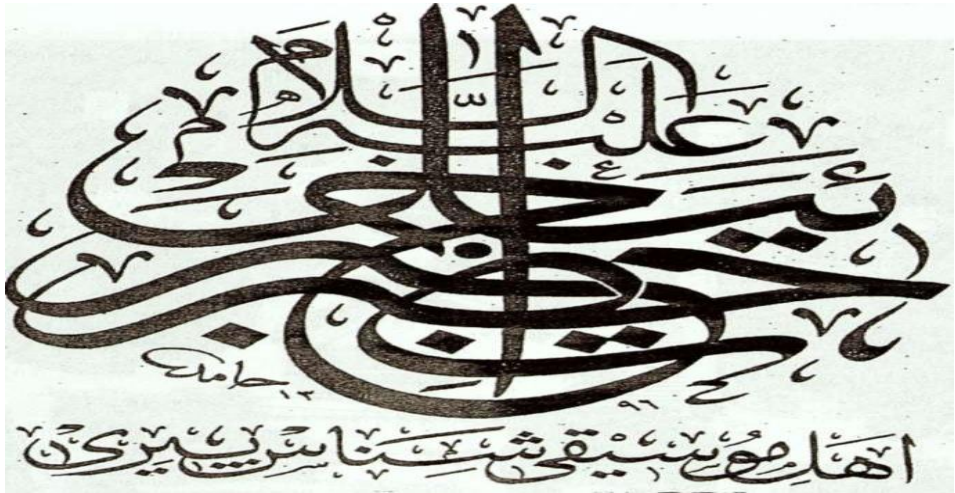
Aşk şarabı içmesi hoştur şaşkın

Şarap peşinden koşmak boştur şaşkın

Bir o yana bir bu yana yatma şaşkın

Tenhalarda menhalarda bitmiş aşkın

3.4. Arap Alevileri Düğünlerinde Kullanılan Çalgılar

Ehl-i Musikişnas Pîrî ya Hazreti Cebrail¹⁰³

¹⁰³ Hattat Hâmid Aytaç (1891-1962)

Yukarıdaki levha musikî veya musikî ilgili eski bir Türk efsanesini anlatmaktadır. Bu efsaneye göre yüce Allah iki insan olarak bilinen Âdem'in kalıbını yarattıktan sonra, ruha: “- Adem'in vücuduna gir! diye emreder”. Ruh girmeye korkar. O zaman Tanrı, Cebrail'e: “cennetten Koşney'i getir ve çal!” diye emreder. Bu yüce emir üzerine Cebrail cennetten alıp getirdiği Koşney'i çalınca mest olan ruh bedene girer. Bu efsaneye göre yaratılış ile birlikte ilk çalgı çalan Hz. Cebrail'dir. Bu sebepten Hz. Cebrail musikişinasların pîri kabul edilir. Yine bu efsaneye göre yaratılış ile birlikte ilk çalgı “Koşney” yani “Çifte” dir (Erguner, 2004).

Cebrail'in musikişinasların pîri şeklindeki vasfı Arap Alevilerinde de kabul görmektedir. “İsmail Özdemir (2012), çevirisini yaptığı ‘Arap Alevileri Tarihi’ kitabının önsöz bölümünde, *Nusayri Alevilerin kitaplarında bazı saz aletlerini yeryüzüne Cebrail'in indirdiği ya da icat ettiği yazar* diye belirtmiştir”.

Arap Alevileri topluluğunun yaşadığı coğrafya incelendiğinde, geleneksel çalgıların Zamr (Argun)¹⁰⁴ (fotoğraf 24) , Rebap¹⁰⁵ (fotoğraf 25) ve Dilli Kaval (Şıbbebe)¹⁰⁶ (fotoğraf 26) olduğunu söyleyebiliriz.¹⁰⁷ Bu durum Suriye ve Lübnan'da yaşayan Arap Aleviler için geçerliken Türkiye'nin Hatay İlinin, Defne ilçesinde bu tespit pek de geçerli değildir. Defne'de yaşayan Arap Alevilerinde bu çalgıların icrasının unutulduğunu, kullanılmadığını söylemek mümkündür. Yörede elli-altmış yıl öncelerini bilen insanlarla yapılan görüşmelerde Zamr (Argun) ve Dilli Kavalın

¹⁰⁴ Çift borulu, üfleli halk çalgısıdır. Çeşitli boylarda iki su kamışının yan yana getirilmesiyle yapılan çalgıya Hatay'da bu isim veriliyorsa da aynı çalgı Anadolu'nun muhtelif yerlerinde farklı isimlerle anılmaktadır. En sık rastlanan isim “Çifte”dir. (Bkz. Melih Duygulu; Türk Halk Müziği Sözlüğü, s. 46)

Bkz. Halil Atılgan; İzmir'den Anadolu'ya, *Antakya'da Unutulmuş Bir Halk Sazı Argun*, s.13

¹⁰⁵ Yaylı bir halk çalgısı... Daha çok Güneydoğu Anadolu'da kullanılmaktadır. Eski dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok yerinde görülmekte ise de ağırlık olarak şehir muhitinde revaç bulmuştur. Günümüzde Arap ve Kürt aşiretleri arasında farklı biçim ve boyutlarda rebaplar kullanılır. (Bkz. Melih Duygulu; Türk Halk Müziği Sözlüğü, s. 371-72)

¹⁰⁶ Geçmiş, insanlık kadar eski olan dilli kaval, tarih boyunca yayıldığı toplumların farklı kültür ve musiki sistemleri içinde değişik ad ve biçimleriyle çalına gelmiş. Çalgının, değişik kültür ortamlarında yer almaya başlaması, onun biçim ve çalınışında da farklılığa neden olmuştur. Milletlerin, kendine has kültürü, buna bağlı olarak da birer musiki sisteminin olduğu genelde bilinmektedir. Kaval, ses yapısı ve çalınış tekniği olarak yabancı üfleli çalgı flütten farklıdır.

Dilli Kaval Ailesi: 12 ses çeşidinden oluşan, tercihen ağaçlardan ya da madeniden yapıp kullanılan, soprano ve alto tonları içerir. Dilli kaval, ülkemizde yüzyıllar boyu, birçok yerel ad ve biçimleriyle (gelişigüzel) kişisel becerilerle yapıp, metotsuz olarak çalına gelmiş, ancak 1981'den itibaren İTÜ. T.M.D.K ilk defa bilimsel olarak (Yrd. Doç. B. Tarla başı tarafından) öğretilmeye ve saygınlık kazanmaya başlanmıştır.

¹⁰⁷ Resul Bağlı, Doktora Tezi, “Türkiye’de Yaşayan Arap Alevilerinin Etnik ve Müzikal Kimliği”, s.237

(Şıbbabe) yörede bazı kişilerce düğünlerde çalındığını, Rebab çalgısının ise yörede yer almadığını dile getirdiler. Zamr (Argun-E'neyyik) ve Arap coğrafyasında benzeri bir çalgı *Mijviz*¹⁰⁸ (fotoğraf 27) eşliği ile genel olarak *Dabke* (halay) çekilirken kullanılır. Defne ilçesinde Zamr (Argun) icrası örnekleri, “Değirmenyolu Mahallesinde Dırgan Hürriyetoğlu¹⁰⁹, (Dırgan Huri). Zamr’ın yaşayan son dönem temsilcisi Harbiyeli Selim Aslanyürek’tir. Lakabı ise Selim Leri’dir”¹¹⁰ (Bağı, 2014: 240-41). Ayrıca Bağı doktora çalışmasında Rebab çalgısı ile ilgili şu tespitte bulunmuştur. “Tez çalışmamız sırasında görüşme yaptığımız Hasan Özgün; amcası Murat Özgün’ün Rebab kullandığını ve bu enstrümanı Suriye’den getirttiğini belirtmiştir. Hatay/Serinyol’da ikâmet eden Salih Atay (Salih Cırdi) Rebab kullandığını ve Suriye’den gelen bir akrabasından etkilenerek Rebab çalmaya başladığını belirtmiştir. Alan çalışmasında Turan Mansuroğlu dedesinin dilli kaval çaldığını belirtmiştir” (Bağı, 2014: 240-41).

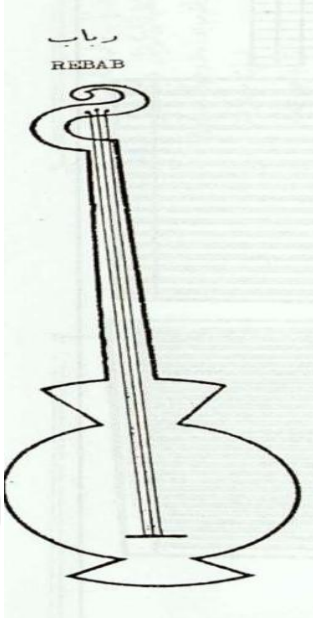

Fotoğraf 24 Zamr (Argun)

¹⁰⁸ Mijviz: (Arapça : مجوز) Filistin , Lübnan , Ürdün , Suriye ve Irak'ın geleneksel bir müzik enstrümanıdır. Arapçadaki adı, mijviz'i çift borulu, tek sarmallı , iki kısa boru bambu kamış borusundan dolayı “ikili” veya “evli” anlamına gelir. Mijviz eşit uzunlukta iki borudan oluşur; Her borunun parmak izi için yaklaşık beş veya altı küçük delik bulunur. Mijviz, Mısır'da ve Levant'ta , Levant'ın folklorik çizgi dansı olan oryantal dans veya dabke'ye eşlik olarak oynanır.

¹⁰⁹ 2011 yılında 80 yaşında vefat etmiştir

¹¹⁰ Bkz. Mithat Kalaycıoğlu, “Hatay Halk Bilimi-II” 2001, s. 82

*Rebab*¹¹¹

fotoğraf 25 Rebab

Fotoğraf 26 Dilli Kaval (Şıbbabe)

¹¹¹ Abdülkadir Meragî'de Türk Çalgıları Dr. Süreyya Agayeva, Musiki Mecmuası No:466

Fotoğraf 27 Mijwiz

Defne ilçesindeki Arap Alevi düğünlerinin, 1960'lı yılların sonlarına kadar neredeyse tamamına yakını davul-zurna ile yapılmaktaydı. Teknolojinin gelişimi ve farklı çalgıları içinde barındıran müzik gruplarının kurulmasıyla bu durum değişime uğramaya başlamıştır. Davul-zurna grupları yerini daha kalabalık çalgı gruplarına bırakmıştır. Yaptığım görüşmelerde elde ettiğim bilgiler doğrultusunda bu çalgılar: Bağlama, cümbüş, keman, ud, akordeon, bateri vb. müzik grupları başta şehir merkezlerinde yaygınlaşmıştır. Yaygınlaşmanın temel dinamiği elektriğin varlığıdır. Şehir merkezinde elektriğin olması sayesinde müzik ekipleri sorun yaşamadan yaygınlık kazanırken, elektriğin olmadığı köylere, daha geç ulaşmıştır. Elektriğin köylere ulaşması ve teknolojinin gelişimiyle davul-zurnalı düğünler yavaş yavaş düğün alanlarını, bünyesinde farklı çalgılar barındıran daha geniş çalgı ekiplerine bırakmıştır. Farklı çalgılardan oluşan kalabalık grupları kurulması ile gerçekleşen değişim, ilerleyen yıllarda teknolojinin de hızlı gelişimi sonucundan etkilemiştir. Bu değişim düğün gruplarının çalgı seçimlerini ve ayrıca grupta yer alacak kişi sayısının değişmesine neden olmuştur.

Günümüzde ise Arap Alevilerinin düğün ritüellerinde çalgı gruplarının geneline yakını; klavye, bağlama, davul, zurna, bateri, gitar vb. çalgılardan, 4-5 kişiyi geçmeyecek şekilde gruplar oluşturulmaktadır. Düğün müzikleri yapan Özhan Güzel ile yaptığım görüşmede, bu durum şu şekilde açıklamaktadır:

Çalgı tercihleri düğünden düğüne değişmektedir. Oluşturulan ekipte tercih edilen çalgılarla beraber davulun kullanılması (iki davul veya daha fazla) ve çalgı çeşitliliği olabilmesi düğün yapan ailenin maddi olanağı ile alakalıdır. İnsanların maddi olanaklarının kısıtlı olması sebebiyle çalgı ekibinin sayısı buna paralel olarak değişmektedir. Maddi kaygının güdülmediği bir düğünde çalgı ekibinin sayısı arttırılabilmektedir.

Aktif ve pasif olarak izlediğimiz düğünlerde ve düğün müziği icrası yapan farklı müzisyenler ile görüşmelerimizde, elde ettiğimiz veriler Güzel'in bu ifadelerini doğrulamaktadır.

3.5. Arap Alevileri Düğünlerinde Müzik Grupları

Düğün müzik grupları; geleneksel veya popüler normlar çerçevesinde, yeni oluşturulacak ailenin, yapılan düğünlerinde sevdikleri yakınlarıyla, o anın mutluluğunu, hüznünü yaşayabilmelerini sağlamak amacıyla oluşturulan, müzik icrası yapan gruplardır. Oluşturulan bu toplulukların icra edeceği müzikler yaşadıkları bölgenin kültürel unsurlarına ve geleneğine göre değişiklik gösterir. Ayrıca yukarıdaki alıntıda da belirtildiği gibi oluşturulan grupların kişi sayısı, tercih edilecek çalgılarda yine bölgenin geleneklerine, etnik yapısına ve birçok farklı olanağa göre değişkenlik göstermektedir.

Defne ilçesinde yaşayan Arap Alevilerinin de düğün ritüellerinde yer alan gruplarda kendi gelenek normları doğrultusunda oluşturulmaktadır. Yapılan görüşmelerden elde ettiğim bilgiler doğrultusunda bu geleneksel yapı, teknolojinin gelişmesiyle de değişkenlik göstermiştir. Öyle ki 1950'li yılların sonuna kadar düğünler sadece davul-zurnadan oluşan müzik gruplarıyla yapılmaktaydı. Davul-zurnanın yanında kısmen de olsa Argun, Dilli kaval “Şıbbabe” de kullanılmaktaydı. 1960'lı yıllarda düğün grupları oluşturulmaya başlandı. Elektriğin köylere kadar gitmesi ve klavyenin kullanılmaya başlanması düğün gruplarının çoğalarak yayılmasını sağladı.

Oluşturulan müzik gruplarında başka bir ayrıntı daha göze çarpmaktadır. Hatay ilinin çok kültürlü yapısının, oluşturulan bu gruplara da yansıdığını çok net görebilmekteyiz. Gruplarda kendi bünyelerinde farklı etnik yapıdan insanlar

barındırmaktadır. *Çekmeceli Kızıllar* (1971-1985), genel olarak Arap Alevi'si kimliğini barındırırken, çalgı icrasında farklı etnik yapıya sahip kişiler de yer almıştır. Örnek olarak grupta yer verilen kemanın icrasını Süren Zurnacı (Ermeni Asıllı Hristiyan), Şeyh Şerif (Romen asıllı Sünni) farklı etnik yapıya sahip insanların yer aldığını görmekteyiz. Günümüzde oluşturulan gruplarda da bu durumu çok net görebilmekteyiz. Bu gruplarda genel olarak değişmeyen grup üyeleri Arap Alevi'sidir fakat grupta yer verilen davul-zurna, keman vb. çalgıların farklı etnik yapıya sahip insanlar tarafından icra edilebildiği de tespit edilmiştir.

Burada, *Çekmeceli Kızıllar*'dan başlayarak günümüze kadar bölgede yer alan müzik gruplarına değinmek Arap Alevi'si (Nusayri) müzik kültürünün anlaşılması açısından yerinde olacaktır.

3.5.1. *Çekmeceli Kızıllar* ve Geçmişten Günümüze Müzik Grupları¹¹²

Hatay ili Antakya ilçesinde 1971-1985 yılları arasında *Çekmeceli Kızıllar* grubu adı altında düğün müziği yapan Süleyman Çiçekçiöğlu (1950 doğumlu), Hikmet Oflazoğlu (1953 doğumlu) ve Mehmet Göçmen (1954 doğumlu) ile yaptığım görüşmelerde kullanılan çalgılar ve icra edilen müzik hakkında bilgi edindim. 1971'te kurulan "*Çekmeceli Kızıllar*" grubunda Süleyman Çiçekçiöğlu (Arap Alevi'si) bağlama, Hikmet Oflazoğlu (Arap Alevi'si) cümbüş çalmakta ve grubun solisti olan Oflazoğlu, Arapça olan neredeyse bütün eserleri kendisi söylemektedir. Grubun başka bir üyesi Yusuf Yılmaz (Arap Alevi'si) akordeon icra etmekteydi. Keman icrasındaki kişiler ise değişkenlik göstermekteydi. Mehmet Göçmen (Arap Alevi'si), Müfit Kadınoğlu (Arap Alevi'si), Süren Zurnacı (Ermeni Asıllı Hristiyan), Şeyh Şerif (Romen asıllı Sünni). Ritim çalgılarını (davul, darbuka) Ali Bulgurcu (Arap Alevi'si), Salih Harnup (Arap Alevi'si) çalmaktaydı. *Çekmeceli Kızıllar* Düğün grubu üyelerinden Süleyman

¹¹² *Çekmeceli Kızıllar* müzik grubunu oluştururken çalgı seçimlerini neyin belirlediği sorusunu Süleyman Çiçekçiöğlu ve Hikmet Oflazoğlu şu şekilde açıklamaktadır: "1971'te grubu kurup müzik yapmaya başladığımızda, grubun değişkenlik göstermeyen üyelerinin yakın ve uzaktan akrabalık bağının olması sebebiyle kişilerin icra edebildikleri çalgıları kullanarak bir araya gelinmiştir. Bölgede yaygın olan Arap müziği geleneğini icra etmemize karşın gurubumuzu oluştururken çalgı seçimimiz direk buna yönelik olmamıştır".

Çiçekçioğlu ile yaptığım görüşmede müzik grupları hakkında şu şekilde bilgi vermektedir:

Çocukluğumda (1950'li yılların sonu) hatırladığım kadarıyla düğünler sadece davul-zurna ile yapılmaktaydı. 1960'lı yılların sonuna doğru müzik grupları oluşturulmaya başlandı. Grubu kurduğumuzda aynı dönemde tam olarak hatırlayamıyorum ama düğün müziği yapan birkaç grup daha vardı. Şehir merkezinde bulunan düğün salonlarında müzik yapmak kolaydı. Elektriğin ulaştırılamadığı köylerde müzik icrasının yapılması zor bir durumdu. Bizler gibi diğer müzik grupları da ses sistemi ve çalgılar için akümülatör kullanılıyordu. Çoğumuz başka işlerde yapıyordu fakat o dönemde geçinmek zordu, bizde sahip olduğumuz bu yeteneği değerlendirme kararı alarak grubumuzu kurduk. Hikmet Oflazoğlu (dayım), Yusuf Yılmaz (kuzenim) ile çevremizde bu işle uğraşanlarla bu ekibi kurduk. Bir düğün karesinden Çekmeceli Kızıllar (fotoğraf 28).

Fotoğraf 28 Çekmeceli Kızıllar

Arap Alevilerinin 1970’li Yıllardan Günümüze Düğün Ekipleri:

Fotoğraf 29 1970’li Yılların Sonu Düğün Grubu

Fotoğraf 30 1970’li Yılların Sonu Düğün Grubu

Fotoğraf 31 1990'lı Yıllarda Düğün Grubu

Fotoğraf 32 2010 Sonrası ve Günümüz Düğün Grubu

Düğün fotoğraflarını incelediğimizde, sahne alan düğün ekiplerinin bazı çalgı tercihlerinin değiştiğini çok net görürüz. Daha önceleri *Çekmeceli Kızıllar* ile yaptığım görüşmede çalgı tercihlerini Çiçekçioğlu ve Oflazoğlu şu şekilde açıklamışlardı:

Grubu kurduğumuz dönemde düğün ekipleri yeni yeni oluşmaya başlamıştı ve daha önceleri sadece davul-zurna ile düğün yapılmaktaydı. Grubun oluşumu akraba ve yakın arkadaşların bir araya gelmesi ile başlamıştır. Çalgı seçimlerimize ise kendi icra ettiğimiz çalgıları kullanarak başladık. Çalgılar yöre müziğini geleneksel anlamda icra etmek amacıyla seçilmemiştir. İlerleyen dönemlerde keman, basgitar, bateri gibi çalgılara da yer verdik. Klavyenin düğünlerde yer almaya başlamasından sonra çalgı sayıları gittikçe azalmış ve çalgı tercihlerinde değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Düğünlerde ud, cümbüş, keman vb. çalgılara daha az yer verilmiştir. Bunun sebebi klavyenin birçok çalgının yapabileceği şeyi bünyesinde barındırmasıdır. Ayrıca birçok kişinin yapacağı işi bir kişi yapmaya başlamasından dolayı düğün müzik ücretleri de azalmıştır. Bu sebepten bünyesinde birçok çalgıyı barındıran ekiplere talep azaldı. Ayrıca daha önceleri düğünler üç gün iken sonraları iki ve en son bir güne indi¹¹³. Düğünler yemekli ve içkili olarak yapılırken, düğünler salonlarda yapılmaya başladıktan sonra yemek ve içkili düğünlerden vazgeçildi. Bu durum ekiplerin kazandığı parayı çok fazla etkilemiştir. Bir başka ve en önemli ayrıntı ise para kazanmak maksadıyla niteliksiz düğün müziği yapan gruplar çoğaldı. İnsanların maddi olanakları yüzünden ve grupların çok cüzi miktarlara bu işi yapmaları bizim gibi birçok çalgıyı içinde barındıran gruplara çok fazla zarar verdi.

¹¹³ Bu durum tamamen maddi olanaklardan kaynaklanmaktadır.

Çalgı tercihlerini ve kişi sayısını etkileyen faktörler bugün de güncelliğini korumaktadır. Grup Armoni ile yaptığım görüşmelerde grupta yer alacak kişi sayısı ile ilgili durumun düğünden düğüne değişkenlik gösterebildiğini ifade ettiler. Davul sayısı veya farklı çalgıların eklenmesi, düğün sahiplerinin maddi durumu ve isteklerine göre değişmektedir. Bununla beraber düğün sonlarında yer verilen popüler müziğin sunumu için ekipte Dj'in yer alması veya ekipten birinin bunu yapması da düğün sahiplerinin maddi imkanlarına göre değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla burada maddi gücün bir göstergesi olarak müzik tercihleri, toplumsal statünün de belirleyicisi durumundadır.

3.6. Örnek Olay: Bir Düğün Betimlemesi

Arap Alevilerinin (Nusayrilerin) düğün müzikleri konulu tez çalışmamızın etnografi aşamasının daha iyi anlaşılabilmesi için gerçekleştirdiğimiz bir alan çalışması örneği olarak bir düğünün betimlemesinin aktarılmasının yararlı olacağını düşündük. Dolayısıyla bu başlık altında seçilmiş olan düğünün kronolojik bir akışı verilecektir.

Örnek betimlemeyi oluşturan düğün, 2016 yılının Mayıs ayında Defne İlçesi, Çekmece Mahallesi, *King Palace* düğün salonunda gerçekleştirilmiştir. Düğün, Arap Alevileri olan Boz ve Demirel ailelerinin çocukları; Uğur Boz ve Türkan Demirel çiftinin düğünüdür. Uğur Boz, Defne İlçesi, Armutlu Mahallesinde doğup büyümüştür. Türkan Boz ise Antakya'nın Serinyol Mahallesinde doğup büyümüştür. Düğüne katılanların kimlikel olarak belirlenmesinde Damat Uğur Boz şunları aktarır:

Kendi etnik yapım ve eşimin etnik yapısının Arap Alevi'si olması, akrabalarımız, aile dostlarımızın ve ayrıca ikimizin de yaşayıp büyüdüğü yerin çevrenin neredeyse tamamının Arap Alevi'si olmasından dolayı davetlilerimizin neredeyse tamamını Arap Alevi'si misafirler oluşturmuştur. Kendi işim gereği veya başka ortamlarda tanıştığımız, farklı etnik ve dini yapıya mensup olan arkadaşlarım ve büyüklerimi de düğünüme davet ettim.

Düğün müziklerini yapan grup; solist, klavye, iki davul ve zurna olmak üzere beş kişiden oluşmaktadır. Düğün ekibi (fotoğraf 33).

Fotoğraf 33 Mayıs 2016’da Takip Edilen Düğünün Müzik Grubu

Düğün Betimlemesi

Gelin ve damat, Sezen Aksu’nun “Olmaz Olsun” adlı şarkısı ile salona giriş yapıyor¹¹⁴. Girişin ardından, gelin ve damat gelen misafirleri selamlamak amacıyla el sallayarak sahne etrafında dönerek gelen misafirleri selamlıyor. Arap Alevileri düğünlerinde çok fazla görülmeyen bir uygulama olarak gelin ve damadın nikâhı düğün salonunda misafirler önünde kıyılıyor. Nikâh memurunun aile cüzdanını geline takdim etmesi ile nikâh işlemi sona ererken gelin ve damat Sezen Aksu’nun “Hiç Ummazdım”

¹¹⁴ Çiftlerin istekleri doğrultusunda Arap sanatçılardan (*Feyruz, Nancy Ajram, Amr Diab vb.*) şarkılar seçildiği görülmektedir.

şarkısı eşliğinde dans ediyor¹¹⁵. Dans iki üç dakika kadar sürerken¹¹⁶ gelin ve damadın üzerine yakın tanıdıkları tarafından konfetiler atılıyor¹¹⁷.

Dansın bitimi sonrasında solist, Arapça olarak, “sadece gelin ve damat” (*Bes el ġarus el ġaris*) anonsu yapılıyor. Gelin ve damat için Arapça çiftetelli (*Zalġuta ya ahlil ġaris faksa u raksa lal ġaris, şuf el ġaris maşallah*) çalınırken, dans sonrası üç dört dakika kadar çiftetelli oynanıyor. Gelin ve damadın ilk girişinden sonra dans etmeleri ardından çiftetelli oynamaları takip ettiğimiz bütün Arap Alevi düğünlerinde gördüğümüz bir uygulamadır. Gelin ve damadın çiftetelli oynamaları dans etme süreçleri gibi yalnızdır.

Dans ve çiftetelli ardından gelin ve damat dinlenmek üzere onlar için özenle hazırlanmış olan yere geçerken, solist gelen misafirlere Arapça olarak şu şekilde hitap ediyor. “Öncelikle gelin ve damat aileleri adına hayırlı akşamlar dilerken hoş geldiniz diyor, gelin ve damat için kuvvetli bir alkış istiyorum”. (*Avvele masa el hayr. Ahle u sehla fiken cemiġan ġan ahlil ġaris ul ġarus samġuna faksa ġal ġaris ul ġarus.*) Gelin ve damat için alkış istedikten sonra düğünün başladığını ilan ediyor. Bu bölümün ardından gelen bütün misafirlerin düğüne dâhil olması için (sahnede oyuna katılma) yeni bir başlangıç yaparcasına tekrar dans müziği ile bütün misafirler sahneye davet ediyor. Düğün ekibinin seslendirdiği iki Arapça şarkı (Ya habibi ıllı kiyf, Ya habibi mecnuni) ile misafirler dans ediliyor.

Dans müziği bitirilirken ara vermeden çiftetelli çalınmaya başlıyor¹¹⁸. Çiftetelli havaları düğünün büyük bir bölümünü oluşturur ve durmaksızın kırk beş, elli dakikayı bulur¹¹⁹. Bu bölümde çalınan müziklerin büyük bir bölümünü popüler Arapça şarkılar¹²⁰ (*Hızzıl hasra hızze, Tiynil havvaşo, Hadde hadde, Mazzike ya mazzike vb.*) oluştururken

¹¹⁵ Salona giriş müziği: Sezen Aksu- Olmaz Olsun; cd çalardan çalınmıştır. Ayrıca giriş sonrası gelin-damadın ilk dansı: Sezen Aksu- Hiç Ummazdım; cd çalardan çalınmıştır.

¹¹⁶ Düğündeki dans müzikleri ekiplere klavye dâhil edildiği zaman yer verilmeye başlanmıştır. Çekmeceli Kızılar aktif olduğu yıllarda (1971-1985) dans müziğini icra etmediklerini belirttiler.

¹¹⁷ Bu işlem günümüzde neredeyse bütün düğünlerde yapılmaktadır.

¹¹⁸ Takip edilen bütün düğünler dans müziği ile başlayıp, çiftetelli ile devam edip daha sonra halaya geçilmektedir.

¹¹⁹ Yakın zamanlara kadar çiftetelli havaları başladığı zaman gelin ve damat ailelerinin oynaması için ayrı ayrı sahneye davet edilirdi. Daha sonrada gelen bütün misafirler sahneye davet edilirdi. Günümüzde bu uygulamaya ilçe merkezinde nadiren rastlanmaktadır.

¹²⁰ Bu bölümde seslendirilen popüler şarkıların tamamına yakını Suriye’de çıkarılan albümlerden seçilmektedir.

Türkçe olarak da ritmik ve makam yapısına uygun popüler şarkı ve türküler (*Ankara'nın bağları, Hayatı tespih yapmışım, Antep'in hamamları, Kalenin bedenleri vb.*) söyleniyor¹²¹.

Misafirler bu bölümde oynamak için sahneye çıktıklarında gelin ve damadı içine alacak şekilde daireler oluşturuyor. Daire içerisinde gelin ve damat ile oynamak isteyenler sırasıyla yer değiştirirken bu bölümde misafirler gelin ve damat ile oynayabilmek için tatlı bir rekabete girişiyorlar. Bu tatlı rekabet genelde iki daire oluşmasına neden olur. Bu netice sonrasında damat yakınları damadı, gelin yakınları gelini daire içerisine alır¹²². Ayrıca bu esnada ve düğün genelinde zılgıtlar eksik olmaz. Solist insanları coşturmak için “Allah Allah, Ya Allah” gibi sözcükler kullanır¹²³. Bir saate yakın süren çiftetelli, düğün esnasında ilki kadar uzun olmasa da üç dört defa tekrarlanıyor. Çiftetelli araları oryantal darbuka soloları ile süslenir ki bu duruma kadın erkek fark etmeksizin herkesin reaksiyon göstererek birlikte göbek atmaktadırlar. Bu bölümde aşağıda sıralanmış eserler icra edilmiştir.

- 1- Kullo ğal vard u ğal fil
- 2- Yalla yalla yalla şu hal ğaris maşallah
- 3- Samahtek
- 4- Ti raş raş ti raş raş
- 5- Ğala dalğuna ğala dalğuna
- 6- Hızıl hasra hızze
- 7- Hey haca
- 8- Ya vaydalah (Arabım fellahi)
- 9- Dahilo
- 10- Kalenin bedenleri

¹²¹ Bu aşamada solist Arapça şarkılar söylerken ezgi yönünden yakın, Türkçe olan bir şarkıya giriş yapıp sonra tekrar Arapça olarak şarkı söylemeye devam ettiği de görülür.

¹²² Daire içerisine alma olayının gelin ve damadın arkadaş çevresi tarafından da yapıldığı görülür.

¹²³ Allah Allah, Ya Allah söylemleri dini amaçlı değil tamamen dilin kullanım şeklinden kaynaklanmaktadır.

11- Mazzike ya mazzike

12- Antep'in hamamları sallanır kül hanları

13- Ankara'nın bağları

14- Hayatı tespîh yapmışım

Çiftetelliden sonra dinlenmeden halaya geçiliyor. Halay çekilirken gelin veya damat halay başı olabilir ya da o esnada halay başı sürekli değişebilir. Halay çekilme esnasında da kadın erkek ayırımı yapılmada herkesin bir arada olduğu görülürken insanların birbirini tanımasına da gerek duyulmaksızın isteyen, istediği yerden halaya katılabilmektedir. Davullar çiftetellide olduğu gibi burada da halay çekenlere eşlik ediyor¹²⁴.

1- Hele yar ninnayı

2- Burçak tarlası

Halay bitiminde insanların dinlenebilmesi için ara niteliğinde düğünlerin olmazsa olmazı bir uzun hava (*Mijana*) seslendirilir. Arap müziğinde uzun havaların önemli bir yeri vardır. İnsanları havaya sokucu bir etkiye sahipken aynı etki dinleyicinin söylemleri okunan esere tepkisi (*Sammi'a*)¹²⁵ solisti de havaya sokarak daha iyi bir performans sunmasına katkı sağlar. Okunan uzun hava ardından orta yaş ve üstü erkekler için halay (*Tıklıy*) çalınır.

Ağır halay çalınırken ritmik yapı hızlanırken ve halay yeniden çiftetelliye dönüyor.

1- Ya ayn mulayitayn

2- Ya hamama

3- Ya ımmel ğaris et henne

¹²⁴ Davul çalanlar bu esnada halay başını, damadı veya genelde halay çekerken havaya girenleri tespit ederek bahşiş alabilmek için onlara eşlik ettiği görülür.

¹²⁵ A. J. Racy (*Arap Dünyasında Müzik*) Kitabında müzik jargonunda dinleyiciyi (*Sammi'a*) şöyle ifade eder. Müzisyenler dinleyicileri genellikle dinsel ve kavramsal açıdan dinlemeyle ilişkili ifadelerle överler. “Dinlerler” (*Biyisma'u*) veya “iyi dinlerler” (*biyisma' kuvayyis*) bu ifadelerden ikisidir. Dinleyiciler tarafından da icracıya “kulaklarımızı şenlendir” ya da “Dinlemeye hazırız” anlamına gelen (*kullina samiin ya da kullina sema'*) ifadeleri kullanırlar.

- 4- Ya hasaba ey vallah
- 5- Ya marhaba ya ehlil vafa
- 6- Bisten wroud
- 7- Delalım
- 8- Taleğ sıbeh ulek ğalluş

Takı Merasimi (Şaboş)

Bu bölümde sona erdikten sonra solist Arapça olarak “Sayın misafirler takı törenini başlatacağız ne dersiniz?” (*Ya cemi'an ben lebbes el ğaris ul ğarus şo bitkulo*) diye sorarken, davetlilerinde solisti onaylamak adına alkışladıkları görülüyor. Takı törenine geçilirken gelin ve damadın boynuna geniş, iki taraftan bel hizasına uzanacak şekilde kurdele asılır ki takılan para veya altınlar rahatça asılabilsin. Takı töreninde gelin ve damadın yakınları başta olmak üzere gelen misafirlerde yeni evlenen bu çifte imkânlarınca takı takıyor¹²⁶. Takı takma anında genelde orta yaş ve üstü kadınlar zılgıt çekiyor ve maniler okunuyor. Takı merasimi esnasında cd çalardan popüler müzik eserleri çalınır.

- 1- Selim Gülgören - Aşıklar şehri
- 2- Ravi İncegöz & Mustafa Ceceli- Şeker
- 3- Zara - Seni çok seviyorum her zaman seveceğim
- 4- Yonca Lodi- On iki ay
- 5- Sibel Can- Kış masalı
- 6- Erdem Kınay & Demet Akalın- Rota

¹²⁶ Arap Alevileri düğünlerinin takı töreninde yakın zamana kadar kimin ne taktığını tespit etmek ve takılan takımın eksilmemesi için büyükler tarafından (Yaşlılar heyeti, muhtar) oluşturulmuş bir masada üç kişi olacak şekilde takılan takı deftere not tutulur. Ayrıca salondakilerde duysun diye anons yapılır. Örneğin “Damadın ailesinden geline bir bilezik” (Şaboş şaboş min ehlil ğaris lal ğarus svara) gibi... Takı bitiminde toplanan bütün takı tespit edilerek gelen misafirlere anons edilir. Bu uygulama köylerde devam etse de ilçe merkezinde artık neredeyse görülmemektedir. Kimin ne taktığını merak eden aile, takan kişileri ve takılanı videodan seyrederek.

Pastanın Kesilmesi

Pastanın kesilmesi esnasında takı merasiminde olduğu gibi cd çalardan popüler bir eser çalınır¹²⁷. Pastanın kesilmesinin ardından, düğünün büyük bölümünü oluşturan “Çiftetelli” tekrardan başlar.

1- Yaba yaba leh

2- Kirmelak

3- Ruhi elbi ruh yaba

4- İca şehhad ğala bab ed dar

5- Ya hala biddeyf

6- Ah bu hayat çekilmez

7- Yar saçların lüle lüle

* Bu çiftetelli sonrası yeniden halay çekilir.

1- Hey güzel han

2- Ayşe Ayşe Ayşene

3- Bir dalda iki kiraz

4- Ğamme Hüseyin

5- Ala dalğuna

6- Ardahan’ın yollarında

7- Salla salla yer yerinden oynasın (Rakkas)

Düğünün sonuna doğru, misafirlerin istekleri üzerine *Misget*¹²⁸ çalınıyor¹²⁹. Daha sonra son zamanlarda bütün düğünlerin sonunda görülen popüler müzik eserleri çalınıyor¹³⁰.

¹²⁷ Gökçe- Ne yapardın bilmem

¹²⁸ Daha önceleri ve günümüzde takip ettiğim Arap Alevi düğünlerinin birçoğunun sonunda Misget veya başka Ankara türkülerine de yer verilmektedir.

1- Hande Yener- Alt dudak

2- Don Omar - Danza Kuduro ft. Lucenzo¹³¹

3- Demet Akalın- Türkan¹³²

Popüler müzik sonunda “*Seb’avi*”¹³³ (yedili) halayı çalınmaktadır. Düğün Seb’avi (yedili) halayın ardından, salonda kalanların, gelin ve damadı tebriki ile son buluyor. Tebrik sonrası gelin ve damat salondan alkışlarla uğurlanırken, Uğurlamanın ardından düğün salonunda kalan gelin ve damat yakınları daha önceden hazırlanmış düğün sonrası bir aktivite yok ise düğün o anda sonlandırılıyor.

¹²⁹ Arap Alevilerinin kendi kültürleri içinde yer almasa da son zamanlarda düğünlerde popüler müzik, Ankara havalara yer verilmektedir. Ayrıca istek üzerine Romen havaları da çalınır. Bunun dışında Anadolu’da yer alan horon, bar, teke zortlatması vb. oyunlara rastlanmaz.

¹³⁰ Gençlerin istekleri üzerine çalınan popüler müzikler, Arap Alevi düğünlerinin son bölümlerinin değişmezi durumundadır. Düğün ekibinin cd çalardan çaldığı eserler, Türkçe, Arapça veya diğer yabancı dillerden en çok dinlenenlerden tercih edilmektedir. Gençlerin istekleri ile çalınan bu eserlere gençlerle beraber orta yaşta olan insanların katıldığı gözlemlenmiştir.

¹³¹ Bu eserden önce ismi tespit edilemeyen yabancı iki eser daha çalınmıştır.

¹³² Bu eseri gelinin isminin Türkan olması sebebiyle özellikle istiyorlar.

¹³³ *Seb’avi* (yedili) halay popüler müzikten hemen önce veya sonra düğün biterken çalınır. Halay popüler müzikten önce çalınıyor ise popüler müzik ten sonra düğün biter. Halay çalınmadan popüler müzik çalındıysa, düğün *Seb’avi* (yedili) halaydan sonra sona erer.

SONUÇ

Tarihte birçok farklı kültüre ev sahipliği yapan Hatay ili, Antakya şehrinin kurulması sonrasında, eski kültürlerden izler taşımakla birlikte yeni kültürlerin de oluşmasını sağlamıştır. Antakya’da yaşama imkânı bulan bu kültürler, günümüz Ortadoğu ve Anadolu tarihi açısından özel bir yer edinmiştir. Bu durumu Antakya için yüzyıllardır atfedilen isimden kolayca anlayabilmekteyiz. Öyle ki Roma İmparatorluğu Döneminin üç büyük şehrinden biri olan Antakya, Doğunun başkentiydi ve “Doğunun Kraliçesi” olarak bilinirdi. Yörenin müzik gelişimine ilişkin bilgilerin M.S. 3-4 yy. a kadar dayandığı belirtilir; yöredeki Hristiyan kilisesi ve Musevi sinagogunun dinsel müzik geleneğini biçimlediği, kilise kolları ve bu kollarla görev alacaklar için okulların açıldığı; dönemin kilise müziğinin gelişmesinde öncü rol oynadığı belirtilmektedir. Böyle kadim bir geçmişe sahip olan bu şehirde müzik geçmişi de eskilere dayanmaktadır.

Yedinci yüzyılın ilk yarısının ortalarında, Müslümanların kenti almasıyla başlayan süreç, günümüzde üç semavi dinin bir arada yaşadığı bir kent olma sürecini başlatmıştır. Antakya’nın içinde barındırdığı bu renkli dinsel yapı, şehrin dünyada tanınmasına ve bu olay ile bir kardeşlik göstergesi olan “ezan, çan, hazzan” sloganı dünya kamuoyunda da kabul görmesini sağlamıştır. Bu kültür mozaiki içinde müziğin rolü oldukça büyüktür. Tarihten günümüze bu gelişmelerin bir yansıması olarak 2007’de “Hatay Medeniyetler Korosu” kurulmuştur. Kentte yaşamını sürdüren üç semavi din mensupları (din adamları da dahil) bu koroya dahil olmuşlar ve var olan kültürel çeşitliliği Medeniyetler Korosu vesilesiyle aynı platforma taşımışlardır. Koro, repertuar olarak Hatay Türkülerini ve bu üç semavi dinin kendine has ilahilerini seslendirmektedir.

Tez çalışmamızda, bu kadim geçmişe ve birikime sahip şehrin bir rengi olan Arap Alevilerinin (Nusayri) düğün müzikleri incelenmiş, yapılan araştırma, yapılan görüşmeler ve gözlem sonucunda elde edilen bilgiler belli bir sistematikle ortaya konulmuştur. Arap Alevileri düğün müzikleri incelenirken bu sürecin en başından başlayarak, geleneğin içerisinde yer alan; kız isteme, nişan, çeyiz çıkarma, kına, düğün gibi aşamalarda kadın ve erkeğin farklı rolleri olduğunu gördük. Tabi ki bu roller

cinsiyet kimliğinden kaynaklı olarak değil, geçmişten gelen gelenekselleşmiş pratiklerden kaynaklanmaktadır. Öyle ki yaptığım görüşmelerde elde ettiğim veriler sonucu ve tezde de yer verilen 1970’li yıllardan kalma fotoğraflardan da görüldüğü gibi, Arap Alevileri düğünleri, uzun zamanlardan beri kadın-erkek dayanışması içerisinde yapılan bir ritüel olduğu tespit edilmiştir. Düğün ritüelleri günümüzden farklı olarak şehir ve köylerin boş alanlarında yapıldığını, günümüzde ise bu durumun şehir merkezi için geçerli olmadığını köy vb. yerleşim alanlar içinse az da olsa gözlemlenebilir bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca düğün ritüelinde, kent veya köy alanlarında olması fark etmeksizin kadın ve erkeklerin en şık kıyafetlerini tercih ettikleri de tespit edilmiştir.

Arap Alevilerinin düğün müzikleri ile ilgili olarak yapmış olduğumuz görüşmeler ve gözlemler sonucu elde ettiğimiz veriler neticesinde; 1960’lı yıllardan itibaren düğünlerde icra edilen müzikleri ve kullanılan çalgıların zaman içerisindeki değişimini ortaya koymaya çalıştık. Yine bu yılların sonlarına doğru çoğalan düğün müzik grupları ile düğünlerin düğün salonlarına taşınmaya başlamasıyla, üç gün yapılan düğün zamanla tek geceye düştüğünü gördük. O dönemlerden itibaren düğün müziği icracılığı yapmış kişilerle yaptığım görüşmede, düğün ritüelinin üç günden tek geceye düşmesi sonucunda icra edilen geleneksel türlerin (Mavval, ‘Ataaba, Mijana) zamanla tercih edilmemesine sebep olduğu da tespit ettik. Ayrıca günümüzde kısa süre verilen yöreye ait halaylara (Arje, Seb’avi, Tıklıy) çok az süre verildiği gibi bazı düğünlerde yer verilmediğini tespit ettik. Ayrıca 1990’lardan sonra teknolojinin hızlı gelişimi ile düğünlerde klavye kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, düğün gruplarında çalgı çeşitliliği azalmış buna paralel olarak gruplarda yer alan kişi sayısının da azalmasına neden olmuştur.

Günümüzde tek gece olarak yapılan düğün ritüelinde yer alan danslarda süre olarak en uzun çiftetellinin çalındığını, çiftetellilerden sonra ise süre olarak en fazla halaylara verildiğini gördük. Teknolojinin gelişimi ayrıca popüler müzik kültürünün de düğün müzikleri içerisine yer almasını sağlamıştır. Popüler müzik ve danslar zamanla düğün ritüelinin değişik anlarında da kullanılmaya başlanmıştır. Düğünün başlangıcında, varsa pasta kesme merasiminde, takı merasimin ve düğün sonunda 15-20

dakika kadar gençlerin istekleri üzerine popüler müziklerin tercih edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca popüler müzikler dışında başka yörelere ait havalarında (Ankara ve Roman havaları) icra edildiği gözlemlenmiştir.

Arap Alevileri düğünlerinde günlük hayatta olduğu gibi düğün ritüellerinde de çift dillliği (Arapça ve Türkçe) kullanılmaktadır. Düğün ritüelinde tercih edilen müziklerinin büyük bir bölümünü Arapça eserler kaplamaktadır. Yapılan araştırmalar, gözlemler ve görüşmelerden elde edilen verilerle, Arapça eserlerin repertuvar seçiminde en çok Suriye ve Lübnan'dan etkilenildiği tespit edilmiştir. Ayrıca düğünlerde çalınan popüler Arapça eserlerde genel olarak bu iki ülkede yer alan eserlerden seçilmektedir. Bu durum, burada yaşayan insanların, yaşam şekillerinin benzemesi ve Arapça konuşma ağzının benzerliğinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu ülkelerde kendileri gibi Arap Alevilerinin yaşamasından da kaynaklanır.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

- Aslan, C. (2015). *Fellahlae'in Sosyolojisi*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Atılgan, H. (1998). Antakya'da Unutulmuş Bir Halk Sazı Argun. *İzmir'den Anadolu'ya*, 13-14.
- Aydın, A. K. (2006). Dil-Kültür İlişkisi Açısından Hatay'da İki Dillilik.
- Bağı, R. (2007, Haziran). Yüksek Lisans Tezi. *Hatay İli Harbiye ve Şenköy Beldeleri Müzik Kültürü*.
- Bağı, R. (2014, Kasım). Doktora Tezi. *Türkiye'de Yaşayan Arap Alevileri'nin Etnik ve Müzikal Kimliği*.
- Bağı, R., & Karahasanoğlu, s. (2015). Türkiye'de Yaşayan Arap Alevileri (Nusayriler)'in Etnik ve Müzikal Kimliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 48-61.
- Bayrak, M. O. (1982). *Türkiye Tarihi Yerler Klavuzu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Brant, K. (2010). *Antakya Ve Hatay*. Boon, Almanya.
- Bulut, F. (2004). *Ortadoğu'nun Solan Renkleri*. İstanbul: Berfin Yayınevi.
- Cengiz, K. (2009). Hatay'da İki Dillilik ve İki Dillilikten Kaynaklanan Dil Karmaşası. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 190-208.
- Çelik, K. M. (2010). *Hatay İskenderiye Yarıkkaya Aşıkları*. Hatay: Color Ofset Matbaacılık Yayıncılık.
- Daftary, F. (2016). *Şii İslam Tarihi*. İstanbul: Alfa Yayın Evi.
- Danielson, V. (2008). *Mısırın Sesi Ümmü Gülsüm Arap Şarkısı ve Yirminci Yüzyıl Mısır Toplumunu*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Demir, A. (1996). *Çağlar İçinde Antakya*. İstanbul: Akbank.
- Demircan, A. (2010). Ehl-i Sünnet Âlimlerinin Kerbela Olayına Yaklaşımları. D. D. Yıldız İçinde, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri)* (s. 295-305). Sivas: Asitan Yayıncılık.

- Derdiyok, Ç. (2016). Kadı Burhaneddin Divan'ında Sevgili İmgesi Yönünden Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan. *Uluslararası Kerbela ve Hz. Hüseyin Sempozyum Bildirileri*. Ankara.
- Dinçer, H. (2013). *Antakya Mozaikleri*. Hatay, Antakya: Hatay Türmatsan.
- Doğan, İ. (2009). *Soru ve Cevaplarla Ehl-İ Beyt Ve Arap Aleviliği*. İstanbul: Akis Kitap.
- Duman, L. (2016). *Hatay'daki Uluslaştırma Politikaları - Vatan'ın Son Parçası*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Duygulu, M. (2014). *Halk Müziği Sözlüğü*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Erguner, S. (2004, Eylül). Çalgılar. *Uluslararası Tarihte Anadolu Müziği ve Çalgıları Sempozyumu*. Dösimm Basımevi.
- Ersoy, İ., & vd. (2012). Batman / Gercüş Bölgesinde Düğün (Evlenme) Ritüelleri. *Ege Üniversitesi Bilim Araştırma Projesi (Yayınlanmamış proje)*. İzmir, Bornova.
- Et-Tavil, M. E. (2015). *Arap Alevileri Tarihi*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2012). *Bütün Yönleriyle Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Friedman, Y. (2010). *The Nusayri Alawis*. Boston: Brill.
- Günaydın, H. (2016). *Aksak Timur, Timurlenk'in Liderlik Sırları*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Güner, A. (2010). Büveyhîler Devrinde Bağdat'ta Kerbela / Aşure, Gadir Humm ve Benzeri Şii Uygulamaları. D. D. Yıldız İçinde, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri) 1. Cilt* (s. 326-339). Sivas: Asitan Yayıncılık.
- Güneş, M. (2013). Arap Aleviliğinde Kadının Yeri: Hatay Örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 189-212.
- Kahlioğulları, K. (2012). Hatay'da Hoşgörünün Kaynağı Nusayrilik. M. Karasu İçinde, *Nusayrilik ve Çokkültürlülük* (s. 122-143). Adana: Karahan Kitapevi.
- Kalaycıoğlu, M. (2001). *Hatay Halk Bilimi II*. Hatay: İhsan Ofset.
- Kaplan, F. (2007). Serinyol ve Nusayrilik. *Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü*. Hatay, Antakya.
- Karasu, M. (2012). Alevi Nusayrilik. M. Karasu İçinde, *Nusayrilik ve Çokkültürlülük* (s. 144-159). Adana: Karahan Kitapevi.
- Karasu, M. (2012). *Nusayrilik ve Çokkültürlülük*. Adana: Karahan Kitapevi.

- Keser, İ. (2014). *Nusari Alevilik/Tarih, İnanç, Kimlik*. İstanbul: Telos Yayınevi.
- Kılıç, Ü. (2010). Kerbela Vakası (Tarihi Süreç). A. Yıldız İçinde, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri) 1. Cilt* (s. 15-48). Sivas: Asitan Yayıncılık.
- Kiremit, İ. (2014). İnanç ve Tarihte Nusayriler (Arab Alevileri) Üzerine Genel Bir Değerlendirme. M. Yazıcı İçinde, *Geçmişten Günümüze Alevilik 1. Uluslararası Sempozyumu* (s. 712-731). Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları.
- Lewis, B. (2009). *Alamut Kalesi ve Hasan El Sabbah*. İstanbul: Nokta Kitap.
- Mertcan, H. (2015). *Türk Modernleşmesinde Arap Aleviler (Tarih Kimlik Siyaset)*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Mursaloğlu, M. (2012). *Sancak, Devlet, Millet*. Hatay: Antakya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Nusayrilik. (1991). *Tarihten Ansiklopedisi*. Milliyet Gazetesi.
- Ortaylı, İ. (1997). Alevilik, Nusayrilik ve Bab-I Ali. *Tarihi Ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşler, Nusayriler* (s. 35-46). İçinde İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Özbek, T. (2006,). Nusayri Etnik Kimliğinin Simgesel Oluşumu. Hatay.
- Öztürk, J. (2014). Hatay İli Samandağ İlçesinde İki Dilli Konuşanların Ağız Özellikleri. *Çukurova Üniversitesi Bildiri Kitabı*, 263-276. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü.
- Racy, A. J. (2007). *Arap Dünyasında Müzik Tarap Kültürü ve Sanatı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sertel, E. (2005). *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler (Arap Alevileri)*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Tarlabaşı, B. (2016). Dilli Kaval Üzerine. *Musiki Dergisi*.
- Tekin, M. (1993). *Hatay Tarihi*. Hatay: Kültür Ofset Basımevi.
- Tekin, M. (2010). *Hatay İşgal Yılları ve Bağımsız Hatay Devleti Kronolojisi (1918-1939)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Temizkan, M. (2010). Alevi-Bektaş Edebiyatında Nusayrilik. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* , 243-252.

Türk, H. (2013). *Anadolu'nun Gizli İnancı Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Türk, M. (2012). *Ebu Ubeyde Bin Cerrah'ın Hediyesi Antakya*. Hatay: Antakya Belediyesi Kültür Yayınları.

Uluçay, Ö. (2010). *Arap Aleviliği Nusayrilik*. Adana: Gözde Yayınevi.

Uluçay, Ö. (2011). *Nusayrilik İnanç Esasları Tenasüh*. İstanbul: Berdan Matbaacılık.

Uluçay, Ö. (2013). *Alevi Nusayrilik İtikat-Folklor Selman-ı Farisi*. İstanbul: Gözde.

Usta, İ. (2014,). Türkiye'deki Arap Alevileri (Nusayrilik) ve İkidilliğin Günlük

Hayattaki Etkileri. M. Yazıcı İçinde, *Geçmişten Günümüze Alevilik*

I.Uluslararası Sempozyumu (s. 702-711). Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları.

Zaman, s. (2014). *Alevilik Temel Eğitimi Dersleri Bilim Sanat ve İnan. Dili*. İstanbul: İstanbul Ofset.

Ansiklopediler

(1990). *Büyük Lügat ve Ansiklopedi (Meydan-Larousse)*. Meydan Gazetecilik.

(2006). *İslam Ansiklopedisi*.

Nusayrilik. (1991). *Tarikatlar Ansiklopedisi*. Milliyet Gazetesi.

Görüşme Kişileri

Boz, U. (2016-2017). Kişisel Görüşme.

Çiçekçiöğlu, F. (2016). Kişisel Görüşme.

Çiçekçiöğlu, S. (2015,2016). Kişisel Görüşme.

Çoşkun, M. (2016). Kişisel Görüşme.

Göçmen, M. (2015). Kişisel Görüşme.

Gülüm, N. (2016). Kişisel Görüşme.

Güzel, Ö. (2016). Kişisel Görüşme.

Güzel, Ö. (2016). Kişisel Görüşme.

Haydaroglu, N. (2016). Kişisel Görüşme.

Kara, E. (2016). Kişisel Görüşme.

Oflazoğlu, H. (2015-2016). Kişisel Görüşme.

Yeşil, G. (2016-2017). Kişisel Görüşme.

Yılmaz, G. (2016). Kişisel Görüşme.

Web Kaynakları

Ay, G. (2017, 01 03). *Hatay Günleri Ve Medeniyetler Korosu Üzerine*. Musiki Dergisi:

[Http://www.Musikidergisi.Net/?P=2148](http://www.Musikidergisi.Net/?P=2148) Adresinden Alındı

Hayakel Baalbeck Dabket el Arja 3. (2016).

<https://www.youtube.com/watch?v=RtnhgMHPs6o>

[Http://www.Defne.Bel.Tr/Sehir/Cografi-Konum/5/](http://www.Defne.Bel.Tr/Sehir/Cografi-Konum/5/). (2017).

[Http://www.Hatayarkeolojimuzei.Gov.Tr/Hataymuzeweb/Faces/Jsp/Layouts/About.Jsp?Place=6](http://www.Hatayarkeolojimuzei.Gov.Tr/Hataymuzeweb/Faces/Jsp/Layouts/About.Jsp?Place=6). (2017).

Türkü Dotları. (2017, Mart). www.Turkudostlari.Net/Nota Adresinden Alındı

Yaman, A. (2016). *İmam Hüseyin Ve Kerbela Olayı*. Alevibektasi.Org:

[Https://www.Alevibektasi.Eu/Index.Php?Option=Com](https://www.Alevibektasi.Eu/Index.Php?Option=Com) Adresinden Alındı

Yaman, A. (2016). *İmam Hüseyin Ve Kerbela Olayı*. Alevibektaş.Org:

[Https://www.Alevibektasi.Eu/Index.Php?Option=Com_Content&View=Article&Id=771:2014-07-22-08-24-13&Catid=35](https://www.Alevibektasi.Eu/Index.Php?Option=Com_Content&View=Article&Id=771:2014-07-22-08-24-13&Catid=35):Makale Adresinden Alındı

EKLER

Arap Alevi Düğünlerinde Gelenekselleşmiş/Karakteristik Eserler Notaları

İnsanların yaşam tecrübelerinden elde ettikleri, uzun süre alışıla gelmiş davranışlar b  t  n  , kendi kültür dokularını oluşturur. Bu olu  şum kısa sürede elde edilmedi   gibi değişimi de kısa süre içerisinde çok fazla mümkün değildir. İnsanlar sevinçlerini, hüzünlerini, (evlenme,   l  m vb.) gelenek kavramıyla açıklanabilecek uygulamalarını, yaşadıkları toplumda yer edinmiş, ezberlenmiş davranışlar ile yerine getirir. Geleneksel olarak kabul edilebilecek davranışların gelişmesi için birçok faktör gereklidir. Bu faktörlerin en önemlilerinden biri kuşkusuz o toplumun müzik birikimidir. Bu bilgiler ışığında alan araştırması süresince takip ettiğim Arap Alevileri düğünlerinde belli bir birikim sonucu alışıla gelmiş, nerdeyse her düğünde çalınan bazı eserler oldu  ğunu fark ettim. Bu sebeple incelediğim düğünlerde ve ayrıca yaptığım görüşmelerde şahıslardan elde ettiğim bilgiler doğrultusunda Arap Alevileri d    nleri denince, olmazsa olmaz denilen eserleri tespit ettim. Okunacak eserler tabi ki de d    n ekibinin kendi yetenekleri doğrultusunda düzenlenmektedir. Fakat tespit ettiğim bu eserler birkaç d    n takip edildiği takdirde, bu eserlerin tamamını duymak kesinlikle mümkündür ve hatta bazen bu eserlerin birden çok   alındı  ına da şahit olunabilir.

Arap Alevileri düğünlerinde yer verilen Arapça repertuvar, içerisinde popüler Arap eserleri barındırırken, genel olarak bütün Arap coğrafyasında bilinen klasikleşmiş eserlerden oluşmaktadır. Geçen süre içerinde teknolojinin gelişmesi, popüler kültürün sınırlarının geni  şlemesi, Arapça dilinin konuşma seviyesinde ki düşüşü ve benzer sebeplerden ötürü bu klasikleşmiş eseler de bazı değişimlere neden olmuştur. Bu eserlerin Arap toplumunda yer etmesi ve klasikle  mesi, bu coğrafyada üst düzey sanatçıların icrasından kaynaklanmaktadır. Bu sanatçılar;   mm   Gülsüm, Ferit el Atra  , Vedi el-Safi, Sabah Fahri, Sabah Nausraddin, Fairuz, , Samira Taufik, Tony Hanna, Necva Kerem vb. Arap coğrafyası ve dışında kabul görmüş kişilerdir.

Meryem Meryemte

Meryem meryemte

♩ = 80

Notaya Alan
Şeniz Çiçekçioğlu

mer yem mer yem te (saz) __ gay ni mer ya ma (saz) __

meryem mer yem te __ gay mer ye ma (saz) __ vul e leb mec ru __ h

bed du mer ye ma ya gay ne bed du mer ya ma (saz) __

Meryem meryemte gayni meryama
El gelip mecruh beddu melhame ya gayne

Meryem ya dilli şağır mittalli
U ğasker osmanli ahadu meryama

Libset el binney kalğet el binney
U aslik cennenni valla ya meryama

Meryem ğal istuh şağır ğan bi luh
U geleb mecruh beddu meryama

Meryem Meryemte Efsanesi

“Meryem Meryemte”: Hatay’da yaşayan Arap Alevileri için özel değeri olan bir eserdir. Arapça’yı bilsin ya da bilmesin, neredeyse herkesçe bilinen bu eser, sadece Arap Alevilerinde değil, Türkiye’de ve neredeyse bütün Arap ülkelerinde yaygın olarak bilinen bir eserdir. “Meryem Meryemte” yaşanmış bir olay üzerine yazılmıştır. Eserin bu bölge için özel olmasının nedeni de, hikâyenin Hatay’da geçiyor olmasından kaynaklıdır. Arapçadan çevirisini Gazel Yeşil’in¹³⁴ yaptığı bu hikâyede, yer ismi olarak *Liva* geçmektedir. *Liva* Arapçada sancak anlamına gelir. Osmanlı zamanında Hatay ismi kullanılmamaktaydı ve Antakya, İskenderun sancağına bağlıydı. Antakya’nın İskenderun sancağına bağlı olmasından dolayı da bölge *Liva* olarak adlandırılmaktaydı. Bundan dolayı Hatay’ın ismi günümüzde dahi Suriye’de *Liva* olarak bilinir.

“Bir varmış bir yokmuş, Cemil adında yakışıklı bir delikanlı varmış. Bu delikanlı esmer tenli ve siyah gözlü imiş... Tüm zamanını dağlarda kaçakçılık yaparak geçirirmiş. İhtiyaçlarını karşılamak için bazı eşyaları almak amacıyla nadiren köy pazarına inermiş. Bazı geceler köydeki ailesiyle zaman geçirirmiş. Cemil bir gün köyün pazarına gittiğinde zarif ve uzun boylu Meryem ile karşılaşır. Meryem’de Cemil’i görmüş ve beğenmiştir. Ancak çok utangaç olması onu Cemil’e bakmaktan alıkoyuyordu. Cemil onu çok az bir zaman görmüştür. Ancak bu Meryem’in siyah gözlerini görmesine ve ona aşık olmasına yeterliydi. Meryem’in sarkan uzun, gür ve siyah saçları Cemil’i çok cezp etmişti. Bundan sonra Cemil Meryem’i görmek için köy pazarına olan ziyaretlerini sıklaştırır. Çünkü Meryem’e aşık olmuştu fakat kendisi henüz Meryem’in aynı duyguları taşıdığını bilmiyordu. Ama o zamanlarda ülke ve uzaktaki o köy Osmanlıların yönetimi altındaydı. Sultanın askerleri Allah’ın yerdeki temsilcileriymiş gibi istedikleri her şeyi yapıyorlardı. Günlerden bir gün yolculuktan dönen bir Osmanlı Subayı Meryem’i birkaç kızla birlikte iken köy meydanında görür. Osmanlı Subayı ikinci gün köye gelerek Meryem’i aramaya başlar. Köy ahalisi duruma

¹³⁴ Gazel Yeşil 1964 Hatay, Antakya (günümüz Defne) doğumludur. 1996’da Şam Üniversitesi Arap Dili Edebiyatı, Basın-Yayın bölümünü bitirdi. Üniversiteye girmeden önce çalışmaya başladığı Şam Radyosunda 22 yıl görev yaptı. Ayrıca Türkiye’de çekilmiş 12 diziyi Halep ağzı ile Arapçaya çevirisini yaptı. Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı destekli olarak iki Türkçe romanı Lübnan için Arapça’ya çevirisini yaptı. Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle şuan Türkiye’de yeminli tercüman olarak görev yapmaktadır.

şüpheli yaklaşır. Ancak korkularından dolayı hiç biri Meryem'i neden aradığını sormaya cesaret edemez. Köyün tüm erkekleri Osmanlı Subayının Meryem'e uygun olmadığını görür. Yaşlı bir dede cesaretini toplayarak Osmanlı Subayına Meryem'in başka bir gence nişanlı olduğunu söyler. Subay deliye döner. Meryem'in nişanlısının çağrılmasını ister ve Meryem için köye bir daha geleceğini söyler. Cemil köye ziyareti sırasında olup bitenleri öğrenir, ailesi ve köyün ileri gelen adamlarıyla birlikte Allah'ın kavli peygamberin sözüyle istemek ve onunla evlenmek için Meryem'in ailesini hemen ziyaret eder. Meryem'in ailesi Osmanlı Subayı meselesinden haberdar olmuştur. Bunun yüzden aile Meryem'in Cemil'le hemen evlenerek, köyden ayrılmasının ve askerlerden uzak olmasının daha hayırlı olacağını düşünür. Her iki aile üç gün sonra düğün yapma kararı alır. Ancak düğün hazırlıklarının gizlice yapılmasını kararlaştırmışlardır fakat köyden bir kişi Osmanlı subayına düğünün olacağı ve Cemil'le ilgili her şeyi anlatır. Subay deliye döner ve kaçakçılık yapma suçlamasıyla Cemili yakalamak için bir tutuklama emri hazırlar. Subay ve atlı askerler düğün günü köye baskın düzenler. Köyü davul zurna yerine silah sesleri ve ölüm kaplar. Subay askerlerle birlikte Meryem'in evine giderek onu kaçıırır. Cemil atına binerek subayın peşine gider. Ancak hemen kurşunlanarak öldürülür.” Daha sonra “Meryem Meryemte” ezgisi dolaşır dillerden dillere. Eser içinde Osmanlı askerinin hoş olmayan davranışları anlatıldığı için 1980 Askeri darbesinde söylenmesi de yasaklanır.

Bestan Wroud

Bestan wroud

Notaya Alan
Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU

♩ = 90

§

la z rağ lik bi is ten w roud

sa c ra zı y re t fe y yi ki u la ığ riz lik min nu rel

şems sva ra hat ta bi iy dey ki (saz) (Saz)

ra h ci b lik min eb ğe d behr e h la dur rub u ra i

1
La ızrağlek bisten wroud
Sacra zğiri tfeyyiki
La ığrızlık min nur el şems
Svara hatta bi iydeyki

2
Rah ciblik min abğad bahr
Ahla dirra bi raiha
Isriklik min havl el bedr
Ecmel nicmi u habbiha

3
Çammırlık bil ğali kasr
Bi cneheti veddiki
La ığrızlık min nur el şems
svara hatta bi iydeyke

Ya Ayn Moulaynteyn

Ya ayn moulaynteyn

 = 100

Notaya Alan
Şeniz Çiçekçioğlu

ya ğayn mu le y yi tey__ n

vutağş mu le__yya cısirel ha did in ka ta__ğ mirdos ic ray ya__

ah lan va sah le n va mer hap__teyn bil ey__cayn lakud va raş şı d da areb le__

__ sam mar la mi__æeyn nu bey ku lu in sa ğdağ nu__ bey ku lo i__æeyn

Son

Ya ğayn mu leyyiteyn vatnağş mu leyya
Cısırel hadid in katağ mın dos clayya

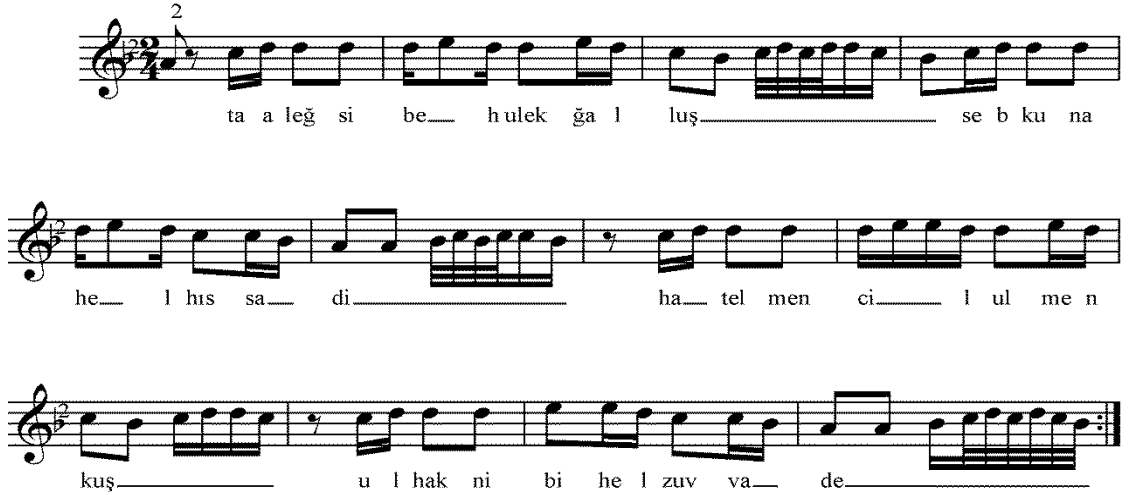
Ahla va sahla va marhabteyn bil icayn
La kuğud va raşel dereble sammarle minceyn
Nu beykulun ınsadağ nu beykulun encen
Nu beykulun sabitube erras cinneyya

Ğalluş

Ğalluş

♩ = 85

Notaya Alan
Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU

Talığ sibeh ulek ğalluş, Sabkuna hal hıssadi
Hatıl mencil ul mekuş, Ul hakne bi hel zuvvade

Kum ğaccel alla i hallik sarle sağa feyyık fık
Sarlo kbeyle bi syah hal dik beyyek binter bil vade

İmmek tağmeyt hel cecat rahet tat şuf el ğanmat
Haytek btiske sakkubet hiye ğammek abu Şade

Yaba Yaba Leh

Yaba yaba leh

 = 80

Notaya Alan
Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU

ya ba ya ba leh ya ba ya__ ba__ leh ya ba mı n şe r re d li l ğa ze__ la sa__

elt he l ze n ah a du ha la vi n ka lo hi ya hi ya şa ra dey t la ha__ la__

bak ka ne yom me şı f tı l no____m ua na bi da v vı r ğa__ le y ha__
Son

kamar ha__ ğab ğa__ lil ah__ bab sav vad el__ leyl u ğat ta a ha

du mu ğ__ 'a la 'ayn 'a__ lal ha d dayn sak ka ba el na r a le y ha ya

ya ba ya__ ya ba ya ba__ le h le h ya ba ya__ ya ba ya ba__ leh leh

Yaba yaba leh yaba yaba leh, Yaba mın şerredlil ğazala
Saalt hal zeyn ahadu hala veyn, Kalo hiye hiye şaredet la hala

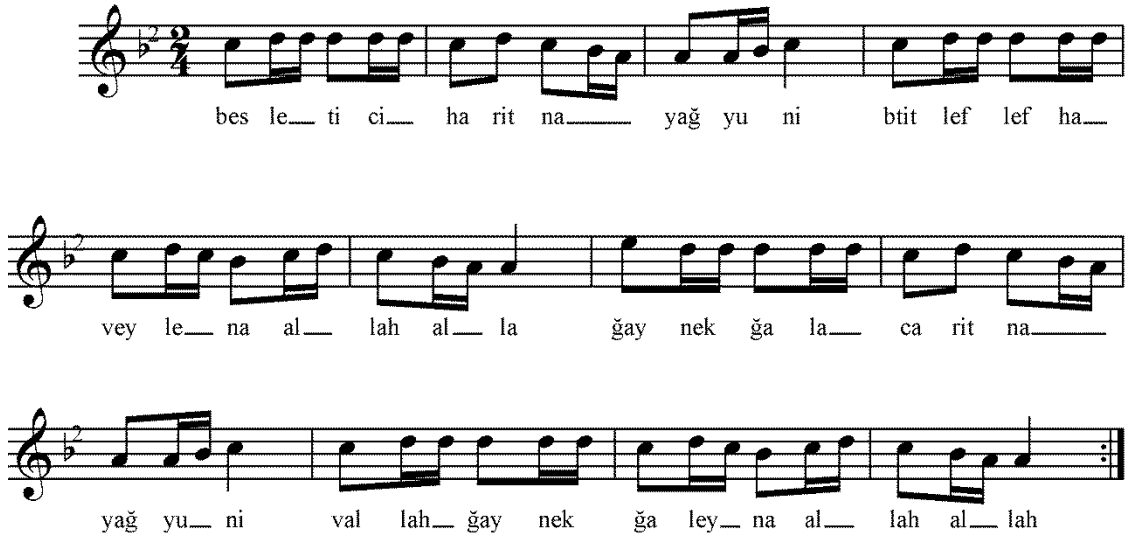
Bakkani yom ma şift el nom, U ana bi devver ğaleyha
Kamar ha ğab ğalil ahab, Savvad el leyl u ğattaha
Dumuĝ ğalal ğayn ğalil haddeyn, Sakkaba el nar ğaleyha
Yaba yaba yaba yaba leh leh

Ġaynak Ġala Caritna

Ġaynak ğala caritna

♩ = 100

Notaya Alan
Şeniz Çiçekçioğlu

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of three staves of music. The lyrics are written below the notes, with some words having horizontal lines underneath them to indicate long notes or breath marks. The lyrics are: bes le__ ti ci__ ha rit na__ yaĝ yu ni btit lef lef ha__ vey le__ na al__ lah al__ la ğay nek ğa la__ ca rit na__ yaĝ yu__ ni val lah__ ğay nek ğa ley__ na al__ lah al__ lah

Bes letici haritna yaĝ yuni
Btit lef lef haveyna allah allah
Ġaynek ğala caretna yaĝ yuni
Vallah ğaynek ğaleyna allah allah

Saydale

Saydale

♩ = 110

Notaya Alan
Şeniz Çiçekçioğlu

1. Dolap

2. Dolap

1 2

Say da lı ye say da li___

1. Dolap

ya___ say da___ li saz._____ bed di de va il___ ha bed di de va i liy saz_____

2. Dolap

di de va i liy saz_____ el be sa yir sa yir sa___ yir şağ lit na a r

el bi el bi el bi ğan biğ li ğa li ğan___ biğ___ li ğan bi___ ğ li el

1. Dolap 2. Dolap

bi ya say da li saz bi ya say da li Son (saz) $\S_1$

1. Dolap 2. Dolap

nıh na ci na ci na led de vi na (saz) del lu na la ğın dek

tuvassa fı na bed de min nek hab be utic mağ al ba ual bi

1. Dolap 2. Dolap

ut nav ver li dar be ut hal lel mes a li ana hal lel mes a li

1. Dolap 2. Dolap

ğan biğ li ğan bi ğ el bi bi ya say da li bi ya say da li $\S_2$

1
Saydali ya saydali ya saydaliy
Beddi deva ilha beddi deva iliy
Alba sayir sayir sayir şağlet nar
Elbi elbi elbi ğan biğla ğali
Ğan biğli ğan biğli ğaccel ya saydali

2
Nahna cine cine lad devina
Dalluna lağındek tvassafine
Beddi minnak habbe ticmeğ elba u elbi
Bit nevverli derbi u thalil meseli
Ğan biğli ğan biğli ğaccel ya saydali

Ya Mal el Sham

Ya mal el Sham

Notaya Alan
Şeniz Çiçekçioğlu

$\bullet = 100$

ya mal el şem u ya l la ya ma li

ta l il ma ta l ya hi l va ta ğa le tal el ma ta l u

ta l u ta v val hi l va ta ti m ş i tim ş i u tit ha v val

ya ra bi ğ u d za ma nil el ev val yo m ya la ti f ma

ka ğ a la be li ya mal el şem u ya l la ya me li

Ya mal el şem ya alla ya meli, Tal el ma tal ya hılvata ğali
Tal el ma tal u tal u tavval, Helva tımşı tımşı tıt havval
Ya rabbe ğud zamanil evval, Yom yala tıf ma ken ğala beli
Ya mal el şem ya alla ya mali, Tal el ma tal ya hılvata ğali

Ya Immel Ğaris et Hanni

Ya immel ğaris et hanni

♩ = 105

Notaya Alan
Şeniz Çiçekçioğlu

Ya immıl ğaris et hanney, Ğa beytik caye kenne
Leyli ferhat el ikbire, Ya şabab hatul henne
Alla i hannik ya ğaris, Kirmel hel kil hal tıfkıys
Faksa min şebab raksa, Mefi min nabi faris

Tino Havvaşo

Tino havvaşo

Notaya Alan
Şeniz Çiçekçioğlu

♩ = 100

§

hey hey

uf ta h na el fit ğa rak uşrib na min na ta niğ rak ul ma__sa__ca hal sir ra__k

bek çi__ka ma şo__ (saz)__ tiy nel__hav va şo__ (saz)__ ği__ni b hav va şo__ (saz)__

şa lo__min__no ğa__ra__k şi ri b tav va şo__ (saz)__ §

U ftehma elfit ğarak şribna minno taneğrak
Ul mesa ica sırrak bekçi kemaşo

Tiynel havvaşo ğiniyb havvaşo
Şalo minno ğarak şirib tavvaşo

Uıssırrak ken mağo şrik imğabba ceybo coz u frik
Heteyt ido ğal taltik il bekçi kemaşo

Tiynel havvaşo ğiniyb havvaşo
Şalo minno ğarak şirib tavvaşo

Ya Bourdayin

Ya Bourdayin

♩ = 90

Notaya Alan
Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU

§

ya a bu r da a ye n ya a bur da a na u şo gıl na— li k ya a da— da zağ la na Son

da— rab— ni— bi han ce— ru el şe— mi— u bus va— bu— de ek dek li ığ da mi

ya a vay— li— mi— n cer hi a la— mi— u ta li l li— uvağ yu— na sah ra na

§

1

Ya burdayn ya burdana Şu gılalılık ya dada zağlana
Darabni bi hancero, ğaşşenmi Busvabu dak dakli ğadami,
Ya veyli min cerhi elemi u talil le uv ağıni sahrana

2

Ya şufto bimara biğo u hanne rusa sabiğ
Uh bayyibi vallahi ma biğo lağtani knüzek ya sleymana
Ya burdayn ya burdana Şu gılalılık ya dada zağlana

Yah Vaydalek

Yah vaydalek

Notaya Alan
Şeniz Çiçekcioğlu

♩ = 90

♩

ya h vey de le___ k ya yah vey de li___ a___ h___ al___ la hi

gi___ n___ mi b te___ li___ ya ya h vay l va___ y li

mi___ n___ ni hu___ m___ ak___ ter ba la y ya___ mi n ni___

hu___ m bil___ sa yef la___ ğud bi___ n___ tu hu___ m

___ va___ ra hil ğa li___ di r ra___ ha li___

Yah veydalek ya ya veydali ah, Allah-i iyğın mebteliya
Yah vayel vayel minnuhum, Akter balaya minnuhum
Bil sayef lağud bintuhum, Varahal ğaledi rahali

Ya Hala Biddeyf

Ya Hala Biddeyf

Notaya Alan
Şeniz ÇİÇEKÇİOĞLU

♩ = 90

♩

ya ha la bi d di f dif al la ah sa bil ru h ey val lah mam rud tat

ru h min ğın na mam rud tat ru h la val la mam rud tat ru h la vall la

mer rit ey ye m ğal fur ga aş ki va na ği min fur ga bi le hit el

şu uk mah tır ga an der uod ğe min fir ga ğal di ri al la ce

bek red dek min tu l ı ğ ya bek a na da hi l u al la ana da hi

lu al la

Ya hala biddeyf dif alla, Ahsebil ruh ey valah
Memnır datruh minğınna, Mamnır tatruh la valla
Merrit eyyem ğal furga Aşki vina ğeyn min el hurga
Bilehib el şuuk mahtirga ender vadĝe min furga
Ĝal diri alla cebek raddek min tul ğyebek
Ane dahilu alla ana dahlilu alla

Ya Hamame

Ya hamame

Notaya Alan
Şeniz Çiçekcioğlu

♩ = 100

2

ya ti ra tıy ri__ ya ha ma me__ in zi li du m va r

el ha ma__ (saz)__ ha ti ni min hu__ b bi ğa la me (saz)__ sa

ġa uha ti m el__ me__ s (saz)__ kfe ġa za bi ha ra m

va l la__ (saz)__ ana ġa__ la__ di__ ni (saz)__ can na__ n ti__ ni (saz)__ ana__

ġa__ la__ di__ ni (saz)__ can na__ n ti__ ni__ ġa la di ni la ġi ş ki ha

ra m val__ la (saz)__

1

Ya tira tiri ya hammama inzili dumvar el hama
Hatine min hıbbi ġalama saġa u hatem elmas
Kfa ġazabe haram valla
Ana ġaladini cannantini, Ġala dini la ġişki haram valla

2

Ya tira ya hılvata ġali ihklo ġal şaġel bale
İllilo hubbek yah lale hal esmer abul hal
Kfa ġazabe haram valla
Ana ġaladini cannantini, Ġala dini la ġişki haram valla

Zalguta ya Ahlil Ğarus

Zalguta ya ahlil ğarus

Notaya Alan
Şeniz Çiçekcioğlu

♩ = 100

zal ğu ta yah li l ğa ru s lal ğa rus el fi r ha ne

tır kı s bit hı z el ha s ra ya va ğd d el hay za a ra ne Son

şuf el hı n ne ğa de y ha a tur ki ya ma fi y za y ya el ğa ri s mış ta k ğa le y ha

lem me ğ ayu ni ğız la ne

Zalğuta ya ahlil ğarus, Lal ğarus ferhani
Bırkes bit hiz el hasra, Lem mağyuni ğızlani
Şu fil hınne ğa dayya, Turkiya ma fiy zayya
El ğaris mıştek ğalaya, Lem meğyuni ğızlane

Hali Hali Hal

Hali hali hal

♩ = 130

Notaya Alan
Şeniz Çiçekçioğlu

1. Dolap

2. Dolap

1. Dolap 2. Dolap

1. Dolap 2. Dolap

ma li ma li mal (saz) ha li ha li hal (saz) ma li ma li me el

İca şihhad ğala beb eddar, Kalutlo el hilve ğala alla
Kalla ana meli şihhad, Ğatine bavse dahil alla
Hali hali hal mali mali mal, Hali hali hal mali mali mal

Kinna sitti ğalal nabĝa, İca mahbub sırna sebĝa
Talab bavse ma ıĝtayto, İltillo haram yomil cimĝa
Hali hali hal mali mali mal, Hali hali hal mali mali mal

Mazzika ya Mazzika

Mazzika ya mazzika

$\text{♩} = 100$

Notaya Alan
Şeniz Çiçekcioğlu

of o f maz zi ka ya a ma z zi ka

dık k1 ğan ni ya__ma z zi ka (saz)_____ mın hı l va ye ğa l ı m ra ye

vi l b1 r da ye ğa şı ba bek maz zi ka ya maz zi__ka uh ya ti ya maz zi

hal li ni mağ ha__bi__bi__ ğan mnır kes ya__ma zi__ka__ Son

Mazzika ya mazzika dıko ğane ya mazzika
Min hılvaye ğal imraye vil birdaye ğa şıbabek
Mazzika ya mazzika u hayati ya mazzika
Hallini mağ habibi ğan mnırkes ya mazzika

ÖZGEÇMİŞ

15 Ekim 1988 yılında Hatay’ın Antakya ilçesinde doğdu. İlkokul ve ortaokul öğrenimini Antakya’da Cengiz Topel İlköğretim okulunda tamamladı. Lise eğitimini Antakya’da Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi’nde okudu.

2007 yılında Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Çalgı Yapım Bölümünü kazandı. Eğitim sürecinde 2011 yılında YÖK’ün eğitimlerini sürdüren öğrencilere verdiği formasyon eğitime girmeye hak kazandı. 2012’de üniversiteden “Yüksek Onur” derecesiyle bölüm birincisi, okul ikincisi olarak mezun oldu. Mezun olduğu yıl Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Denizli’nin Kale ilçesinin Ethem Özsoy Çok Programlı Anadolu Lisesi’ne müzik öğretmeni olarak atandı. Öğretmenlik görevini hala İstanbul’da sürdürmektedir.

ÖZET

“Hatay İli Defne İlçesi Arap Alevilerinde (*Nusayri*) Düğün (*Ferah*) Müzik Kültürü” çalışmamızda Hatay ilinin çok kültürlülük yapısının bir parçası olan Arap Aleviliği (Nusayrilik) evlenme geleneğinin düğün müzikleri incelenmiştir.

Bu çalışma giriş ve sonuç bölümleri dışında üç bölümden oluşur. Birinci bölümde, Hatay ilinin ve Defne ilçesinin; coğrafi konumu, tarihsel geçmişi ve demografik yapısı gibi başlıklar ele alınmıştır. İkinci bölümde Arap Aleviliği (Nusayrilik) ile ilgili etimolojik inceleme, Arap Aleviliği tarihsel süreçleri, ayrıca Arap Alevilerinin kültürel kimlikleri; Arap Aleviliğine kabul edilme, ana dil olan Arapçanın günlük hayattaki ve düğün ritüelindeki yeri, ayrıca evlenme geleneğinde yer alan “kız isteme, nişan, çeyiz çıkarma, kına, gelin çıkarma” gibi olaylar da incelenmiştir. Üçüncü bölümde; Arap Alevilerinin müzik kültürü (mavval, ‘ataaba, mijana) ve düğün ritüellerinde yer verilen müzikler incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde, yaptığımız çalışmanın daha iyi anlaşılması için takip etmiş olduğumuz bir düğün ritüelinin betimlemesine de yer verilmiştir. Bu üç bölümden sonra ekler bölümünde Arap Alevi düğünlerinde gelenekselleşmiş/karakteristik eserlerin notalarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hatay, Defne, Nusayri, Müzik, Düğün.

ABSTRACT

In our study named “Wedding Music Culture of Nusayri People in Defne county of Hatay Province”, wedding music type of marriage tradition of Nusayrism, which is a part of multicultural structure of Hatay, has been examined.

This study consists of three parts in addition to introduction and conclusion. In the first part of this study, geographic location, history and demographic structure of Defne county of Hatay province have been discussed. In the second part, etymologic examination as to Nusayrism, historical process of Nusayrism, cultural identities of Nusayri People, acceptance to Nusayrism, the place of mother tongue Arabic language in daily life and wedding rituals as well as such events like ‘asking for the girl's hand in marriage, engagement, trousseau, henna night, taking the bride from her home’ have been examined. In the third part of this study, music culture of Nusayri People (mavval, ‘ataaba, mijana) and other music types in wedding rituals have been discussed. Furthermore, description of a wedding ritual that we followed has been included in this part in order to clarify such rituals. Following these three parts, notes of time-honored/typical musical pieces of Nusayri weddings have been included in Annexes.

Key Words: Hatay, Defne, Nusayri, Music, Wedding.